

Een onderzoek naar sociale omgang tussen jongens van
verschillende etnische afkomst bij zwemverenigingen

Universiteit Utrecht

Utrechtse School voor Bestuurs- en Organiseringswetenschap
Master Sportbeleid en Sportmanagement
drs. Maikel Waardenburg
Studentnr. 0144274
Begeleider: dr. Anton Anthonissen
Utrecht, augustus 2007

Een onderzoek naar sociale omgang tussen jongens van
verschillende etnische afkomst bij zwemverenigingen

Opleiding: Universiteit Utrecht
Utrechtse School voor Bestuurs- en Organisationswetenschap
Sportbeleid en Sportmanagement
1^e begeleider: dr. Anton Anthonissen
2^e begeleider: drs. Michel van Slobbe

Auteur: Maikel Waardenburg
Montevideodreef 76
3563 BJ Utrecht

Studentnr. 0144274

Utrecht, augustus 2007

Voorwoord

Na zes jaar studeren komt er een einde aan een interessante, uitdagende en leerzame periode in mijn leven. Ik ben dankbaar dat ik in de positie ben met dit rapport mijn tweede universitaire studie af te ronden. Iets dat ik voor aanvang van mijn eerste studie nooit had verwacht. Destijds was ik een middelmatige student, die studeren een verplichte bezigheid vond en voldoening uit andere zaken haalde. Gedurende de afgelopen jaren aan de USBO ben ik de wetenschap echter steeds meer gaan waarderen. Het heeft ervoor gezorgd dat ik met plezier onderwijs heb gevolgd en persoonlijke voldoening haal uit het verwerven van nieuwe inzichten door theoretische en praktische kennis. Het is tijd de opgedane kennis nu zelf te gaan gebruiken.

Het is geen toeval dat dit onderzoek over etniciteit gaat. Vanuit mijn persoonlijke achtergrond, ervaringen in Zuid-Afrika, eigen contacten met etnische minderheden en werkzaamheden voor VSU heb ik al langer interesse voor mensen die zich in zwakkere sociaal-economische posities bevinden. Helaas is die sociaal-economische positie vaak gekoppeld aan etnische achtergrond. Tijdens de studie Sportbeleid en Sportmanagement, waarvan dit rapport het eindresultaat is, is het thema etniciteit regelmatig voorbij gekomen en ook de landelijke politiek heeft sport de afgelopen jaren steeds meer bij het integratievraagstuk betrokken. Mijn stage bij de KNZB heeft zich tot de start van het onderzoek vooral gericht op marketingprojecten, maar ik vond dat ik met mijn persoonlijke interesse aan de slag moest in het afstudeeronderzoek dat ik voor de organisatie zou uitvoeren. Gelukkig kreeg ik die kans van mijn begeleider Bert Boer. Ik ben hem dankbaar voor zijn openheid, onderbouwende kritiek en het feit dat hij mij een plaats bood in een interessante sportorganisatie. Daarnaast wil ik ook de collega's, in het bijzonder die van de afdeling Ledenservice bedanken voor het leerzame afgelopen anderhalf jaar.

Dit onderzoek had niet kunnen plaatsvinden zonder de goedkeuring van het bestuur en de trainers van de twee zwemverenigingen die als casus hebben gefungeerd in dit onderzoek. Hiervoor ben ik hen dank verschuldigd. De informatie die de interviews hebben opgeleverd was zeer rijk, wat te danken is aan de openheid van de twaalf jongens die hun medewerking hebben verleend aan dit onderzoek. Aziz, Tasos, Yassine, Emanuel, Julian, Sander, Christopher, Tommy, Jens, Julian, Dillen en Oscar, bedankt!

Daarnaast ben ik dank verschuldigd aan dé twee drijvende krachten achter de sportmaster. Inge Claringbould, voor haar enthousiasme in het begeleiden van een zeer positief gemotiveerde groep studenten. En Anton Anthonissen voor zijn motiverende, constructieve en kritische begeleiding. Jij gaf mij op de juiste momenten de instrumenten die ik nodig had om mijn blik te focussen. Ik ben erg blij jou als sparringpartner te hebben gehad in dit proces. Jullie hebben met de sportmaster wat mij betreft een geweldig nieuwe studie in de markt gezet, waar de sportsector nog veel profijt van zal hebben.

Verder ben ik mijn ouders en broer dankbaar voor hun steun, vertrouwen en waardering. Een laatste woord van dank gaat uit naar Susan, voor haar opbouwende kritiek en stimulerende woorden, maar vooral voor haar liefde.

Maikel Waardenburg
Utrecht, augustus 2007

Beauty of grey

this is not a black and white world
you can't afford to believe in your side

this is not a black and white world
to be alive
I say that the colors must swirl
and I believe
that maybe today
we will all get to appreciate

the beauty of grey

- Ed Kowalczyk-

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	IV
1 INLEIDING	1
2 ONDERZOEKSAANPAK	4
2.1 ONDERZOEKSPERSPECTIEF.....	4
2.2 ONDERZOEKSMETHODEN	5
2.2.1 <i>Literatuurstudie</i>	5
2.2.2 <i>Observaties</i>	6
2.2.3 <i>Interviews</i>	6
2.2.4 <i>Analyse</i>	7
2.3 AANPAK EN POPULATIE	7
2.4 RELEVANTIE	9
3 BETEKENIS VAN SPORT IN DE MAATSCHAPPIJ	10
3.1 MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN	10
3.2 'MEEDOEN ALLOCHTONE JEUGD DOOR SPORT'	11
3.3 EEN BOND IN BEWEGING	11
3.4 MAATSCHAPPELIJKE WAARDE VAN SPORT	12
3.5 TOT BESLUIT	14
4 SOCIALE INTEGRATIE IN EN DOOR SPORT	15
4.1 INTERETNISCH CONTACT EN SOCIALE INTEGRATIE.....	15
4.2 INTEGRATIE IN EN DOOR SPORT: ONTWIKKELING VAN SOCIAAL KAPITAAL	16
4.3 IN- EN UITSLUITINGSFACTOREN IN DE SPORT	17
4.3.1 <i>Socialisatie en identiteitsconstructie in en door sport</i>	18
4.3.2 <i>Omgangsnormen en sociale binding</i>	19
4.3.3 <i>Prestatiegerichtheid en ongelijkheid</i>	19
4.3.4 <i>Etniciteit</i>	20
4.4 TOT BESLUIT	21
5 SOCIALE ONGANG IN MULTICULTURELE ZWEMVERENIGINGEN.....	23
5.1 SOCIALISATIE EN IDENTITEITSCONSTRUCTIE DOOR SPORTDEELNAME.....	23
5.2 ONGANGSNORMEN EN SOCIALE BINDING.....	26
5.2.1 <i>Omgangsnormen binnen de zwemvereniging</i>	26
5.2.2 <i>Binding door sportdeelname: 'Connecting People'</i>	31
6 UITSLUITINGSMECHANISMEN IN MULTICULTURELE ZWEMVERENIGINGEN.....	34
6.1 PRESTATIEGERICHTHEID EN VRIJE TIJD	34
6.2 ETNICITEIT: ZWEMMEN EEN 'WITTE' SPORT?	38
7 CONCLUSIES EN DISCUSSIE	43
7.1 CONCLUSIES	43
7.2 DISCUSSIE.....	45
7.3 AANBEVELINGEN.....	47
BRONNENLIJST	50
BIJLAGEN	55

1 INLEIDING

Nederland is een waterland. Geen wonder dat zwemmen een populaire sport is in Nederland. Van peuterzwemmen tot bejaardenuurtjes, van professionele topsportevenementen tot familie-uitjes in het recreatiebad; zwemmen is er voor iedereen en wordt daarom gezien als een echte familiesport. Volgens onderzoek is zwemmen zelfs de meest beoefende sport in Nederland (Breedveld & Tiessen-Raaphorst, 2006: 93). In het beleidsplan 2005-2008 genaamd *Waterkracht: samen aan de bak!* constateert de Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB) ontwikkelingen in de maatschappij en in de sport in het bijzonder, die hun weerslag zullen hebben op het te voeren beleid en op de organisatie van verenigingen. Zo wordt er bijvoorbeeld op gewezen dat de Nederlandse maatschappij vergrijsst en dat dit zal betekenen dat het aandeel oudere sporters flink zal groeien ten koste van het aandeel jongere sporters. Tevens wordt gewezen op de stijging van het aandeel etnische minderheden, vooral in de grote steden. Daarnaast constateert de KNZB een steeds groter wordend tekort aan badwater voor een groot aantal van haar verenigingen. Als koepelorganisatie stelt de KNZB zichzelf tot doel op dergelijke ontwikkelingen in te spelen. Mede door de groeiende aandacht van de politiek voor sport en bewegen, wil de KNZB onderzoeken wat de maatschappelijke betekenis van de zwemsport is.

In 2005 is de door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) geïnitieerde kabinetsnota 'Tijd voor Sport' verschenen, waarin sport wordt genoemd als één van de belangrijkste instrumenten om de maatschappelijke samenhang te verbeteren. Vooral de stijging van het aandeel etnische minderheden en de problemen die zij ervaren bij het integreren in de Nederlandse samenleving, wordt als alarmerend ervaren door de Nederlandse overheid. Zij maakt zich namelijk zorgen over de mate van integratie en de maatschappelijke samenhang in Nederland. Met het programma *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport* wil de overheid, in samenwerking met negen sportbonden en elf gemeenten, de sportdeelname van allochtone jongeren verhogen. De sportdeelname van deze bevolkingsgroep blijft namelijk beduidend achter bij de sportdeelname van autochtone jongeren. De KNZB is één van de deelnemende bonden binnen dit programma.

De nota *Tijd voor Sport* van het ministerie van VWS vormt voor de KNZB de aanleiding om één of meerdere projecten te ontplooiën gericht op allochtone jeugd. De KNZB heeft namelijk in haar beleidsplan staan dat zij een bijdrage wil leveren aan de bevordering van de zwemsport in de breedste zin van het woord, sterke verenigingen wil helpen zich verder te ontwikkelen en tot 2008 een algemene ledengroei van 5% wil realiseren. Het is de ambitie van de KNZB 35 hoofdzakelijk sterke zwemverenigingen in de elf deelnemende gemeenten met het project *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport* van start te laten gaan. De algemene doelstelling van het programma is een toename van sportdeelname onder allochtone jeugd, van 70 naar 85% (VWS, 2006a). Het is het streven van de KNZB dat, van jongeren die deelnemen aan activiteiten gerelateerd aan dit programma, uiteindelijk 10% lid wordt van een vereniging.

Zwemmen blijkt onder jongeren tot 18 jaar in potentie een van de populairste sporten in Nederland te zijn (KNZB, 2005: 19;). Op de vraag welke sport zij graag zouden willen beoefenen, scoort zwemmen bij meisjes hoger dan bij jongens en bij allochtone jeugd hoger dan bij autochtone jeugd. Deze cijfers komen overeen met uitkomsten van wetenschappelijk onderzoek over voorkeursporten van verschillende groepen in de samenleving (Elling & Knoppers, 2005; Van der Meulen & Ultee, 2006). Het is echter de vraag of deze hoge score representatief is voor lidmaatschappen van verenigingen, of dat het met name om de recreatieve populariteit van de sport gaat.

De KNZB omschrijft in het projectvoorstel de zwemsport als een hoofdzakelijk 'witte sport' (KNZB, 2006). Zij beschikt echter niet over kennis van etnische achtergrond van haar leden.

De KNZB noemt als mogelijke reden voor de afwezigheid van etnische minderheden, dat 'water en watersport geen noemenswaardig onderdeel uitmaken van de islamitische en Hindoestaanse cultuur'. Het blijft echter onduidelijk waar deze uitspraak op baseert. Dit onderzoek is gestart, vanwege de behoefte bij de KNZB aan kennis over de maatschappelijke betekenis van de zwemsport, meer doelgroep specifieke kennis (kennis over allochtone jeugd) en kennis over de manier waarop de KNZB en haar zwemverenigingen bij kunnen dragen aan de doelstellingen van het programma *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport*. Vanwege de onbekendheid van de achtergrond van allochtone jongeren bij zwemverenigingen en de voorkeur van de KNZB is gekozen voor een zo divers mogelijke groep in etnische samenstelling. De doelstelling van het onderzoek is een discussie te openen over de maatschappelijke waarde van zwemverenigingen voor het integratievraagstuk, door kennis te genereren over processen van in- en uitsluiting op basis van etniciteit bij zwemverenigingen. Op basis van de gegenereerde kennis kunnen een aantal concrete beleidsaanbevelingen worden gedaan, gericht op het vergroten van de maatschappelijke waarde van zwemverenigingen. De doelstelling resulteert in de volgende centrale onderzoeksvraag:

Welke betekenissen geven jongens tussen 12 en 16 jaar van verschillende etnische afkomst aan de sociale omgang met elkaar binnen een zwemvereniging en welke processen van in- en uitsluiting zijn hierin herkenbaar?

In dit onderzoek staan betekenissen die jongens van verschillende etnische afkomst geven aan de sociale omgang centraal. Deze betekenissen staan echter niet los van de relaties tussen allochtone en autochtone jongeren en de context van de zwemvereniging. Dit geeft aan dat het in dit onderzoek draait om drie niveaus: individuele betekenissen, groepsrelaties en verenigingscontexten. De onderzoeksvraag is daarom uitgewerkt in verschillende deelvragen die zich richten op één of meerdere van deze drie niveaus. Dit resulteert in de volgende deelvragen:

1. Welke betekenissen geven jongens van verschillende etnische afkomst aan de zwemsport en aan het lidmaatschap van een zwemvereniging?
2. Welke betekenissen geven jongens van verschillende etnische afkomst aan het sporten met elkaar binnen een zwemvereniging?
3. Op welke wijze voelen jongens van verschillende etnische afkomst zich in- dan wel uitgesloten bij een zwemvereniging?
4. Welke betekenis heeft etniciteit in de sociale omgang tussen jongens van verschillende etnische afkomst bij zwemverenigingen?

Opbouw van het rapport

Het volgende hoofdstuk gaat in op de wijze waarmee in dit onderzoek wordt getracht de eerder geformuleerde hoofdvraag te beantwoorden. De interpretatieve onderzoeksbenadering is daarin richtinggevend. Deze bepaalt het gebruik van de onderzoeksmethoden en de wijze van analyse. Tevens wordt in dit hoofdstuk de onderzoekspopulatie en de context (verenigingen) waarin deze zich begeeft, beschreven. Hoofdstuk 3 besteedt aandacht aan de rol van sport in de maatschappij. Er wordt nader ingegaan op het programma *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport*, het beleid van de KNZB en de maatschappelijke waarden die aan sport worden toegekend. Hoofdstuk 4 behandelt de theoretische concepten die sturing hebben gegeven aan dit onderzoek en het kader vormen voor de analyse van de onderzoeksresultaten. De eerste twee paragrafen gaan in op de rol van sport bij sociale integratie. Paragraaf 3.3 besteedt aandacht aan in de literatuur bekende in- en uitsluitingsmechanismen in de sport met betrekking tot sociale integratie. Hierna volgt

de resultatenbeschrijving van dit onderzoek. Hoofdstuk 5 besteedt aandacht aan de factoren die een insluitende werking hebben op de sociale omgang tussen de jongens onderling. Er wordt nader ingegaan op de socialisatie in de zwemsport, identiteitsconstructie door sportdeelname, omgangsnormen binnen de verschillende zwemverenigingen en er wordt een beschrijving gegeven van de onderlinge sociale omgang. Hoofdstuk 6 besteedt juist aandacht aan mechanismen die een meer uitsluitende werking hebben op de sociale omgang. Prestatiegerichtheid blijkt een belangrijk onderscheidend mechanisme te zijn in de zwemsport en wordt besproken in paragraaf 6.1. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een paragraaf over de betekenis van etniciteit in de sociale omgang binnen zwemverenigingen. Na dit hoofdstuk volgen de conclusie en een discussie over de maatschappelijke waarde van zwemverenigingen voor het integratievraagstuk. De discussie is mede gevoed door gesprekken met medewerkers van het bondsbureau van de KNZB en de voorzitters en enkele trainers van de casusverenigingen. Het rapport sluit af met een aantal aanbevelingen volgend uit de conclusie en de discussie.

2 ONDERZOEKSAANPAK

Dit hoofdstuk besteedt aandacht aan de wijze waarop het onderzoek heeft vorm gekregen. Het doen van onderzoek kan op zeer verschillende wijze en met zeer verschillende achterliggende ideeën over kennis van de werkelijkheid. De positie die een onderzoeker hierin inneemt is sturend voor het vervolg van het onderzoek. Hier wordt in paragraaf 2.1 uitvoerig bij stilgestaan. Daarna volgt een beschrijving van de gehanteerde onderzoeksmethoden en de onderzoekspopulatie. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de relevantie van het onderzoek voor wetenschap en praktijk.

2.1 Onderzoeksperspectief

In deze studie naar betekenissen die jongens van verschillende etnische afkomst geven aan de onderlinge sociale omgang en daarin herkenbare in- en uitsluitingsmechanismen in relatie tot sportdeelname is gebruik gemaakt van een interpretatieve onderzoeksbenadering. Sport kan worden gezien als een sociaal fenomeen (Gratton & Jones, 2004; Elias & Dunning, 2007). Dit betekent dat het gedrag van deelnemers in de sportsector niet zomaar volgens causale relaties verklaard kan worden (Gratton & Jones, 2004: 19). Betekenissen die mensen toekennen aan gebeurtenissen gaan vanuit deze assumptie namelijk verscholen achter de interacties, processen, levenservaringen, en individuele-, institutionele- en culturele geloofssystemen van die personen. Het onderzoek vraagt daarom van de onderzoeker het veld in te gaan en met de onderzoekspopulatie in 'gesprek' te gaan in hun natuurlijke omgeving. Het empirisch materiaal is gedurende het veldwerk het object van intensieve en expliciete interpretatie, zowel aan de kant van de onderzoeker, als aan de kant van respondenten. Subjectiviteit is onoverkomelijk in sociaal wetenschappelijk onderzoek (Deetz, 2000; Alvesson & Deetz, 2000; Townsend in: Collins, 2003), omdat menselijk handelen het onderzoeksobject vormt. De werkelijkheid kan niet vereenvoudigd worden. Dit zorgt ervoor dat de onderzoeker de ambiguïteit van betekenissen serieus dient te nemen. Zo is in dit onderzoek gelet op overeenkomsten en verschillen in individuele betekenisgeving door jongens van verschillende etnische afkomst en worden 'normale' situaties en dominante betekenissen nog eens extra tegen het licht gehouden. Aandacht dient verder uit te gaan naar lokale patronen, waar de culturele en institutionele context en betekenissen worden bepaald door de deelnemers aan die lokale situaties (Alvesson & Deetz, 2000). Bij de interpretatieve benadering wordt empirisch materiaal vanuit het gezichtspunt van de onderzochten verzameld. Dit empirisch materiaal wordt vervolgens geïnterpreteerd door de onderzoeker, die op zoek is naar meningen, betekenissen, verklaringen et cetera, die volgens de onderzochten ter zake doen. Deze benadering gaat uit van een *insider's perspectief*, waarmee het onderzoeksonderwerp van 'binnenuit' kan worden begrepen.

De gehanteerde onderzoeksbenadering heeft echter een kritische noot gekregen, doordat van tevoren literatuur is bestudeerd en gebruikt in het structureren en afnemen van de interviews. Hierdoor kon tijdens interviews op de juiste momenten worden doorgevraagd. Het thema etniciteit is een thema dat veel wordt onderzocht vanuit de kritische onderzoeksbenadering. Wanneer deze benadering wordt toegepast worden alle gegevens geanalyseerd langs lijnen van etniciteit en wordt sterk gelet op etnische subteksten. Echter, de insteek van dit onderzoek is dat in- en uitsluitingsmechanismen in sociale omgang niet per se langs etniciteit georganiseerd hoeven te zijn. Het is namelijk mogelijk dat etniciteit in verschillende in- en uitsluitingsmechanismen geen rol speelt. Door deze kritische blik is het mogelijk aandacht te besteden aan zaken die niet gezegd worden door de respondenten, maar die op de achtergrond wellicht wel een rol spelen in de sociale omgang.

De onderzoeksbenadering is daarmee gebaseerd op de visie van Alvesson en Deetz (2000)¹. Zij benadrukken het gebruik van een cross-paradigmatisch perspectief, gebruikmakend van interpretatieve, kritische en post-moderne onderzoeksbenaderingen. Of, zoals anderen het hebben genoemd (zoals Foucault, 1972 en Gergen, 1999), discoursen. Gebruikmakend van het cross-paradigmatisch perspectief, staan individuele betekenissen en constructies van lokale sociale werkelijkheden centraal in het begrijpen van onze wereld (Alvesson & Deetz, 2000). Dit betekent dat het onderzoek gedeeltelijk vooraf gestuurd wordt door belangrijk geachte concepten, maar dat belangrijke theoretische concepten tevens tijdens en na het veldonderzoek in het onderzoek kunnen worden betrokken. Deze laatste strategie staat centraal bij interpretatieve en post-moderne studies.

Het perspectief van de onderzoeker bepaalt voor een groot deel welke invulling een onderzoek krijgt, welke fenomenen en welke groepen of personen centraal staan, welke methoden gehanteerd worden, hoe het verzamelde materiaal geanalyseerd wordt en welke resultaten het onderzoek oplevert. Hieruit mag worden opgemaakt dat sociaal-wetenschappelijk onderzoek per definitie subjectief van aard is. In dit onderzoek staan betekenissen van individuen in een specifieke context centraal. Overeenkomsten, maar met name verschillen in de betekenissen die worden toegekend geven (een gefragmenteerd) inzicht in één en dezelfde context. Door de aandacht voor verschillende betekenissen wordt getracht de complexiteit van sociale in- en uitsluitingsmechanismen in de sociale omgang tussen jongens van verschillende etnische afkomst te vangen. In de volgende paragraaf wordt verder ingegaan op de gehanteerde methoden in dit onderzoek, waarmee getracht is die in- en uitsluitingsmechanismen in de sociale omgang tussen jongens van verschillende etnische afkomst te achterhalen.

2.2 Onderzoeksmethoden

Deze studie is zowel een theoretische als een empirische studie. Dit houdt in dat er empirisch materiaal verzameld of geconstrueerd wordt dat iets zegt over wat er zich 'daar buiten' afspeelt, maar dat het vizier van de onderzoeker van tevoren gedeeltelijk is scherp gesteld door het bestuderen van theoretische concepten. De vraagstelling maakt duidelijk dat het onderzoek zich richt op betekenissen die jongens van verschillende etnische afkomst geven aan de sociale omgang met elkaar binnen de context van een sportvereniging. De onderzoeksvraag heeft betrekking op betekenissen van het individu (jongeren van verschillende etnische afkomst), de dynamiek van de groep (jongeren) en de invloed van de specifieke context (zwemvereniging). Iedere subvraag is in meer of mindere mate gericht op één of meer van deze niveaus. De verschillende niveaus impliceren het gebruik van verschillende onderzoeksmethoden. Deze methoden en de wijze van analyse worden hieronder nader toegelicht.

2.2.1 Literatuurstudie

Voorafgaand aan het empirisch onderzoek is een literatuurstudie verricht naar sociale omgang in sportverenigingen en in- en uitsluitingsmechanismen die aan die sociale omgang

¹ Burrell en Morgan maakten in *Social Paradigms and Organisational Analysis* (1979) onderscheidt tussen een viertal paradigma's in de sociaalwetenschappelijke onderzoekswereld. Zij veronderstelden dat sociaal-wetenschappelijk onderzoek plaatsvindt vanuit wezenlijk verschillende ontologische en epistemologische assumpties. Deze assumpties geven aan hoe de onderzoeker globaal naar de wereld, sociale fenomenen en gedrag van personen kijkt. Deetz (1996, 2000) uitte kritiek op deze indeling, omdat het in het verleden dominante perspectieven zou bevoordelen en vanwege Burrell en Morgan's overtuiging dat de verschillende perspectieven tegenover elkaar zouden staan (Alvesson & Deetz, 2000: 23). Volgens Deetz is dit een constatering die er mede voor heeft gezorgd dat wetenschappers uit de verschillende paradigma's minder interessante en productieve conflicten en ontwikkelingen hebben geproduceerd dan mogelijk. De nadrukkelijke scheiding van de verschillende paradigma's zorgt er volgens Deetz voor dat er niet voldoende aandacht is voor overeenkomsten tussen de verschillende paradigma's en mogelijkheden tot samenwerking en het versterken van elkaar's onderzoek.

ten grondslag liggen. Het zorgt voor een conceptueel raamwerk waaraan de bevindingen van dit onderzoek gerelateerd worden. Bevindingen worden hierdoor verklaard en de analyse geeft inzicht voorbij het beschrijvende niveau. Mede aan de hand van de bestudeerde concepten ontstaat een gedetailleerd inzicht in het onderzoeksthema.

2.2.2 Observaties

Voorafgaand aan de interviews met jongens tussen 12 en 16 jaar hebben enkele introductiebezoeken, gesprekken met trainers en observaties bij de twee verenigingen plaatsgevonden. De observaties dienen ter ondersteuning en verificatie van de verhalen van de respondenten. Observaties dienen verder voor het identificeren van gedrag dat de jongens zelf wellicht niet (willen) noemen tijdens interviews. In totaal zijn veertien situaties geobserveerd (zie bijlage 1). Dit waren voornamelijk trainingen van de groepen waar de jongens actief in zijn. Er is tevens één wedstrijd waar de jongens van De Dolfijn actief waren geobserveerd. De betekenis van de context waarin de jongens actief zijn komt aan de orde tijdens de interviews, maar is tevens geobserveerd.

2.2.3 Interviews

Een interview is een sociale situatie; geïnterviewden spreken in overeenstemming met de waarden en normen van gesprek en interactie in een sociale situatie. Zowel onderzoeker als respondent interpreteert vraag en antwoord op eigen wijze. Het interview zelf dient hierdoor eerder gezien te worden als de scène voor een gesprek, dan een mechanisme voor het verzamelen van data (Alvesson & Deetz, 2000: 72). Deze meer reflectieve benadering op interviews, zorgt ervoor dat informatie uit het interview beter in haar context geplaatst wordt. Voor het achterhalen van individuele betekenissen zijn halfgestructureerde interviews afgenomen met jongens tussen 12 en 16 jaar, van verschillende etnische afkomst. In het afnemen van de interviews is rekening gehouden met de leeftijd van de jongens. Zo is bijvoorbeeld geprobeerd de interviewvragen zoveel mogelijk in korte en makkelijk te begrijpen zinnen te formuleren.

Bestudeerde literatuur en gesprekken met betrokkenen hebben gediend tot het selecteren, verscherpen, verwerpen en/of toevoegen van een aantal relevante interviewtopics (zie bijlage 2). Daarna is gestart met het interviewen van jongens van verschillende etnische afkomst. De interviewvragen waren gericht op betekenissen die jongeren geven aan sociale omgang en in- en uitsluiting binnen hun eigen zwemvereniging. Hierdoor is 'rijk' materiaal verkregen, dat gerelateerd is aan de complexe processen van sociale in- en uitsluiting. De interviews zijn niet in een bepaalde topicvolgorde afgenomen. Van tevoren was onduidelijk welke in- en uitsluitingsmechanismen van belang waren voor de verschillende respondenten. Wanneer een bepaald mechanisme geen discussiepunt blijkt te zijn, heeft het geen zin hier langer bij stil te staan. Etniciteit is het enige mechanisme dat als topic van tevoren was vastgelegd als gespreksonderwerp.

In totaal zijn twaalf interviews afgenomen met jongens tussen 12 en 16 jaar oud. De interviews met jongens van ZV Utrecht hebben plaatsgevonden bij de jongens thuis. Dit gebeurde meestal in de woonkamer, waarbij de ouders zich terugtrokken. Na het interview ontstonden regelmatig interessante gesprekken met de ouders dat aanvullende en interessante informatie opleverde. De interviews met leden van De Dolfijn vonden plaats op de tribune van het wedstrijdbad, voorafgaand aan of na afloop van een zwemtraining. De interviews duurde gemiddeld drie kwartier. Alle interviews zijn digitaal opgenomen (door middel van een mp3-speler) en daarna woordelijk uitgewerkt.

2.2.4 Analyse

De analyse is begonnen met het coderen en labelen van de uitgewerkte interviews. Vervolgens is gezocht naar uitspraken in de interviews die onder deze labels te plaatsen waren. Omdat het hier om een interpretatief-kritisch onderzoek gaat, zijn zowel eenduidige als afwijkende antwoorden of visies weergegeven. Bij de analyse van het onderzoeksmateriaal is sterk gelet op patronen en overeenkomsten tussen de gevonden gegevens. Zo zou het bijvoorbeeld kunnen zijn dat, bij een onderwerp als etniciteit, alle allochtone respondenten aangeven dat zij vinden dat ze nadeel hebben ondervonden van hun etnische achtergrond. Dergelijke patronen kunnen een onderbouwing vormen voor het doen van relevante uitspraken. Echter, niet alleen patronen, overeenkomsten en gelijkenissen zeggen iets specifiek over een bepaald onderwerp. Variaties vertellen veel over betekenissen die jongens toekennen aan de sociale omgang met jongens van verschillende etnische achtergronden. In dit onderzoek is de aandacht gericht op overeenkomsten, op verschillen en op zaken die niet gezegd worden.

2.3 Aanpak en populatie

Het onderzoek is een zoektocht naar betekenissen die jongens geven aan de sociale omgang met jongens van verschillende etnische afkomst binnen zwemverenigingen. Deze betekenissen zijn alleen te achterhalen bij verenigingen die reeds met een substantieel aandeel allochtone jongeren te maken hebben. Het onderzoek richt zich op twee casus verenigingen. Voor het selecteren van deze verenigingen is een kort vooronderzoek verricht, naar de samenstellingen van het ledenbestand van een aantal verenigingen in de vier grote steden. Verenigingen in grotere gemeenten hebben over het algemeen namelijk een hoger percentage allochtone leden (Kalmthout e.a., 2006: 23). Uiteindelijk zijn de zwemverenigingen 'De Dolfijn' in Amsterdam en 'Zwemvereniging Utrecht' in Utrecht bereid gevonden hun medewerking te verlenen aan het onderzoek.

Opgericht op 20 juli 1906 is De Dolfijn één van de oudste zwemverenigingen van Nederland. In eerste instantie bood de vereniging alleen zwemmen en waterpolo aan, tegenwoordig kan men bij De Dolfijn ook terecht voor schoonspringen, synchroonzwemmen, masterzwemmen en triatlon. Na enkele verhuizingen bevindt de vereniging zich sinds 1973 in Amsterdam West aan de Sloterplas. De Dolfijn is met ongeveer 1.100 leden tevens één van de grootste verenigingen in de zwemsport. Het Sloterparkbad fungeert als thuishaven van de vereniging. De vereniging heeft de beschikking over een eigen clubhuis, welke wordt gehuurd van het zwembad. Het bad heeft een 50 meter bassin van acht banen, een springbad met 10 meter springtoren, een doelgroepenbad en een recreatief gedeelte. De Dolfijn is een professionele sportvereniging, die zich op dit moment oriënteert op het aanstellen van een verenigingsmanager. De missie van De Dolfijn luidt als volgt:

Jongeren op weg helpen naar een succesvolle toekomst door succes in de zwemsport.
(www.dedolfijn.com)

Het Sloterparkbad bevindt zich in de Amsterdamse deelgemeente Geuzenveld-Slotermeer. In 2006 is het percentage autochtonen in de 'wijk' 35,3%. Marokkanen en Turken vormen de twee andere grote etnische bevolkingsgroepen in de wijk, respectievelijk 22,9 en 16,0% (Dienst Onderzoek en Statistiek, 2006). In Geuzenveld-Slotermeer is de werkloosheid iets hoger dan in Amsterdam als geheel. Volgens de dienst Onderzoek en Statistiek van de gemeente Amsterdam heeft dit te maken met het relatief lage opleidingsniveau van de bevolking van de wijk (Dienst Onderzoek en Statistiek, 2003).

Zwemvereniging Utrecht is op 1 juli 2004 ontstaan uit een fusie tussen de zwemverenigingen DVC 'de Kwakel' en UWV Wilskracht en biedt meerdere zwemsportdisciplines aan op recreatief en prestatief niveau. De vereniging heeft als thuisbad zwembad 'De Kwakel' in de Utrechtse wijk Overvecht, aan de noordwest kant van de stad. Overvecht is vanaf 1960

uitgegroeid van een blanke nieuwbouwwijk naar een multiculturele stadswijk. In 2005 was het percentage Nederlanders 52% van de totale bevolking van de wijk, en vormden Turken en Marokkanen de twee andere grote etnische bevolkingsgroepen in de wijk, respectievelijk 8 en 19%. Naar verwachting zal het percentage Nederlanders tot 2010 dalen naar 44% en zal het percentage Turken en Marokkanen toenemen tot respectievelijk 10 en 22%. Vooral jonge gezinnen van allochtone afkomst vestigen zich in Overvecht. In 2000 was 40% van de jeugd van niet-westerse afkomst (Gemeente Utrecht, 2005). Als wijk heeft Overvecht al een jaar of tien de zwakste sociaal-economische positie in Utrecht. Deze zwakke positie van de wijk gaat samen met veel inwoners met een uitkering en een lage opleiding en het hoogste percentage werkzoekenden van de verschillende Utrechtse wijken (Gemeente Utrecht, 2005). Het wijkbureau Overvecht van de gemeente Utrecht heeft in 2004 een wijkvisie opgesteld, waarin het verder versterken van de leefbaarheid, sociale cohesie en de veiligheid in Overvecht als missie wordt gesteld. Voor het versterken van de veiligheid en leefbaarheid van de wijk wordt het bevorderen van de maatschappelijke participatie als belangrijke subdoelstelling genoemd (Gemeente Utrecht, 2004).

Het zwembad waarin ZV Utrecht actief is heeft twee 25 meter baden van zes banen en daarnaast een recreatief gedeelte. Op de website van de vereniging stelt de club dat de leden een afspiegeling van de Utrechtse samenleving vormen. De missie van de vereniging luidt als volgt:

Zwemvereniging Utrecht wil in en om Utrecht de zwemvereniging zijn waarbij haar leden op een verantwoorde, plezierige en sportieve wijze de zwemsport kunnen beoefenen op recreatief en wedstrijd niveau. Waarbij het behoud van de identiteit van de vereniging en haar leden van groot belang is. Zwemvereniging Utrecht ziet sport niet als een doel op zich, maar als een middel om elkaar te ontmoeten en met elkaar om te gaan. Zij wil een positieve en sportieve bijdrage leveren aan de opvoeding van iedereen, voornamelijk de jeugd. (www.zvutrecht.nl)

De twee verenigingen geven geen objectief beeld voor alle Nederlandse zwemverenigingen. De spreiding van allochtonen over de verschillende Nederlandse gemeenten is allerminst gelijkmatig; de uitkomsten van het onderzoek zijn daarom niet generaliseerbaar. Wel geven ze een indicatie van de manier waarop jongeren van verschillende etnische afkomst binnen zwemverenigingen met elkaar omgaan en of zwemverenigingen hiermee een bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van de maatschappelijke samenhang in Nederland. Daarnaast is gekozen het onderzoek bij twee zwemverenigingen uit te voeren, omdat de betekenissen die de jongens toekennen aan onderlinge sociale omgang hierdoor beter in context geplaatst kunnen worden. Daardoor is vermeden dat één specifieke casussituatie als geldend wordt ervaren voor andere situaties. Daar waar betekenissen afhankelijk blijken te zijn van de verenigingscontext, wordt dit duidelijk vermeld in de analyse.

Voor het doen van relevante uitspraken is het van belang beide kanten van het verhaal te tonen. In- en uitsluiting vindt altijd plaats tussen verschillende groepen en individuen. Hierdoor is het van belang zowel jongeren van niet-Nederlandse afkomst, als jongeren met een Nederlandse etniciteit te betrekken bij het onderzoek. Daarmee kan ondervangen worden hoe jongeren van verschillende etnische afkomst zich in-, dan wel uitgesloten voelen én hoe jongeren van verschillende etnische afkomst elkaar's aanwezigheid binnen de context van een zwemvereniging ervaren.

Per vereniging zijn zes jongens geïnterviewd. Er is gekozen voor een zo divers mogelijke groep in etnische achtergrond (zie bijlage 3). In de beginfase van het onderzoek is gekozen voor een verdeling van drie autochtone en drie allochtone jongens per vereniging. Het aantal beschikbare jongens bij ZV Utrecht was echter beperkt. Van de gekozen leeftijdsgroep heeft deze vereniging acht mannelijke leden. Slechts één jongen van deze groep heeft een volledig Nederlandse etniciteit. Hierdoor is van de ideaalverdeling afgeweken en uiteindelijk gekozen voor zes jongens per vereniging. Daarnaast heeft ook de beschikbare tijd en het

langdurige proces van binnenkomen bij de twee verenigingen er voor gezorgd dat de uiteindelijke populatie uit twaalf jongens bestond, waarvan negen allochtonen en drie autochtonen. De groep allochtone respondenten bestond uit twee jongens van Marokkaanse afkomst, twee van Antilliaanse afkomst, en van Amerikaanse, Griekse, Syrische, Italiaanse en Sudanese afkomst elk één.

2.4 Relevantie

Dit onderzoek heeft tot doel meer kennis te genereren over processen van in- en uitsluiting op basis van etniciteit bij zwemverenigingen en over de wijze waarop jongeren van verschillende etnische afkomst met elkaar omgaan in de context van een zwemvereniging. Eerder is al aangehaald dat de politiek op dit moment volop aandacht heeft voor etnische minderheden en hun acceptatie in de Nederlandse samenleving. Door middel van het programma 'Meedoen allochtone jeugd door sport' probeert de politiek de sport in te zetten voor het bereiken van een hogere mate van sociale cohesie. De mate waarin sportverenigingen bijdragen aan processen van sociale in- en uitsluiting op basis van etniciteit verschilt waarschijnlijk per sporttak. Voor de KNZB is het van belang te achterhalen op welke manier er sprake is van sociale in- en uitsluiting op basis van etniciteit bij zwemverenigingen, zodat zij deze kennis kan gebruiken voor het maken van kwalitatieve beleidsplannen, het binnenhalen van overheidssubsidies en voor onderhandelingen met gemeenten over (met name) baduren voor zwemverenigingen. Hiermee kan zij de zwemsport versterken en de eventuele maatschappelijke waarde van de sport verhogen. Door verschillende discussies over de betekenis van de uitkomsten van dit onderzoek voor de maatschappelijke waarde van zwemverenigingen kan dit onderzoek van verhoogde waarde zijn voor zwemverenigingen, de KNZB en sportverenigingen en sportbonden van andere sportdisciplines.

De wetenschappelijke relevantie van het onderzoek gaat schuil achter de specifieke betekenis van (zwem)sportverenigingen bij processen van sociale in- en uitsluiting op basis van etniciteit. Dit onderzoek verwerft meer inzicht in de werking van sociale in- en uitsluiting op basis van etniciteit bij sportverenigingen. Naast de eerder genoemde doelstelling, beleidsaanbevelingen en het voeden van een discussie over de maatschappelijke waarde van zwemverenigingen, is er een meer algemene doelstelling, namelijk een bijdrage te leveren aan de discussie rond diversiteitsmanagement in de sport, specifiek gericht op het integratievraagstuk. Het onderzoek is één van de eerste casestudies over diversiteit binnen de zwemsport.

3 BETEKENIS VAN SPORT IN DE MAATSCHAPPIJ

Zwemverenigingen zijn organisaties die met allerlei interne en externe invloeden te maken hebben. Een tekort aan vrijwilligers, demografische ontwikkelingen, lokaal overheidsbeleid, de relatie met de zwembadexploitant, leden die zich meer en meer als kritische consumenten gaan gedragen, allerlei zaken die hun weerslag hebben op (het beleid van) een zwemvereniging. Dit onderzoek is dan ook niet los te zien van de context waarin zwemverenigingen zich bevinden. Maatschappelijke ontwikkelingen en het beleid van de KNZB hebben op verschillende wijze directe en/of indirecte invloed op de sportbeleving van jongeren. Bij een aantal van deze invloeden wordt hieronder stilgestaan.

3.1 Maatschappelijke ontwikkelingen

De Nederlandse samenleving is de laatste decennia sterk veranderd. Individualisering, globalisering en commercialisering zijn internationale maatschappelijke ontwikkelingen die in Nederland volop in ontwikkeling zijn. De Nederlandse bevolking vergrijsjt; langere levensverwachting en de babyboomgeneratie zorgen ervoor dat het aandeel 50-plussers tussen 1950 en 2005 is gestegen van 21% naar 34%. Daarnaast 'verkleurt' de samenleving; in Nederland bevinden zich steeds meer mensen van andere etnische afkomst of van etnisch gemengde afkomst. Traditionele klassenverhoudingen zijn aan het vervagen (Snel & Engbersen, 1999), daarentegen construeren we met z'n allen nieuwe scheidslijnen binnen de Nederlandse bevolking.

Bovengenoemde maatschappelijke ontwikkelingen hebben hun uitwerking op de Nederlandse sportsector. De sporter vertoont steeds meer consumentengedrag; wanneer deze niet tevreden is over het aanbod en de dienstverlening van een vereniging, dan stapt deze net zo gemakkelijk naar een andere vereniging. Historische of religieuze banden zijn bij die keuze nauwelijks meer van invloed. Verenigingen hebben hierdoor met een steeds sneller wisselend en meer divers ledenbestand te maken. Daarnaast moet de traditioneel georganiseerde sport de concurrentie aan met de commercieel georganiseerde sport, zoals fitnesscentra en (deels) private sportaccommodaties (zwembaden, tennisbanen, klimhallen, ijsbanen, etc.) en met anders-georganiseerde sport, zoals eigen georganiseerde loopgroepen, voetbalteams of skategroepen. De Nederlandse sportsector is geen gesloten afdeling van de samenleving meer, maar een open markt waar iedere ondernemer, ieder commercieel bedrijf en ieder individu vrij is zich in te bewegen. En net als in andere markten verandert de wens van de consument. De motivatie om te sporten is het laatste decennium verschoven van een prestatiemotief naar een gezondheids- en schoonheidsmotief (Breedveld, 2006b). Het gezondheids- en schoonheidsmotief worden in de strijd om nieuwe sportconsumenten steeds belangrijker. Door de hoge eisen die de sporter tegenwoordig aan het lidmaatschap van een vereniging stelt, proberen steeds meer verenigingen hun kwaliteit van dienstverlening te verbeteren. De recente professionaliseringstendens in de sport is hiervan het gevolg. Accountmanagement is inmiddels een bekend begrip bij de meeste sportbonden, bij steeds meer sportverenigingen treft men verenigingsmanagers aan en om nieuwe doelgroepen aan zich te binden worden er door sportverenigingen nieuwe sportvormen en aanvullende diensten aangeboden. Het stijgend aantal ouderen en allochtonen dat zich op de sportmarkt begeeft, maakt dat diversiteitmanagement een noodzakelijk onderdeel van de bedrijfsvoering van sportorganisaties is geworden.

De landelijke overheid vaart een nieuwe koers met betrekking tot haar sportbeleid. Tot 2003 subsidieerde VWS de activiteiten van sportorganisaties door jaarlijks een bepaald bedrag toe te kennen. Daarnaast werd ook de Breedtesportimpuls een halt toegeroepen. In 2005 bracht het ministerie van VWS de nota *Tijd voor sport: bewegen, meedoen, presteren* uit. De titel geeft aan dat in de nota drie thema's centraal staan: gezondheid (bewegen), integratie (meedoen) en topsport (presteren). Via allerlei projecten en uitvoeringsprogramma's krijgen

sportorganisaties weer subsidies toegekend (de laatste jaren onder andere: BOS, Masterplan Arbitrage, Meedoen allochtone jeugd door sport). Dit heeft tot gevolg dat sportorganisaties zich voor extra middelen steeds meer moeten richten naar het nationale overheidsbeleid en daardoor vaker afwijken van hun eigen koers.

3.2 'Meedoen Allochtone Jeugd door Sport'

Een van de meest herkenbare nieuwe scheidslijnen is de sociale segregatie tussen autochtoon en (niet-westers) allochtoon. Deze segregatie wordt steeds vaker aangeduid als een etnische kloof (Koopmans et al., 2005: 146). Naast sociale segregatie is er tevens sprake van een daadwerkelijke ruimtelijke segregatie van bevolkingsgroepen (Breedveld & Tiessen-Raaphorst., 2006: 48). Veel grote steden kennen wijken die in de volksmond worden aangeduid met 'allochtone wijken'. Autochtonen en allochtonen komen door deze ruimtelijke segregatie soms maar weinig met elkaar in contact. In 2005 is 10% van de Nederlandse bevolking van niet-westerse allochtone afkomst, dit aandeel zal naar verwachting in 2050 tot 17% gestegen zijn (Breedveld e.a, 2006). Van het percentage allochtonen in Nederland is het overgrote deel van Turks/Marokkaanse (39,7%) en Surinaams/Antilliaanse (27,0%) afkomst. In 2006 is in de vier grote steden een kwart van de inwoners van niet-westerse afkomst.

Vooraf de stijging van het aandeel etnische minderheden en de problemen die zij ervaren bij het integreren in de Nederlandse samenleving, wordt als alarmerend ervaren door de Nederlandse overheid. Zij maakt zich namelijk zorgen over de mate van integratie en de maatschappelijke samenhang in Nederland. In 2005 is de door het ministerie van VWS geïnitieerde kabinetsnota 'Tijd voor Sport' verschenen, waarin sport wordt genoemd als één van de belangrijkste instrumenten om de maatschappelijke samenhang te verbeteren. Op basis van deze nota is een uitvoeringsprogramma tot stand gekomen getiteld *Samen voor sport* (VWS, 2006b). Dit uitvoeringsprogramma introduceert een aantal deelprogramma's, waaronder het programma 'Meedoen Allochtone Jeugd door Sport'. Met dit programma wil de overheid, in samenwerking met negen sportbonden en elf gemeenten, de sportdeelname van allochtone jongeren verhogen. De sportdeelname van deze bevolkingsgroep blijft namelijk beduidend achter bij de sportdeelname van autochtone jongeren (VWS, 2005). Daarnaast wordt met dit programma een hoger doel nagestreefd, namelijk het benutten van de specifieke kenmerken van sport "om volwaardig burgerschap na te streven" (VWS, 2005: 21). Op dit moment is het programma in volle gang. De verschillende bonden en gemeenten hebben prestatieafspraken gemaakt met het ministerie, er zijn verschillende platformbijeentkomsten geweest, in juni 2007 heeft een landelijke expertmeeting plaatsgevonden en de meeste bonden zijn gestart met één of meer projecten op basis van het programma (www.meedoenallochtonejeugddoorsport.nl).

3.3 Een bond in beweging

De organisatiegraad van de zwemsport is vrij laag. Van alle personen die zichzelf als zwemmer bestempeld is 17,8% aangesloten bij een zwemvereniging. Dit komt neer op een ledental van ongeveer 150.000, hoewel het ledental van, bij de KNZB aangesloten, verenigingen de laatste jaren gestaag terugloopt (KNZB, 2007: 18). Ruim tweederde van al deze leden is jonger dan 18 jaar en 47% is zelfs jonger dan 12 jaar. De verhouding man-vrouw is ongeveer gelijk (KNZB, 2005). Uit het beleidsplan van de KNZB blijkt dat zwemverenigingen te kampen hebben met een aantal specifieke knelpunten. Zo is vijftig procent van de verenigingen meer dan de helft van het besteedbare budget kwijt aan de huur van badwater, ervaart 80% van de verenigingen een tekort aan vrijwilligers en komt een zwemvereniging per week gemiddeld twee uur badwater te kort. Bovendien mogen veel verenigingen geen elementair zwemmen (de basisbeginselen van het zwemmen) aanbieden en zijn de toenemende wet- en regelgeving, de kritische houding van sporters en het

zorgdragen voor een financieel gezonde vereniging, zaken waar de huidige zwemvereniging z'n handen vol aan heeft (KNZB, 2005).

In haar beleidsplan constateert de KNZB ontwikkelingen in de maatschappij en in de sport in het bijzonder, die hun weerslag zullen hebben op het te voeren beleid en op de organisatie van verenigingen. Zo wordt er bijvoorbeeld op gewezen dat de Nederlandse maatschappij vergrijsd en dat dit zal betekenen dat het aandeel oudere sporters flink zal groeien ten koste van het aandeel jongere sporters. Tevens wordt gewezen op de stijging van het aandeel etnische minderheden, vooral in de grote steden. Daarnaast constateert de KNZB een steeds groter wordend tekort aan badwater voor een groot aantal van haar verenigingen. Als koepelorganisatie stelt de KNZB zichzelf tot doel op dergelijke ontwikkelingen in te spelen. Mede door de aandacht van de politiek voor de integrerende functie van sport en bewegen, is de KNZB gestart met het project *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport*. Daarnaast wil zij onderzoeken wat de maatschappelijke betekenis van de zwemsport is voor sociale integratie van allochtone Nederlanders.

3.4 Maatschappelijke waarde van sport

Sport kent verschillende maatschappelijke waardes. In allerlei nota's, beleidsdocumenten en projectplannen van overheid, non-profit sector en zelfs het bedrijfsleven komt de verhoogde effectiviteit van sportieve werknemers naar voren, of de krachtige werking van sport op het integratievraagstuk, of de rol van sport bij het tegengaan van obesitas onder jeugdigen en zo zijn er nog wel een aantal maatschappelijke waardes van sport op te noemen. Maar zijn die waardes die de sport wordt toebedicht ook vanuit de theorie te onderbouwen?

Het begrip maatschappelijke betekenis is complex en ambigue. Volgens Van den Heuvel (2003: 9) verwijst het niet naar een *"duidelijk en objectief fenomeen dat onderzocht en beschreven kan worden. Een beschrijving van de maatschappelijke betekenis vindt altijd plaats vanuit een zeker perspectief en vanuit een zekere definitie en operationalisatie."* In een eerdere studie naar de maatschappelijke betekenis van sport (Van Bottenburg & Schuyt, 1996) is reeds tot een clusterindeling van vier maatschappelijke betekenissen van (actieve) sport (beoefening) gekomen op basis van (inter)nationale (sport)literatuur.

- Sport en karaktervorming. Hieronder wordt de relatie tussen sport en persoonlijkheids- en gedragskenmerken zoals doorzettingsvermogen, zelfwaardering, sociaal gedrag en prestatiestreven verstaan;
- Sport en sociale binding. Dit verwijst naar de invloed van sport op de sociale cohesie van groepsverbanden (integratie, emancipatie, identificatie) en op de dynamiek van groepsverbanden (sociale vaardigheden, bestuurlijk vermogen);
- Sport en gezondheid. Hierbij gaat het om de invloed van sport op de gezondheid, de fitheid en de conditie en op lichaamsbeheersing en lichaamsontwikkeling;
- Sport en economie. Hierbij gaat het om de economische waarde van de sportmarkt.

Vanuit een kritisch perspectief dient gezegd te worden dat de voornoemde vier maatschappelijke waardes van sport ook een keerzijde van de medaille kennen. Door sport raken personen soms dermate gefocussed op hun prestaties, dat een opleiding geen prioriteit meer heeft of dat ze een 'einzalgänger' worden. Sport kent vele scheidingsmechanismen die sociale binding tussen groepen tegenwerken. Denk bijvoorbeeld aan de scheiding tussen man en vrouw (met uitzondering van enkele sporten, zoals korfbal), tussen leeftijdscategoriën en tussen valide en minder-valide mensen. Maar ook scheiding op basis van sociaal-economische positie is kenmerkend voor de sport. Golf kent de traditie dat nieuwe potentiële leden voorgesteld moeten worden door iemand die al lid is van de club. Door dit gebruik, in combinatie met de relatief hoge kosten van de golfsport, zal men op basis van sociaal-economische positie een grote homogeniteit in het ledenbestand aantreffen. Daarnaast geven verschillende auteurs (o.a. Horne, Tomlinson & Whannel, 1999;

Collins, 2003) aan dat, analoog aan Bourdieu's *Distinction* (1985), sociale klasse de persoonlijke keuzes en voorkeuren in sport nog altijd structureren (en soms zelfs bepalen). Ook gezondheid als maatschappelijke waarde van sport kent haar keerzijde. In de periode 2000-2004 zijn er gemiddeld jaarlijks 1,54 miljoen sportblessures in Nederland (Ooijendijk e.a., 2006: 237). Dit geeft niet alleen aan dat sport voor veel mensen juist een inbreuk maakt op hun gezondheid, maar tevens welke kosten sport met zich meebrengt. Sportblessures leveren voor gezondheidszorgkosten alleen al een kostenpost van 140 miljoen euro op (Ooijendijk e.a., 2006: 239). Toch blijkt de winst van een actieve bevolking (o.a. lager verzuim, hogere productiviteit) hoger uit te vallen, dan de (gezondheids)kosten die sport met zich meebrengt.

Dit onderzoek richt zich op *sociale binding* als maatschappelijke waarde van sport, waarbij termen als integratie, in- en uitsluiting en sociale omgang centraal staan. De doelstelling van VWS en het programma 'Meedoen Allochtone Jeugd door Sport' is het verhogen van de sportdeelname van allochtone jongeren. Deze doelstelling komt voort uit een meer algemene doelstelling die de overheid nastreeft, namelijk het bevorderen van de maatschappelijke samenhang (VWS, 2005). Het inzetten van de traditioneel georganiseerde sport voor deze doelstelling duidt op de veronderstelling van VWS dat gelijke deelname aan sport(verenigingen) leidt tot meer verbondenheid door sport. Het is echter de vraag of gelijke deelname in sportverenigingen daadwerkelijk leidt tot meer interetnisch contact en meer verbondenheid.

Deze vraag wordt vaak bevestigd met een positief antwoord. Het kan dan ook niet vreemd gevonden worden dat een wereldwijde organisatie als de Verenigde Naties (VN) sport gebruikt voor het bereiken van haar Millennium Doelen. In een VN rapport uit 2003 over het gebruik van sport als middel voor ontwikkeling en vrede staat vermeld: "*sport brings individuals and communities together, highlighting commonalities and bridging cultural and ethnic divides*" (UN, 2003). In Sierra Leone gaan verminkte bewoners, die enkele jaren geleden nog elkaars ledenmaten afhakten, weer met elkaar om door sportprojecten. In Zuid-Afrika dragen multiculturele sportprogramma's bij aan de integratie van de verschillende bevolkingsgroepen, die decennia lang door het apartheidregime uit elkaar zijn gedreven (Keim, 2003). Volgens Keim (2003) zijn dergelijke successen mogelijk omdat multiculturele sportprogramma's zorgen voor afname van vooroordelen en toename van wederzijdse acceptatie, tolerantie en begrip. Volgens haar is deze integrerende kwaliteit van sport een universeel kenmerk. Andere studies tonen bijvoorbeeld aan dat meedoen aan sport bijdraagt aan meer vertrouwen in de samenleving (Verweel e.a., 2005).

Op basis van dit soort studies, die de positieve waarde van sport bevestigen, ontwerpen organisaties als de VN, maar ook de Nederlandse overheid hun sportbeleid. Daardoor wordt de indruk gewekt dat sportparticipatie zorgt voor een eenduidig proces van positieve beeldvorming, 'gemengde' sociale contacten en diverse vormen van integratie (Elling e.a., 1998). Uit een bijdrage van Elling en De Knop (1998) in het boek *Waarden en normen in de sport* blijkt echter dat sport niet altijd en voor iedereen integrerend werkt. Verschillende vormen van onderscheid en segregatie zijn volgens hen inherent aan de sport, hetzij door de eigenheid van sport, hetzij door de bredere maatschappelijke inbedding van sport. Met de 'eigenheid van sport' wordt bijvoorbeeld bedoeld dat er in wedstrijd sport categorisatie naar sekse, leeftijd en niveau plaatsvindt. Daarnaast vindt onderscheid plaats op grond van maatschappelijke kenmerken. Soms sluiten sporters zich bijvoorbeeld aan bij een 'eigen'(etnische) sportvereniging vanuit negatieve ervaringen in 'gemengde' verenigingen op het sociaal-culturele vlak.

3.5 Tot besluit

In dit hoofdstuk is gekeken naar maatschappelijke ontwikkelingen die hun uitwerking hebben op de Nederlandse sportsector. Die ontwikkelingen hebben geleid tot een nieuwe sportnota, waarin drie thema's centraal staan. Op een van die thema's is in dit hoofdstuk uitvoerig ingegaan, door het uitvoeringsprogramma *Meedoen allochtone jeugd door sport* in detail te bespreken. Daarna is gekeken hoe de Koninklijke Nederlandse Zwembond in haar beleid omgaat met dergelijke maatschappelijke ontwikkelingen. Vervolgens is een aantal verschillende waarden die sport kan hebben voor de maatschappij besproken en is in het bijzonder aandacht besteedt aan sociale binding als maatschappelijke waarde van sport. In het volgende hoofdstuk wordt verder ingegaan op sociale binding en integratie als maatschappelijke waarde van sport. Er wordt aandacht besteed aan verschillende vormen van sociale integratie door sport en bijbehorende in- en uitsluitingsmechanismen.

4 SOCIALE INTEGRATIE IN EN DOOR SPORT

Wanneer de rol van sport in de samenleving nader belicht wordt, blijkt dat sport vol paradoxen zit. Enerzijds wordt aan sport en bewegen een positieve invloed op de gezondheid toegedicht, anderzijds is er in Nederland sprake van anderhalf miljoen sportblessures per jaar. Mensen met zeer uiteenlopende sociaal-maatschappelijke achtergronden ontmoeten elkaar door sport en toch wordt gesproken over elitesporten als golf, en volkssporten als voetbal en vechtsport. Sportverenigingen staan open voor mannen, vrouwen, jongens, meisjes, allochtonen, autochtonen, valide en minder valide sporters, maar sportbesturen zijn vaak geen afspiegeling van deze diversiteit. Met andere woorden, door sport worden mensen zowel ingesloten als uitgesloten van volwaardige deelname aan de vereniging.

Sportverenigingen presenteren zich regelmatig als 'een club voor iedereen'. Iedereen in Nederland, met welke achtergrond dan ook is welkom en zou zich welkom moeten voelen in een dergelijke club: mannen en vrouwen, kinderen, volwassenen en bejaarden, arbeiders, managers en studenten, homo's, lesbiënnes en hetero's, validen en minder validen, allochtonen en autochtonen, christenen, islamieten en atheïsten. Deze inclusieve gedachte past bij het sportbeleid van de Nederlandse overheid. Het streven van de overheid is dat iedere inwoner in principe gelijke kansen moet hebben om naar eigen wensen en mogelijkheden aan sportactiviteiten deel te nemen (Elling & Claringbould, 2004; Verweel & Anthonissen, 2006). Uit de praktijk blijkt echter dat deelname van verschillende sociale (minderheids)groepen bij traditionele sportverenigingen achterblijft ten opzichte van de sociaal dominante groep; hoger opgeleide heteroseksuele blanke mannen (Elling & Claringbould, 2004; VWS, 2005; Breedveld, 2006; Claringbould, 2006). Dit geldt zowel voor de sportdeelname zelf, als het vervullen van vrijwilligersfuncties. Het is een aanwijzing dat niet iedereen even welkom is of zich voelt bij de sportvereniging.

4.1 Interetnisch contact en sociale integratie

Een studie van Elling en Knoppers (2005) naar symbolische in- en uitsluiting in de sport bij jongeren van verschillende sociaal-etnische achtergrond toont aan dat sport door jongeren wordt gebruikt om zich van elkaar te onderscheiden. Zij stellen dat identificatie met en door sport nauw is verbonden met dominante geconstrueerde betekenissen die aan specifieke sporten door groepen mensen worden gegeven. Genderspecifieke en etnische waarden en normen structureren sportparticipatie. De studie laat bijvoorbeeld zien dat sporten als basketbal en boksen meer populariteit genieten bij jongens en meisjes van een etnische minderheidsgroep, dan bij jongens en meisjes van Nederlandse afkomst. Dit doet vermoeden dat niet iedere sport geschikt is als werkvloer voor integratieprojecten. Uit de studie komt bijvoorbeeld naar voren dat hockey een populaire sport is bij autochtonen, en nauwelijks populair is bij etnische minderheden in Nederland. Deze sport zou dus niet echt geschikt zijn voor projecten in het kader van het VWS-programma. Fitness is bij alle groepen populair. Voetbal is vooral bij jongens van beide etnische groepen populair, terwijl zwemmen bij de meisjes van beide groepen relatief populair is. Deze laatste sporten zijn dus voorbeelden van sporten die zich wel lenen voor integratieprojecten.

Een studie van Van der Meulen en Ultee (2006) sluit hierbij aan, zij geven aan dat verschillende sporten leiden tot verschillende intensiteit van interetnisch contact. Nadrukkelijk komt aan de orde of deelname aan sport ook daadwerkelijk leidt tot meer interetnisch contact. Er komen duidelijke verschillen aan het licht in de etnische samenstelling van ledenscharen naar sporttak. Rekening houdend met én het aantal leden per sporttak, én het gemiddelde aantal leden per gezelschap per sporttak, én de etnische samenstelling van ledenscharen per sporttak, blijkt uit de studie dat via veldvoetbalverenigingen veruit de meeste 'kleurrijke' banden ontstaan. Zwemverenigingen komen op de tweede plaats, maar

het aantal interetnische contacten via zwemverenigingen bedraagt niet meer dan een zevende van het aantal interetnische contacten dat bij veldvoetbalverenigingen ontstaat (Van der Meulen & Ultee, 2006). Het wordt niet duidelijk bij welke zwemdiscipline deze interetnische contacten tot stand komen. Zwemverenigingen hebben vaak een breed aanbod, waarbij de leden van de verschillende disciplines gescheiden van elkaar van het zwembad gebruik maken. Diploma zwemmen wordt aangeboden aan jonge kinderen, elementair zwemmen juist aan jongeren en ouderen die willen leren zwemmen, en dan zijn er nog de verschillende officiële disciplines: zwemmen, schoonspringen, synchroonzwemmen en waterpolo. Het is aannemelijk dat niet in alle genoemde zwemdisciplines sprake is van gelijk percentage interetnisch contact.

De studie van Van der Meulen en Ultee geeft aan welke sporten zich het meest lenen voor interetnisch contact, maar niet of dat contact daadwerkelijk kan leiden tot sociale integratie en maatschappelijke samenhang. Om toe te lichten op welke manier interetnisch contact kan leiden tot sociale integratie wordt in de volgende paragraaf aandacht besteed aan het theoretisch concept *sociaal kapitaal*. Dit concept biedt een analysekader voor verklaringen voor de sociale omgang binnen de context van een sportvereniging.

4.2 Integratie in en door sport: ontwikkeling van sociaal kapitaal

Sportverenigingen hebben door hun vrijwillige karakter en specifieke organisatiestructuur een democratisch karakter, waar individuen van allerlei groepen samen kunnen komen. Zij dragen bij aan een sportieve samenleving, sterke sociale relaties en opinievorming. Vanuit die hoedanigheid kunnen sportverenigingen worden gezien als onderdeel van de *civil society*. Civil society is vanaf midden jaren '90 uitgegroeid tot een populair concept binnen de sociale wetenschappen. Naast de wetenschap erkent ook de politiek het bestaan van een maatschappelijke orde, waar burgers elkaar ontmoeten, problemen identificeren en bediscussiëren en hun collectieve macht kunnen gebruiken sturing te geven aan de maatschappij (Edwards, 2004). Bij de sociale kant van dit concept gaat het om de ontwikkeling van sociaal kapitaal: "*het in sociale netwerken opgeslagen vermogen tot samenwerking*" (Dekker, 2002: 19). Sportverenigingen horen bij uitstek bij de civil society. Vooral de ontwikkeling van sociaal kapitaal speelt in dit soort verbanden een belangrijke rol.

Het centrale idee van sociaal kapitaal is dat sociale netwerken waarde hebben (Bourdieu, 1986; Coleman, 1988; Lin, 2001; Putnam, 2001). De voornaamste vertolker van het concept is de Amerikaanse politicoloog Robert D. Putnam. Putnam onderscheidt in zijn boek *Bowling Alone* (2001) twee vormen van sociaal kapitaal: overbruggend (bridging) en verbindend (bonding) sociaal kapitaal. Bij overbruggend sociaal kapitaal gaat het om wederkerige relaties tussen leden van heterogene groepen. Bij verbindend sociaal kapitaal draait het om de waarde van relaties binnen een homogene groep. Volgens verschillende onderzoeken (Verweel e.a., 2005; Van der Meulen & Ultee, 2006; Van der Meulen, 2007) worden in sportverenigingen beide vormen van kapitaal gegenereerd. De mate waarin leden binnen een (sport)vereniging overbruggend en verbindend sociaal kapitaal genereren, draagt bij aan hun sociale in- en uitsluiting. Sociale in- en uitsluiting is gebaseerd op basis van overeenkomsten en verschillen tussen mensen. Sekse, leeftijd, etniciteit, seksuele voorkeur, geloofsovertuiging en validiteit zijn enkele aspecten die een rol spelen bij de sociale acceptatie en segregatie van individuen en groepen binnen organisaties, wijken, gemeenschappen of zelfs binnen de gehele samenleving. De mate waarin sportverenigingen bijdragen aan processen van sociale in- en uitsluiting op basis van etniciteit verschilt waarschijnlijk per sporttak. De beoefenaars van sommige sporten hebben namelijk een vrij homogene achtergrond, terwijl beoefenaars van andere sporten juist zeer verschillende achtergronden hebben. Het mag worden verondersteld dat een dergelijk verschil invloed heeft op de mate van sociale integratie en in- en uitsluiting op basis van etniciteit.

In een artikel van Verweel e.a. (2005) wordt op basis van de theorie van Putnam de aanname gedaan dat 'eigen' etnische verenigingen voornamelijk bonding kapitaal opleveren en gemengde sportverenigingen bridging kapitaal opleveren. Uit hun empirische gegevens blijkt echter dat deze aanname niet juist is. Bridging en bonding sociaal kapitaal komen zowel voor bij gemengde als bij 'eigen' etnische sportverenigingen. De aandacht gaat in dit onderzoek met name uit naar de betekenis van sociaal kapitaal en interetnische contacten bij gemengde sportverenigingen, omdat 'eigen' etnische sportverenigingen in de zwemsport niet voorkomen. Onderzoek van Van der Meulen (2007) toont aan dat autochtone personen die lid zijn of ooit lid zijn geweest van een gemengde sportvereniging vaker een allochtone kennis hebben en vaker vertrouwen in allochtonen hebben, dan personen die nooit lid zijn geweest van een sportvereniging. Lidmaatschap van een vereniging leidt dus tot minder etnische afstand tussen verschillende bevolkingsgroepen. De bevindingen uit dat onderzoek ondersteunen weliswaar het idee dat gemengde sportverenigingen *bridging* kapitaal opleveren, maar tonen ook dat een gemengde sportvereniging een ontmoetingsplaats is van verschillende heterogene groepen waardoor er tevens sprake is van *bonding* kapitaal (Verweel e.a., 2005) Bij gemengde verenigingen "*worden allochtonen bevraagd op de eigen identiteit of wordt als gevolg van een schijnbaar toevallige groepsvorming duidelijk dat etnische identiteit een onderscheidend criterium wordt*" (Verweel e.a., 2005: 10). Dat beide vormen van kapitaal voorkomen levert juist meer kennis over 'de ander' op en zorgt voor meer vertrouwen in 'de ander'.

De voorgaande analyse van het aantal interetnische contacten en de betekenis van sociaal kapitaal in sportverenigingen bevestigt de veronderstelling van VWS dat deelname van allochtone jongeren in sportverenigingen kan leiden tot meer maatschappelijke samenhang. Uit de eerder besproken artikelen van Elling en Knoppers (2005) en Van der Meulen en Ultee (2006) blijkt echter dat dit lang niet voor alle sporten en voor iedere sport in dezelfde mate geldt. Elling en De Knop (1998) onderscheiden drie dimensies van sociale integratie in en door sport. (1) Structurele integratie verwijst naar participatie van burgers in de maatschappij. Wanneer men deelneemt aan sport (bij de vereniging, op straat, via het werk of bij een commerciële sportaanbieder) is er hoe dan ook sprake van structurele integratie, men participeert namelijk in de samenleving. Bepaalde in de sport opgedane vaardigheden (denk aan discipline, doorzettingsvermogen) zouden tevens kunnen bijdragen tot participatie in andere sectoren van de samenleving. (2) Sociaal-culturele integratie verwijst naar het ontmoeten en accepteren van mensen van verschillende achtergronden en met uiteenlopende waarden en normen. Hierdoor kunnen vooroordelen worden weggenomen, maar tevens worden verscherpt. Centraal staat de ontmoeting tussen personen met verschillende achtergronden en de wederzijdse uitwisseling van verschillende opvattingen en het bereiken van wederzijds respect. Sportverenigingen kennen echter vaak een lange historie en eigen organisatiecultuur, waardoor nieuwkomers zich vaak aan moeten passen aan heersende waarden binnen de vereniging. (3) Sociaal-affectieve integratie is de meest verregaande vorm van integratie. Bij sociaal-affectieve integratie staan de ontwikkeling van nieuwe sociale relaties en vriendschappen centraal. Deze sociale relaties kunnen beperkt blijven tot de sportvereniging, maar kunnen ook sportoverstijgend zijn. Dit wil zeggen dat naast sportbeoefening in de vrije tijd tevens andere activiteiten worden ondernomen. In de uitoefening van die activiteiten kunnen in- en uitsluitingsmechanismen voorkomen. Dit begrippenpaar en de relatie met sociale omgang komt in de volgende paragraaf aan de orde.

4.3 In- en uitsluitingsfactoren in de sport

Het begrippenpaar sociale in- en uitsluiting wijst op de relatie tussen een dominante groep mensen en groepen mensen of individuen die op één of meer manieren hiervan afwijken en daardoor niet tot de dominante groep (kunnen) behoren. Sociale in- en uitsluiting is daarmee relationeel van aard (Room, 1995); zonder de aanwezigheid van 'anderen', 'afwijkenden' of 'andersdenkenden' kan er geen sprake zijn van sociale in- of uitsluiting. Veit-Wilson onderscheidt twee conceptuele opvattingen van sociale uitsluiting. In de eerste 'zwakke'

versie, ligt de oplossing in het wijzigen van handicaps en het karakter van de uitgesloten personen en het integreren van deze personen in de sociaal dominante groep. In de 'sterkere' versie gaat het om het identificeren van de rol van degenen die uitsluiten én het ontcrachten van uitsluitingsmechanismen (Veit-Wilson, in: Collins, 2003: 21).

Elling en Claringbould (2004: 46) omschrijven sociale uitsluiting als een proces dat de toegankelijkheid tot, de inspraak in en/of de deelname aan verschillende levenssferen ondermijnt als gevolg van een absoluut of relatief gebrek aan voldoende financiële en/of culturele middelen. De door Elling en Claringbould gehanteerde beschrijving sluit aan bij de door Veit-Wilson benoemde 'zwakke' conceptualisering van sociale uitsluiting. Deze definitie legt namelijk de nadruk op de gebreken aan de kant van de uitgeslotenen. Een latere omschrijving van Elling van sociale uitsluiting past meer in de 'sterke' versie: "*Sociale uitsluiting verwijst naar het voortbestaan, dan wel het toenemen van ongelijke kansen en mogelijkheden tussen groepen mensen om deel te nemen aan sociale praktijken*" (Elling, 2007: 9).

Onderzoek uit de jaren '70 en '80 laat zien dat verschillende factoren een rol spelen bij de motivatie voor sportparticipatie; hierbij worden vooral plezier, bekwaamheid, sociale acceptatie, en fitnessniveau regelmatig genoemd (Smith, 2003, Smith e.a., 2006). Verder wordt deelname aan fysieke activiteiten door jongeren mede bepaald door activiteiten van *significant others*, zoals familieleden, docenten (lichamelijke opvoeding) en (beste) vrienden (Coakley, 2003; Wold & Anderssen, 1992). Daarbij wordt de invloed van *peers* (gelijken) naar mate een kind ouder wordt steeds belangrijker (Smith, 2003: 27). Het blijkt dat uiteenlopende factoren van invloed zijn op de sportkeuze en daarmee de sportbeleving van een kind. Processen van in- en uitsluiting zijn daarom eerst en vooral gerelateerd aan multipelen sociale, structurele en culturele factoren binnen een bepaalde context. De literatuur noemt verschillende in- en uitsluitingsfactoren als stimulansen en belemmeringen voor sportdeelname (Coakley, 2003; Elling, 2007; Elling & Claringbould, 2004). De uitkomst van de onderhandeling tussen deze stimulansen en belemmeringen bepalen volgens Elling (2007) het wel of niet deelnemen aan bepaalde vrijetijdsactiviteiten. Helaas hanteren verschillende auteurs verschillende factoren. Dit heeft te maken met de contextafhankelijkheid van de werking van mechanismen van in- en uitsluiting.

4.3.1 Socialisatie en identiteitsconstructie in en door sport

Socialisatie is een complex en interactief proces van sociale ontwikkeling, waarbij een mens vertrouwt raakt aan de sociale wereld waarin hij leeft (Coakley, 2003). Socialisatie in de sport "*is het proces waarbij (jonge) mensen kennismaken met sport en zich de daarbinnen geldende regels en gebruiken eigen maken*" (Elling, 2007: 21). Gesteld wordt dat een vroege socialisatie in de sport van belang is voor levenslange sportdeelname (Elling & Claringbould, 2004; Vanreusel, 1993). Sportsocialisatie is echter sociaal gekleurd. Dit geeft aan dat socialisatie in de sport voor iedere persoon anders verloopt, waarbij de mate van socialisatie samenhangt met sekse, etniciteit, sociale klasse en fysieke beperkingen (Coakley, 2003; Elling, 2001; Elling & Claringbould, 2004; Elling & De Knop, 1998; Horne, Tomlinson & Whannel, 1999). Personen uit verschillende klassen of verschillende culturen hanteren verschillende waarden die voor hen belangrijk zijn. Waar de ene klasse lichamelijke kracht, onderlinge fysieke strijd en mannelijkheid voorop stelt, zijn voor een andere groep aspecten als souplesse, perfectie en ontwikkeling belangrijk. Hierdoor ontstaat een verschil in voorkeuren voor bepaalde sporten tussen groepen van verschillende klassen, culturen, seksen of etnische achtergrond. Kinderen komen door de invloed van de omgeving waarin ze opgroeien met verschillende sporten, en op verschillende wijze met sport in aanraking. Men duidt in dit verband op de invloed van *significante anderen*; dit zijn de meest centrale en invloedrijke personen in het leven van een kind die invloed hebben op de sportparticipatie. Hierbij kan gedacht worden aan vader, moeder, broer, zus, andere familieleden, leraar,

vriend, et cetera. Socialisatie kan al met al een belangrijke in- of uitsluitende rol hebben in de sportdeelname van een kind.

Echter, niet alleen socialisatie heeft invloed op sportdeelname van jongeren. Onder invloed van de individualisering worden jongeren steeds mondiger en krijgen zij steeds meer vrijheid in het maken van eigen keuzes. Volgens Elling (2001: 2) is de adolescentie “*een periode waarin het zoeken naar eigen identiteit en het maken van keuzes tussen verschillende waarden en normenoriëntaties, een belangrijke plaats inneemt.*” Identiteitsconstructie bepaalt voor een deel de keuze voor een sport. Deze persoon identificeert zich door de sportkeuze met een bepaalde groep mensen. Tegelijkertijd distantieert de persoon zich van anderen. Identiteitsconstructie heeft invloed op de sportkeuze van een persoon, daarnaast heeft sportparticipatie invloed op de identiteit van een persoon (Miller et. al., 2002). Sportdeelname kan bijvoorbeeld leiden tot meer zelfvertrouwen, het beter samenwerken met anderen, of een grotere wil om te presteren (ook in andere sectoren) De invloed van sportparticipatie op identiteitsconstructie is persoonsafhankelijk (Coakley, 2003).

4.3.2 Omgangsnormen en sociale binding

Omgangsnormen hebben grote invloed op sociale binding tussen leden van een organisatie. Door structurele scheidingen kunnen bepaalde mensen binnen een organisatie niet of nauwelijks met elkaar in contact komen. Oudere jeugd traint bijvoorbeeld vaak later op de avond dan de jongere jeugd bij de meeste sportverenigingen. Hierdoor mag verondersteld worden dat er tussen deze twee groepen een bepaalde afstand bewaard blijft. Bepaalde omgangsnormen kunnen tevens binnen een dergelijke groep afstand creëren. Zo kan indeling in verschillende categorieën of teams gebaseerd op prestatieniveau, invloed hebben op de personen waar iemand binnen een dergelijke groep wel of juist niet (of nauwelijks) mee in aanraking komt. Ook de heersende cultuur binnen de vereniging en daarmee gepaard gaande omgangsnormen zijn in- en uitsluitingsmechanismen die invloed hebben op de mate waarin een persoon of groep zich in een vereniging thuis voelt.

Een assumptie vanuit het feministisch perspectief over organisatiecultuur is dat dominante betekenissen als neutraal worden gepresenteerd, terwijl deze vaak impliciete waarden bevatten die bestaande sociale relaties (re)produceren (Benschop, 1996; Knoppers & Anthonissen, 2001: 302). Nieuwkomers zijn welkom, maar het blijft onuitgesproken en vanzelfsprekend, dat zij zich aan moeten passen aan de huidige gang van zaken; aan de organisatiecultuur. Als reactie hierop kunnen nieuwkomers de vereniging weer verlaten, zoals duidelijk wordt uit de studie van Claringbould (2006) naar vrouwen in sportbesturen. Een andere mogelijkheid is dat dit leidt tot groepsvorming onder de nieuwkomers (Verweel e.a., 2005). Hierdoor wordt hun gemeenschappelijke kenmerk (bijvoorbeeld etnische afkomst) een onderscheidend criterium.

4.3.3 Prestatiegerichtheid en ongelijkheid

Fysieke vaardigheden bepalen in hoge mate of een kind ‘aanleg heeft voor’ en ‘goed is in’ sport. Deze vaardigheden hebben dan ook een directe invloed op de mogelijkheden die mensen krijgen om mee te doen aan sportactiviteiten en opgenomen te worden in een team. Tijdens het kiezen van een team bij een zelf georganiseerd ‘potje’ voetbal worden kinderen met ‘goede’ voetbalkwaliteiten vaak als eerste gekozen. Degene met de minste kwaliteiten blijft vaak als laatste over en eindigt regelmatig in het doel. Mensen met weinig sportief talent en minder ontwikkelde motoriek worden dan ook, ongeacht sociale achtergrond, minder ingesloten dan mensen met veel fysieke aanleg voor sport (Elling & Claringbould, 2004). (Veranderingen in) fysieke vaardigheden en lichamelijke conditie bepalen mede de keuze voor een bepaalde sport en het niveau van sportbeoefening.

Het niveau van sportbeoefening wordt daarnaast beïnvloed door de mate van prestatiegerichtheid van een persoon. Sportorganisaties, trainers, begeleiders, toeschouwers en sporters zelf leggen steeds vaker de nadruk op het resultaat van de activiteit, in plaats van de activiteit zelf (Baar, 1996; Rossum, 1996). De eindstand of de finishtijd staat centraal. De belangrijkste reden die kinderen doet besluiten te stoppen met sporten is de overmatige nadruk op winnen (Rossum, 1996). Prestatiestreven heeft daarmee duidelijk een negatieve kant. Kinderen kunnen zich niet op hun gemak voelen, hebben het idee dat er teveel van ze gevraagd wordt of vinden dat de sport niet voldoet aan hun verwachtingen van plezier maken, waardoor ze de sport vaarwel zeggen. Een eigen beslissing, die echter voortkomt uit het gedrag of beslissingen van anderen. Elias en Dunning (2007: 307) stellen in internationaal verband dat *“de sociale druk op sportlieden in landen over de hele wereld om te streven naar succes in de internationale competitie, bijdraagt aan de vernietiging van het spelelement in de sport.”* Dit geldt tevens voor het nationale en regionale niveau van sportcompetities en de prestatiegerichte instelling van veel sportverenigingen in Nederland (Knoppers & Anthonissen, 2001; Anthonissen, 2006).

De mate van prestatiegerichtheid kan echter tevens leiden tot nauwe vriendschappen. Jongeren die op hoog niveau willen presteren besteden veel vrije tijd aan hun sportbeoefening en het realiseren van gestelde doelen. Getalenteerde sporters zijn daardoor voor vriendschappen en sociale contacten vaak op elkaar aangewezen. Ze voelen zich vooral op hun gemak bij jongens met een vergelijkbare instelling met betrekking tot de prestatiegerichtheid. Elling (2007) noemt dit de *sportieve fit*. Dit wil zeggen dat *“hoe meer mensen overeenkomsten vertonen in sportieve vaardigheden en zij gedeelde sportieve instellingen en ambities hebben, des te meer ze zich thuis voelen.”* (Elling, 2007: 178). Daarmee vormt prestatiegerichtheid een duidelijk in- en uitsluitingsmechanisme.

4.3.4 Etniciteit

Etniciteit is een complex begrip; gaat het om biologische verschillen tussen groepen, gaat het om culturele verschillen, of om beide? En komt het overeen met nationale afkomst? In Nederland is het etnische onderscheid tussen allochtoon en autochtoon gebaseerd op de nationale afkomst van een persoon en zijn ouders. Het programma *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport* volgt dezelfde lijn. Vanwege deze rede wordt in dit onderzoek etniciteit gebaseerd op nationale afkomst.

Etnische verschillen wijzen op verschillen in huidskleur, taal, religie, culturele gewoonten en omgangsnormen. Etniciteit vormt regelmatig een structurerend principe in de moderne samenleving. Na de moorden op Theo van Gogh en Pim Fortuyn en de aanslagen van 11 september lijkt etniciteit als onderscheidend mechanisme, in negatieve zin, aan kracht gewonnen te hebben. Daarbij krijgt dat wat geassocieerd wordt met ‘wit’ en westers in westerse samenlevingen een positieve lading. Gemarginaliseerde groepen worden gedefinieerd als ‘de ander’, waarmee ze een identiteit verwerven. Deze identiteit wordt geconstrueerd door tegengesteldheden aan de dominante groep. Een onderdeel van het typeren van een dergelijke identiteit is het labelen van de ander, terwijl de eigen dominante ‘witte’ identiteit niet wordt gelabeld (Deetz, 2000; Long & Hylton, 2002). *“... ‘whiteness’ could be seen as the ‘silent’ other”* (Long & Hylton, 2002: 87). Onbewust geeft de dominante groep betekenis aan etniciteit als ware het iets dat zij niet hebben. Een studie van Anthonissen en Dortants (2005) naar identificatieprocessen van mannelijke topwaterpolotalenten laat zien dat, in een overwegend witte sport, etniciteit weldegelijk een rol speelt. Enerzijds geven verschillende topwaterpoloërs geen betekenis aan hun eigen witte en autochtone etniciteit. Zij zien de autochtone achtergrond als een vast gegeven dat vooral biologisch bepaald is. Anderzijds zetten de topwaterpoloërs zich af tegen jongens met een allochtone achtergrond. Zij veronderstellen bijvoorbeeld dat jongens met een allochtone achtergrond agressiever ingesteld zijn, waardoor de topwaterpoloërs *“inschatten dat deze jongens zich eerder aangetrokken zullen voelen tot sporten zoals bijvoorbeeld boksen”* (Anthonissen & Dortants,

2005: 85). Dit proces wordt ook wel *othering* genoemd, waarbij er sprake is van het 'anders maken van de ander'. Individuele ervaringen met personen met een bepaalde sociale positie krijgen betekenissen die voor de hele groep met dezelfde sociale positie gaan gelden.

Sportintrinsic scheidingsmechanismen en discriminatie spelen een belangrijke rol in sociale in- en uitsluiting in en door sport. Sportorganisaties staan steeds meer open voor diversiteit. Positieve actiebeleid, antidiscriminatiecampagnes en organisatorische integratie van minder valide sporters zijn manieren waarop sportorganisaties (in)formele uitsluiting uit de sport proberen te verbannen. In- en uitsluitingsmechanismen spelen echter meestal impliciet op de achtergrond, waardoor ze moeilijk zijn te duiden en aan te pakken. Daarbij gaat het vaak om neutraal en objectief gepercipieerde, door de meerderheid vastgestelde waarden en normen binnen een vereniging (Lareau & McNamara Horvat, 1999; Long & Hylton, 2002; Elling & Claringbould, 2004; Anthonissen & Dortants, 2005). Elling omschrijft het als volgt:

“Iedereen is welkom als ze zich maar voegen in de bestaande omgangsnormen, waarin racistische, seksistische of homofobe opmerkingen soms gangbaar zijn.” (Elling, 2007: 140).

Etniciteit speelt tevens een rol bij in- en uitsluitingsmechanismen die meer in relatie staan tot sociaal-economische posities van mensen die willen sporten, omdat veel mensen van andere etnische afkomst in Nederland tot de lagere sociale klasse behoren. Veel sportaccommodaties zijn de laatste decennia verschoven naar de periferie van gemeenten, waardoor vooral minder kapitaalkrachtige mensen die van het openbaar vervoer afhankelijk zijn meer tijd kwijt zijn aan en moeite moeten doen voor het beoefenen van hun sport. Volgens Elling en Claringbould (2004) kan de populariteit van fitnesscentra en hardlopen (zie Van Bottenburg, 2006) onder mensen die niet sporten bij de traditionele sportvereniging gerelateerd zijn aan het feit dat er vaker 'om de hoek' gesport kan worden. Informatievoorziening over het sportaanbod is een ander punt dat in- en uitsluitend werkt. Waar vroeger het clubblad dé manier was om met leden in contact te blijven, communiceren steeds meer verenigingen uitsluitend via internet, terwijl nog lang niet ieder huishouden in Nederland beschikt over een internetaansluiting. Daarnaast is de informatie meestal alleen in het Nederlands opgesteld, waardoor nieuwkomers (die de taal niet machtig zijn) niet kunnen worden ingesloten. Het in één keer betalen van de jaarcontributie door middel van automatische incasso of acceptgiro wordt vaak als doodnormaal beschouwd, maar dit kan voor personen uit minder draagkrachtige families een serieus obstakel vormen voor lidmaatschap van een sportvereniging. Een voorgeschreven verenigingsoutfit is in Nederland meestal gebaseerd op westerse culturele waarden, welke voor personen uit andere culturen wel eens een niet te nemen drempel kan vormen (bijvoorbeeld doordat delen van het lichaam niet zijn afgedekt). Dergelijke dominante waarden en normen hebben invloed op de mate waarin verschillende groepen zich ergens wel of niet thuis voelen. Op deze manier ontstaan in- en uitsluitingsmechanismen “*op basis van in vaste patronen gestolde menselijke interacties. Deze patronen kunnen veranderen en daarvoor dragen zowel de ingesloten als (deels) uitgesloten groepen verantwoordelijkheid*” (Elling, 2007: 18).

4.4 Tot besluit

Uit literatuur en andere documenten komt nauwelijks naar voren op welke wijze sociale omgang binnen zwemverenigingen in het algemeen plaatsvindt, hoeveel allochtonen lid zijn van zwemverenigingen en of zwemmen een geschikte sport is voor integratiedoeleinden. Constateren van het verschil in deelname aan sportverenigingen is één ding, het verklaren is een ander verhaal. Meningingen hierover zijn verdeeld. Empirische studies en overheidsbeleid, waarbij gelijke sportdeelname centraal staat, gebruiken de huidige sportparticipatie van jonge, valide, autochtone, heteroseksuele mannen als de norm. Het verschil in waarde dat leden van verschillende culturen toekennen aan het lidmaatschap van een sportvereniging

kan een verklaring zijn voor het lagere percentage leden uit etnische minderheidsgroepen bij sportverenigingen (Elling & Knoppers, 2005: 259).

In dit onderzoek vindt enerzijds een toespitsing naar sociale binding en onderscheiding in een specifieke organisatorische context (sportvereniging) plaats en anderzijds een verbinding tussen in- en uitsluitingsmechanismen in de deelname aan traditioneel georganiseerde sport. De voornoemde factoren komen uit de literatuur naar voren als stimulansen en belemmeringen van sportdeelname.

“Deze verschillende in- en uitsluitingsmechanismen met betrekking tot sportdeelname vormen een geheel aan factoren die op complexe en soms paradoxale wijze op elkaar ingrijpen en zowel individuen als bepaalde groepen mensen in kansrijke dan wel kansarme (subject)posities plaatsen.” (Elling, 2007: 25)

De verschillende factoren zijn dan ook niet los van elkaar te zien, ze hangen onderling sterk met elkaar samen. Daarnaast zijn in- en uitsluitingsmechanismen niet altijd expliciet en eenduidig vast te stellen; ze zijn gekoppeld aan context en individuele betekenisgeving (Elling & Claringbould, 2004). In dit onderzoek wordt gekeken of en op welke wijze deze factoren terug te zien zijn in de betekenissen die jongens van verschillende etnische afkomst toekennen aan de sociale omgang. Het is daarbij de vraag of de eigen achtergrond, de context van de zwemvereniging of wellicht beiden van invloed zijn in de betekenisgeving van de sporters.

5 SOCIALE OMGANG IN MULTICULTURELE ZWEMVERENIGINGEN

In dit hoofdstuk staat de vraag centraal welke betekenissen jongens van verschillende etnische afkomst aan de zwemsport en aan het lidmaatschap van een zwemvereniging geven en welke betekenis het sporten met elkaar heeft. Paragraaf 5.1 gaat in op de socialisatie van de verschillende jongens in de zwemsport. Hoe zijn zij bij zwemmen terecht gekomen? Welke factoren zijn van invloed geweest op de keuze voor wedstrijdzwemmen? Zijn er verschillen tussen jongens van verschillende etnische afkomst waar te nemen? Het eerste deel besteedt daarnaast aandacht aan identiteitsconstructie door sportdeelname. Welke rol speelt de sportkeuze in de identiteitsconstructie van de jongens en is hier een verband met etniciteit in te ontdekken? In paragraaf 5.2 worden de omgangsnormen tussen de jongens onderling en binnen de zwemvereniging beschreven.

5.1 Socialisatie en identiteitsconstructie door sportdeelname

De activiteiten waarmee tieners hun vrije tijd invullen is het gevolg van een zoektocht naar de eigen identiteit. De puberteit is een periode waarin jongeren eigen keuzes gaan maken tussen verschillende waardeoriëntaties en vrijetijdsactiviteiten. Jongeren identificeren zich met bepaalde groepen en subculturen en distantiëren zich van anderen, ondermeer door middel van hun sportkeuze (Elling & Knoppers, 2005). De keuze voor wedstrijdzwemmen is daarom niet zomaar een keuze voor een specifieke sport, maar bepaalt voor een deel de identiteit van de ondervraagde jongeren. Lang niet iedere jongere doet regelmatig aan zwemmen, laat staan dat iedere jongere lid is van een zwemvereniging en deelneemt aan zwemwedstrijden. Daarnaast is er binnen de zwemvereniging nog de keuze voor verschillende sporten. Zo kan bij de meeste zwemverenigingen aan wedstrijdzwemmen worden gedaan, en aan waterpolo en synchroonzwemmen. Enkele verenigingen bieden ook schoonspringen aan. De twee verenigingen in dit onderzoek bieden wedstrijdzwemmen, waterpolo en synchroonzwemmen aan. De Dolfijn biedt daarnaast ook schoonspringen aan. Deelname aan wedstrijdzwemmen is dus een specifieke, identiteitverschaffende keuze. Maar waarom kiezen jongeren voor wedstrijdzwemmen en op welke wijze worden jongeren lid van een zwemvereniging? Speelt sociale omgang binnen de zwemvereniging een rol in die keuze? En wat levert deelname aan wedstrijdzwemmen hen op?

Voor bijna alle respondenten geldt dat zij voor het eerst met zwemmen in aanraking komen tijdens of aansluitend aan het diplomazwemmen. Diplomazwemmen wordt in Nederland door meerdere organisaties aangeboden: zwemverenigingen, zwembaden, scholen, gemeenten en tegenwoordig ook private organisaties. De meeste ondervraagde jongeren hebben hun diploma's bij een zwemvereniging gehaald. De jongens van ZV Utrecht bij één van de twee verenigingen waaruit deze club is ontstaan. Jongens van De Dolfijn vaak bij andere verenigingen uit de omgeving van Amsterdam. Twee respondenten hebben hun zwemdiploma's in het buitenland gehaald.

Voor het merendeel van de jongens is wedstrijdzwemmen een logisch vervolg op het diplomazwemmen. Na het diplomazwemmen wordt vaak direct de stap gemaakt naar het wedstrijdzwemmen.

Ik zit nu zo'n vijf jaar op wedstrijdzwemmen. Ik heb eerst m'n A-diploma gehaald en zo ging dat een beetje verder. B, C, zwemvaardigheid, toen brevetzwemmen en dat ging maar door zeg maar. Toen kwam ik uiteindelijk bij wedstrijdzwemmen. (R. Al. 8)

Toch komen de jongeren niet vanzelf bij wedstrijdzwemmen terecht. Eén van de grootste uitdagingen voor verenigingen is het behouden van kinderen voor de vereniging wanneer zij hun diploma's hebben behaald. Veel kinderen verlaten de zwemsport dan namelijk, zonder

zich echt georiënteerd te hebben op andere mogelijkheden bij de zwemvereniging (KNZB, 2005).

Enkele jongens beoefenen naast het wedstrijdzwemmen nog een tweede sport. Drie geïnterviewde allochtone jongens uit Utrecht spelen in een voetbalteam. Een autochtone jongen uit Utrecht heeft aan judo gedaan en een allochtone jongen uit Amsterdam beoefende naast het zwemmen een tijdje atletiek. Andere respondenten beoefen(d)en naast het wedstrijdzwemmen ook waterpolo bij de vereniging. Daarnaast zijn een aantal respondenten eerst actief geweest in waterpolo alvorens zij zich aanmeldden voor wedstrijdzwemmen. Jongens die zowel waterpolo als wedstrijdzwemmen beoefenen zetten beide sporten tegen elkaar af:

Ik zat eerst op waterpolo en toen moesten we voor conditie wedstrijdzwemmen gaan doen. Toen ben ik wedstrijdzwemmen zo leuk gaan vinden, dat ik dat dus ben gaan doen. (R. Al. 7)

De betreffende jongen vindt het karakter van het wedstrijdzwemmen zo aantrekkelijk dat hij na verloop van tijd stopt met waterpolo en zich verder alleen nog richt op wedstrijdzwemmen. Andere jongens stellen dat waterpoloërs fysiek sterk ontwikkeld moeten zijn. Die ontwikkeling zien ze vaak niet bij zichzelf terug. Op het moment dat een jongen aan zowel wedstrijdzwemmen als waterpolo doet, geeft de fysieke (onder)ontwikkeling vaak de doorslag voor de uiteindelijke keuze voor wedstrijdzwemmen.

Voor waterpolo moet je groot en sterk zijn, dan ben ik helemaal niet. [...]Ik heb liever alleen zwemmen dan in een team, want dan leg je de verantwoordelijkheid bij jezelf. Als je fouten maakt, dan kun je niet iemand anders de schuld geven. Bij waterpolo hangt meer van je teamleden af. (R. Al. 1)

Naast de fysieke gesteldheid heeft bij deze jongen ook het individuele karakter van de sport invloed op de uiteindelijke keuze voor wedstrijdzwemmen. De meerderheid van de jongens laat blijken door eigen afwegingen gekozen te hebben voor wedstrijdzwemmen. Er zijn echter ook jongens bij wie de keuze voor wedstrijdzwemmen wordt beïnvloed door anderen:

...eerst was ik bij waterpolo begonnen. Toen ben ik er uit gepikt door een trainer van het wedstrijdzwemmen, die zag dat het wel wat zou worden. Toen ben ik daar gaan trainen en deed ik ook nog waterpolo daarnaast. Wat later ben ik gestopt met waterpolo en ben ik verder gegaan met wedstrijdzwemmen. (R. Al. 1)

Uit de verhalen van de jongeren blijkt dat verschillende significante anderen (familie, vrienden, etc.) invloed hebben op de keuze voor lidmaatschap van een zwemvereniging en de keuze daarbinnen voor wedstrijdzwemmen. Soms is deze significante andere een broer of een zus, een vriend, en soms is het de vereniging zelf:

Ik had al zwemdiploma c, daarna hadden we diploma uitreiking. Vervolgens kwam er een vrouw aanzetten, die deelde blaadjes uit voor het wedstrijdzwemmen. Ik vond het wel leuk, dus ik ging één keer proefzwemmen. Toen mocht ik nog een keer proefzwemmen, dat was ook best wel leuk. Dat was in januari en toen heb ik het seizoen afgemaakt. Ik zwom toen geen wedstrijden. Ik moest eerst nog een startvergunning krijgen en ik was nog best wel jong. In dat halve seizoen leerde ik heel veel technieken, het keerpunt, conditie opbouwen. Vorig seizoen begon ik eigenlijk echt met wedstrijdzwemmen, vaak trainen en wedstrijden met de club. Dus eigenlijk door mijn diploma uitreiking. Anders was ik denk ik niet gaan zwemmen, dan was ik op een populaire sport gegaan, zoals basketbal of voetbal. (R. Al. 4)

Ouders worden in de literatuur vaak als belangrijke significante anderen beschouwd, zeker op jonge leeftijd. Zij zouden veel invloed hebben op het sportgedrag van hun kinderen (De Knop e.a., 1996; Rossum, 1998). Het is onbekend of de mate van invloed van ouders en andere familieleden op de sportkeuze verschilt tussen etnische groepen. De ouders van de ondervraagde jongens blijken zeer verschillende sportachtergronden te hebben. De meeste ouders doen volgens hun kinderen nauwelijks op regelmatige basis aan sport. Vooral de ouders van de allochtone jongens blijken minder aan sport te doen of te hebben gedaan. Slechts één jongen geeft aan dat de invloed van één van de ouders beslissend is geweest in de keuze voor wedstrijdzwemmen:

...eigenlijk ben ik via mijn moeder wedstrijdzwemmen gaan doen, omdat zij vroeger ook wedstrijd heeft gezwommen en dat vond ze leuk voor mij. (R. Au. 1)

De ouders van een andere zeer getalenteerde jongen hebben in het verleden beide op hoog niveau gesport:

Die zijn vroeger tophandballers geweest. Iets heel erg anders. Mijn moeder heeft in de eredivisie gespeeld en m'n vader heeft ook heel erg hoog gespeeld. Dus je kunt wel zeggen dat de sport in de familie zit. (R. Au. 2)

De ouders van deze twee getalenteerde autochtone jongens hebben niet alleen direct of indirect invloed gehad op de keuze voor wedstrijdzwemmen, zij stimuleren ook nu nog steeds zichtbaar hun zoon en zijn als vrijwilliger actief binnen de vereniging:

... als mijn moeder me brengt, gaat ze hier in de sportschool sporten. En als m'n vader me brengt, die wacht dan ook wel eens en anders gaan ze gewoon naar huis.[Met wedstrijden] helpen mijn vader en moeder heel erg vaak. Dan zijn ze hier gewoon. Dan helpt m'n vader soms als klokker. Soms als het echt grote wedstrijden zijn, dan werkt m'n vader hierboven in zo'n kraampje waar mensen dingen als snoep en drankjes kunnen kopen. En dan kunnen m'n ouders gelijk ook kijken. (R. Au. 2)

Bij de andere jongens lijkt er geen directe relatie tussen het sportgedrag van de ouders en hun eigen sportgedrag te zijn. Met name allochtone jongeren lijken vaker zelf een geïnformeerde keuze voor wedstrijdzwemmen te maken, zonder beïnvloed te worden door ouders of een reeds zwemmende broer of zus. Hierdoor komt de vraag op of bestaand sociaal kapitaal in verscheidene mate gebruikt wordt door jongens van verschillende etnische afkomst. Zoals besproken in paragraaf 4.2 hebben sociale netwerken waarde voor de individuen in dat netwerk. Een familie kan gezien worden als een sociaal netwerk. Kwantitatief onderzoek (Breedveld, 2006) laat zien dat kinderen van ouders die actief zijn in verenigingsverband, ook vaker zelf sportief actief zijn. Dit kan aangemerkt worden als de *input* van sociaal kapitaal; het sociaal kapitaal dat gebruikt wordt voor deelname aan sport. Bestaand *bonding* sociaal kapitaal speelt hierbij een belangrijke rol.

Ouders van jongens die nadrukkelijk aangeven zelf gekozen te hebben voor wedstrijdzwemmen, zijn volgens de ondervraagde jongens minder zichtbaar betrokken bij hun sportbeoefening:

...die gaan wel eens mee. Maar meestal niet zo ver, binnen de provincie Utrecht. Ze hebben zelf ook een stichting, dan moeten ze zaterdag naar het postkantoor, de Kamer van Koophandel, vergaderingen. Met de stichting verzamelen ze geld in voor een school in Zuid-Sudan. Een bibliotheek, al dat soort dingen. (R. Al. 4)

Wanneer er wedstrijden plaatsvinden buiten de eigen gemeente rijden veel jongens op eigen gelegenheid met hun ouders mee naar het betreffende zwembad. Enkele allochtone jongens

geven aan regelmatig ook met de trainer of met een andere jongen mee te rijden naar de wedstrijd.

Afsluiting

Het behalen van het zwemdiploma is een belangrijk moment in de sportloopbaan van de jongens. De ervaringen tijdens het diplomazwemmen, contacten met vrijwilligers van de vereniging en kennismaking met wedstrijdzwemmen of andere disciplines binnen de zwemvereniging bepalen voor een deel de keuze wel of niet actief te blijven bij de zwemvereniging. Alle respondenten kiezen voor wedstrijdzwemmen, terwijl ze al enige tijd lid zijn van de zwemvereniging. Dit suggereert dat deze jongeren zich tijdens dit keuzemoment prettig voelen binnen de zwemvereniging. Daarnaast zijn de meeste ondervraagde jongeren al lid van een zwemvereniging vanaf het behalen van hun zwemdiploma's. Bepaalde aspecten binnen een zwemvereniging zijn dusdanig aantrekkelijk dat een aantal diplomazwemmers voor meerdere jaren lid blijft van de vereniging. De keuze voor wedstrijdzwemmen hangt verder in meer of mindere mate samen met de invloed van significante anderen en het karakter van de sport. Ouders, andere familieleden en vriendjes spelen een rol in de keuze voor zwemmen. Bij autochtonen lijken ouders meer invloed te hebben op de keuze van het kind. Toch kan schijn in dit geval bedriegen. Hoewel allochtone ouders misschien minder aanwezig zijn bij de keuze van het kind, moeten zij toch toestemming verlenen aan het kind, de contributie betalen en zwemkleding en -attributen aanschaffen.

Verschillende betekenissen spelen een rol in de keuze voor wedstrijdzwemmen. In deze betekenissen zijn thema's als prestatie, binding en uitsluiting kort aangestipt. Deze thema's komen in de volgende paragraaf en het volgende hoofdstuk uitgebreider aan bod.

5.2 Omgangsnormen en sociale binding

Een zwemvereniging kent een specifieke organisatiecultuur die bepalend kan zijn voor betekenissen die jongeren aan hun lidmaatschap en aan het sporten met elkaar toekennen. Hoewel de betekenissen van jongeren in dit onderzoek centraal staan, kan niet voorbij worden gegaan aan de specifieke context waarin deze betekenissen vorm krijgen. Zo kan het bij de ene vereniging heel 'gezellig' zijn, doordat er jaarlijks een aantal activiteiten worden georganiseerd die volledig los staan van het wedstrijdzwemmen. Deze aanvullende activiteiten kunnen een positieve uitwerking hebben op de sociale omgang tussen personen van verschillende etnische achtergronden. De andere vereniging kan weer als zeer 'motiverend' ervaren worden door jongeren, doordat er veel aandacht wordt besteed aan de persoonlijke ontwikkeling. Bij zwemverenigingen blijkt de organisatiecultuur te leiden tot specifieke omgangsnormen, die vaak voor betrokkenen als zeer normaal worden beschouwd. Deze paragraaf belicht die 'vanzelfsprekende' omgangsnormen vanuit een kritisch perspectief.

5.2.1 Omgangsnormen binnen de zwemvereniging

Een vereniging is vergelijkbaar met iedere andere organisatie. Het bestaat uit mensen die een gezamenlijk doel nastreven. Voor het behalen van dit doel hebben zij afspraken gemaakt en deze vastgelegd in een organisatiestructuur. De manier waarop mensen binnen de vereniging met elkaar omgaan, bepaalt de organisatiecultuur van de vereniging. De organisatiecultuur van ZV Utrecht is dan ook anders dan de cultuur van De Dolfijn. Uit het onderzoek komt naar voren dat de organisatiecultuur invloed heeft op betekenissen die de jongens geven aan sociale omgang binnen de zwemvereniging. De mate van (ervaren) gezelligheid, afspraken en regels zijn verscheidene aspecten die mede bepalen of een persoon zich op zijn plaats voelt binnen de vereniging.

... ik heb het eigenlijk nooit heel gezellig meegemaakt. Vroeger zeiden ze dat het gezelliger was. Gewoon uit de buurt, iedereen kende elkaar enzo. [...] Iedereen die hier nu zwemt heeft bij een andere club gezeten. [...] zeven jaar geleden is dit bad geopend en toen kwamen er volgens mij heel veel nieuwe mensen. En ook toen De Dolfijn landskampioen werd, was er een hele stroom die kwam. (R. Al. 9)

Dit citaat geeft aan dat er bij De Dolfijn veel leden zijn die van een andere vereniging komen. Verschillende jongeren geven aan dat ze lid zijn geworden van De Dolfijn vanwege onder andere de kwaliteit van de trainers, de mogelijkheid veel trainingsuren te maken en de professionele uitstraling van de club en eerder behaalde successen, zoals het landskampioenschap wedstrijdzwemmen. De Dolfijn is een club die deze kwaliteiten naar buiten toe communiceert, bijvoorbeeld door middel van haar website². Gevolg is dat er veel leden van buiten de directe omgeving van de vereniging de club binnen komen. De jongens uit de onderzochte groep komen uit verschillende Amsterdamse wijken, en ondermeer uit Haarlem, Amstelveen, Zwanenburg en Diemen. De jongens leren elkaar kennen binnen de vereniging, maar men kent elkaar niet van daarbuiten.

De geïnterviewden van ZV Utrecht kennen elkaar juist wel uit de wijk, of worden zelfs samen met een vriendje lid als ze zich bij de club melden. De jeugdleden van ZV Utrecht wonen hoofdzakelijk in de wijk Overvecht, waar het zwembad zich bevindt. Slechts één van de geïnterviewden van deze club komt niet uit deze wijk. De club presteert echter op een lager niveau dan De Dolfijn en heeft vanwege deze redenen daarom wellicht een mindere aantrekkingskracht op jongeren uit buurgemeenten. De jongeren geven aan ook buiten het zwembad regelmatig contact met elkaar te hebben, bijvoorbeeld door samen naar huis te fietsen na de training of na een wedstrijd:

...één jongen die woont ook hier vlakbij, [naam weggelaten] en [naam weggelaten] woont ook hier dichtbij, en we fietsen samen terug naar huis en we gaan ook samen wat drinken zeg maar. (R. Al. 2)

Nevenactiviteiten

De meeste jongens, in het bijzonder die van ZV Utrecht, beginnen tevens geregeld over nevenactiviteiten. Dit zijn activiteiten die niet direct met zwemmen te maken hebben, maar wel door de zwemvereniging georganiseerd worden. Ze vormen een afwisseling op het reguliere programma en een ideale gelegenheid om verenigingsleden op een andere wijze te leren kennen.

Als het clubhuis open is, dan gaan we kaarten ofzo. Dat is eens in de twee a drie weken op vrijdagavond open. Dan doen we kaarten, films kijken, beetje met elkaar babbelen. Als het niet gezellig is, dan gaan we vroeg naar huis. Als het druk is, dan kan het wel laat worden, uurtje of 1, 2 's nachts. (R. Al. 8)

Met name zwemtoernooien die meerdere dagen duren zijn populair bij de jongens. Ze zijn een weekend weg met een aantal jongens en meiden van de vereniging en kunnen samen dingen doen, zoals de omgeving verkennen, spelletjes spelen of film kijken. Deze ontspanning gaat volgens de jongens goed samen met het serieus voorbereiden op de wedstrijden, die het hoofdonderdeel vormen van dergelijke weekenden.

...ik vind het echt heel leuk. Je gaat er met een clubje heen, ongeveer vier zwemmers. En we zijn eerst naar Zwisterland geweest en toen zijn we met het vliegtuig overgevlogen en hebben we daar in een hotel gezeten. Ja, het is supermooi. Je bent dan meer met de zwemmers. Normaal zie je ze alleen op trainingen, nu zie je ze

² <http://www.dedolfijn.com>

gewoon de hele dag. Dus je gaat meer met elkaar om. En de ervaring om naar het buitenland te gaan, is ook erg leuk. (R. Au. 1)

Bij het zwemtoernooi in Zwitserland waren naast de geciteerde jongen nog twee jongens van Marokkaanse afkomst en twee meiden mee. Alle drie de jongens beschrijven het weekend als een mooie ervaring, zowel in sportieve zin, als in sociale zin. De twee clubs verschillen op dit punt sterk van elkaar. De jongens van ZV Utrecht noemen een aantal van dit soort weekenden in verschillende landen. De jongens van De Dolfijn hebben dergelijke weekenden niet meegemaakt. Een aantal jongens van De Dolfijn geeft aan dit soort activiteiten te missen:

... we hebben in geen drie jaar meer een trainingskamp gehad ofzo. De club is zeg maar best wel veranderd, omdat ze professioneler gaan worden. Niet dat ik dat erg vind, ik vind het wel leuk, maar het is wel een nadeel dat het minder gezellig is. (R. Al. 9)

Professionalisering lijkt daarmee afbreuk te doen aan sociale binding tussen leden van de club. Dit aspect wordt verder behandeld in paragraaf 5.1.

Juniorencategorie

Wedstrijdzwemmen is verdeelt over een aantal categorieën. De geïnterviewde jongens behoren allen tot de juniorencategorie. De volgende categorie waar deze jongens uiteindelijk naar doorstromen is de jeugdcategory. In het wedstrijdzwemmen stromen meisjes vanwege fysieke ontwikkelingen twee jaar eerder door naar de jeugdafdeling dan jongens. Dit gegeven heeft volgens één respondent bij enkele jongens tot frustratie geleid:

En je hebt gewoon niks te maken met de jeugd, dat is gewoon een hele andere zwemvereniging. Daarom voelde wij ons een beetje buitengesloten, zij deden echt hun eigen dingen. Zij gaan samen iets doen. En wij zijn even oud als die meisjes en mochten niet meedoen. Dus we waren best wel pissig. Die opstapeling van zaken, daardoor hadden we geen zin meer in trainen. Toen werden we echt vervelend. (R. Al. 9)

De jongen geeft aan het niet eens te zijn met de eerdere doorstroming van meisjes van dezelfde leeftijd als hij. Deze voor betrokkenen vanzelfsprekende structuur in het wedstrijdzwemmen wordt in ieder geval door een aantal jongens in een kritisch daglicht gesteld. Volgens deze respondent zorgt het voor het verbreken van sociale relaties en het ontstaan van onnodige scheidingen binnen de vereniging. Deze vervroegde doorstroming van meiden is echter gebaseerd op een regel van de KNZB, die rekening houdt met de eerdere fysieke ontwikkeling die meiden doormaken. Meiden stromen daardoor twee jaar eerder door van de juniorencategorie naar de jeugdcategory. De regel schrijft echter niets voor over het trainen in gescheiden groepen, of het gescheiden organiseren van nevenactiviteiten.

Sociale interactie

Uit observaties en interviews komt naar voren dat de jongens voor, tijdens en na trainingen veelvuldig contact met elkaar hebben. Voor aanvang van de training verzamelen de jongeren van De Dolfijn zich bijvoorbeeld voor de ingang van het zwembad. De één luister naar zijn mp3-speler, anderen zijn met elkaar in gesprek. Bij ZV Utrecht verzamelen de jongens en meiden zich kort voor aanvang van de training aan de rand van het bad. Daar wachten ze op de trainer en zijn de meeste met elkaar in gesprek. Na de training gaan de meeste jongeren zich douchen, alvorens zich om te kleden. Dit douchen blijkt een belangrijk moment voor sociaal contact tussen de jongeren. De douchebeurt duurt gemiddeld namelijk ongeveer vijftien minuten en kan uitlopen tot een half uur. Gedurende die tijd is er veel contact tussen

degene die gaan douchen. Na het douchen kleden de jongens en meiden zich gescheiden om. Op basis van de gesprekken met de jongens kan gesteld worden dat ook dit moment belangrijk is voor het sociale contact. De gesprekken die men onder de douche voerde worden hier namelijk gecontinueerd:

Na de training douchen we een kwartier of een half uur ofzo. Daarna gaan we naar de kleedkamer, even praten, effe praten nog bij de fiets en dan gaan we naar huis. Dan gaat het over trainen, of over school, hoe laat je uit bent. Of over wedstrijden van de komende week. (R. Al. 4)

Tijdens trainingen hebben de jongens ook contact met elkaar. Hoewel oefeningen vaak alleen worden uitgevoerd, de jongens zwemmen dan achter elkaar in een baan, hebben ze af en toe toch contact tijdens het uitvoeren van oefeningen:

Als je bijvoorbeeld benen wilt zwemmen en je hoeft niet echt te sprinten dan ga je naast elkaar zwemmen en met elkaar praten. Tussen oefeningen door moeten we gewoon luisteren naar de opdrachten, beetje water drinken en dan gaan we weer verder. (R. Al. 8)

Na het afronden van een oefening hangen de jongens vaak aan de kant of aan het startblok. Soms komen ze ook het water uit. Dit zijn momenten waarop de jongens even tot rust kunnen komen, wat water drinken en met elkaar praten. Het zijn echter korte onderbrekingen. Meestal komt de trainer er snel bij staan, licht de volgende opdracht toe en geeft aan dat iedereen weer het water in moet. De jongens geven aan deze manier van doen een normale zaak te vinden en hebben geen behoefte aan meer pauze of andere opdrachten.

De jongens vinden dat zwemwedstrijden over het algemeen lang duren, met als gevolg dat ze zich wel eens vervelen. Dit gegeven komt tevens naar voren uit een Vlaams onderzoek uit 1998 onder 132 jongeren (Martelaer & De Knop, 1998). De lengte van de wedstrijden, het aantal starts en de verveling zorgen ervoor dat de jongeren tijdens de wedstrijden veel contact met elkaar zoeken:

Als de hele club gaat, dan ga ik ook wel. Maar niet in mijn eentje. [...] Anders is het zo'n saaie wedstrijd, waarbij je echt alleen zit. En dan verveel je je en kun je ook niet zo goed zwemmen. Er zit best veel tijd tussen de starts. [...] als ik rust heb, dan praat ik wel eens met mensen of gaan we wat lopen. Als het echt zo'n wedstrijd is waaraan ik in mijn eentje meedoe, dat is gewoon niks voor mij. Het moet gezellig zijn. (R. Au. 2)

Een andere jongen beaamt dit:

We zitten meestal op de bank bij elkaar, met telefoons of strips, boekjes lezen. De jongens zitten gewoon een beetje te praten over jongenszaken, over PSP's, i-pods, computerspelletjes. (R. Al. 4)

Zwemmen: een individuele sport of een teamsport?

Wedstrijdzwemmen staat in officiële documenten, onderzoeken en andere publicaties altijd vermeld bij individuele sporten. Men zet bij deze sport namelijk individuele prestaties neer. Uit het voorgaande blijkt echter dat jongens die de sport beoefenen veelvuldig contact met elkaar hebben. De vraag is of zij zelf zwemmen als een individuele sport ervaren, of dat zwemmen wellicht toch een aantal kenmerken van een teamsport met zich meedraagt. Op deze vraag antwoord een respondent:

Ik vind het wel meer een individuele sport. Ook als we naar wedstrijden gaan. Je bent dan meer echt helemaal op jezelf gericht. [...] Je moet het echt zelf doen, het gaat niet

met een team. Ja, als je estafettes doet, dan wel. Maar het is eigenlijk meer op jezelf.
(R. Au. 1)

Net als de meeste geïnterviewde jongens, denkt een andere respondent hier heel anders over:

... zwemmen is ook een teamsport, want je moedigt elkaar aan als je wedstrijden doet. Dus je denkt niet dat je alleen bent, want je hebt je coach nog altijd achter je en iedereen moedigt elkaar aan. Dus we doen het eigenlijk samen als we winnen. (R. Al. 2)

Doordat zwemmen door de meerderheid van de jongens als een teamsport wordt ervaren, voelen ze zich misschien meer betrokken bij elkaar. De groepsdynamiek kan hierdoor sterker worden. Dit kan een positief effect hebben op de sociale omgang tussen de jongens.

Een ander kenmerk dat de groepsdynamiek kan versterken is een verenigingstenu. Anderen kunnen hieraan zien tot welke vereniging iemand behoort. Veel verenigingen verplichten hun leden tot het aanschaffen van een verenigingstenu. Bij de twee verenigingen blijkt dit niet volledig het geval te zijn. Bij ZV Utrecht is geen sprake van een tenue. Bij De Dolfijn is dit wel het geval, hoewel enkele geïnterviewde jongens nog geen tenue hadden. Volgens hen is het dragen van het tenue niet verplicht bij wedstrijden, maar doen de meeste jongeren dit wel. Het tenue van De Dolfijn is voor vijftig euro te koop via de vereniging en bestaat uit een trainingspak en polo. Verenigingskleding draagt volgens meerdere respondenten wel bij aan het karakter van zwemmen als teamsport. Het maakt je als vereniging herkenbaar en zorgt voor eenheid:

... dan ben je echt herkenbaar zal ik maar zeggen. Dan zit je echt bij een club en dan kan je elkaar echt aanmoedigen. (R. Au. 1)

Het kan voorkomen dat een jongen zonder tenue zich tussen jongeren van dezelfde vereniging met tenue een buitenbeentje voelt. Dit wordt echter niet aangegeven door de geïnterviewde jongens. Wel geven sommige jongens aan dat het informeel verplicht is het tenue te dragen. Dit kan wijzen op een uitsluitingsmechanisme; een jongen zonder tenue hoort er volgens anderen, of volgens zichzelf niet volledig bij. Jongens worden daardoor informeel gedwongen een dergelijk tenue aan te schaffen. Zelfs wanneer de ouders dit niet kunnen betalen.

Regels en afspraken

Binnen de twee zwemverenigingen gelden regels en afspraken in de omgang met elkaar. De verschillende trainers spreken tijdens trainingen meer dan eens jongens op hun gedrag aan. Hierbij gaat het om zaken als 'luisteren wanneer de trainer aan het woord is' en 'doen wat je gezegd wordt'. Deze gedragsregels worden volgens de jongens niet expliciet benoemd door de trainers, maar wel als normaal ervaren:

... eigenlijk is het meer normal. Dat je respectvol tegen elkaar bent. Het is meer onuitgesproken. Je wordt er wel op aangesproken als je onrespectvol bent of je sloopt dingen. (R. Al. 7)

of:

Je moet niet elkaar gaan beledigen, of kwetsen, omdat iemand een andere mening heeft of van een andere cultuur is. Maar soms gaan jongens wel ruzie zoeken... (R. Al. 4)

Beide citaten geven aan dat er zich af en toe wel eens opstootjes bij de zwemverenigingen voordoen. Meerdere jongens van beide verenigingen geven dit aan. Het gaat dan bijvoorbeeld om zaken als elkaar wegduwen onder de douche, of het 'stelen' van wat chips uit een tas. In hun ogen zijn dit voorvallen die er nu eenmaal bij horen. Het escaleert volgens hen nooit.

Omgangsnormen kunnen bepaald worden door actoren binnen een zwemvereniging, maar kunnen tevens het gevolg zijn van beslissingen van de sportbond, of van de aard van de sport. Indeling in leeftijdscategorieën, scheiding van jongens en meiden, indeling in teams; in veel sporten bepalen dit soort scheidingsmechanismen de band tussen jongeren. De aard van de sport bepaalt voor een deel op welke wijze men contact met elkaar kan hebben. Bij de zwemverenigingen is hiervan zeker ook sprake.

Het probleem is zeg maar...de meisjes van '91 mochten twee jaar geleden al naar de jeugd, meisjes worden twee jaar eerder jeugd. Dat is heel vervelend, want dan mogen zij al naar de jeugd en dan zitten wij met zulke kleine kinderen. Dat is zo vervelend. Dan heb je helemaal niets te doen, er zijn helemaal geen meisjes meer. Dat is saai. (R. Al. 9)

Door een dergelijke sportspecifiek scheidingsmechanisme kunnen jongens zich niet meer volledig ingesloten voelen in hun trainingsgroep. Het citaat maakt duidelijk dat deze jongen zich meer identificeert met de jeugd categorie, dan met de juniorencategorie waar hij op dat moment deel van uitmaakt.

Afsluiting

Hoewel veel omgangsnormen als vanzelfsprekend worden ervaren, geldt dit niet voor alle zaken binnen de vereniging. Vooral bij de professionalisering, zoals bij De Dolfijn wordt doorgevoerd, zetten verschillende jongens vraagtekens. Ze missen nevenactiviteiten, als een seizoensafsluiting en ze vinden dit afbreuk doen aan de gezelligheid binnen de club. De onderlinge contacten worden mede bepaald door sport- en verenigingsspecifieke omgangsnormen en de verenigingscultuur. In de volgende paragraaf wordt gekeken op welke wijze de contacten tussen de jongens leiden tot sociale binding.

5.2.2 Binding door sportdeelname: 'Connecting People'

Deelname aan sport is vaak een sociaal gebeuren. Het is een geschikte gelegenheid om met mensen van verschillende achtergronden in contact te komen en deze contacten te onderhouden. Zoals uit de vorige paragraaf blijkt hebben de jongens regelmatig op verschillende momenten contact met elkaar. Voor, tijdens en na trainingen, onder de douche, in het water, tijdens toernooien en op wedstrijddagen in de auto, tussen de starts in het zwembad en zelfs tijdens de wedstrijd wanneer de jongens elkaar aanmoedigen. Deze onderlinge sociale contacten leiden bij veel respondenten tot vriendschappen met enkele andere jongens van de vereniging.

Het begrip vriendschap is een diffuus begrip. Wanneer is er sprake van vriendschap? Als mensen veelvuldig contact met elkaar hebben? Als mensen elkaar thuis bezoeken? Als mensen elkaar alles kunnen vertellen? Iedere persoon zal hier zijn eigen invulling aan geven. Het is niet aan onderzoekers hier een definitie van te geven en aan de hand daarvan te toetsen of een relatie als vriendschap kan worden bestempeld of niet. Wel kunnen mensen zelf omschrijven wie zij als vriend beschouwen en wat zij onder 'vriendschap' verstaan.

...ik heb wel goeie vriendschap met al die jongens, maar niet verder dan het zwemmen. Buiten zwemmen is het gewoon...Na de wedstrijd gaan we ook een keer samen met een paar jongens naar de McDonalds ofzo. We spreken niet af, na school ofzo. (R. Al. 2)

Deze jongen beschouwt zijn trainingsgenoten als zijn vrienden, maar heeft alleen contact met hen voor, tijdens en na trainingen en wedstrijden. Dit geldt voor meer jongens. De meeste jongens hebben naast direct contact ook indirect contact via MSN.

Ik ga niet echt heel erg close met ze om, maar ik heb wel hun msn enzo. Ik praat wel eens met ze op msn, maar ik ga niet op bezoek bij hun. Ik zie ze meer bij de vereniging. (R. Au. 2)

Het blijkt tevens dat de jongens zich op een leeftijd bevinden, waar vrienden die men heeft leren kennen binnen de vereniging wel eens hun lidmaatschap beëindigen:

[naam weggelaten] en nog een paar mensen, maar die zijn alweer van de vereniging af. Die spreek ik soms nog wel, die kom ik wel eens tegen in de buurt. (R. Al. 5)

Doordat andere jongeren de club verlaten en er sprake is van indeling op niveau kan een jongen zich enigszins geïsoleerd gaan voelen:

... die andere jongens die daar zwemmen, ik ben dus wat ouder dan hun. Hun gaan met andere jongens om. Ik zwem in baan 2 en daar ben ik het oudst. En in baan 1 daar zijn die jongens van mijn leeftijd zeg maar, maar die zitten er al heel lang op en zijn heel goed. Die zwemmen altijd samen zeg maar. [...] eigenlijk heb ik geen contact met die jongens die nu zwemmen, verder dan op de trainingen. Dat was met voetbal wel zo, maar met zwemmen is dat niet zo. (R. Al. 2)

Beëindiging van het lidmaatschap door vrienden, betekent nog niet het einde van het lidmaatschap van de jongen die overblijft. Toch mag verondersteld worden dat dit een grote invloed heeft op de beleving voor de overgebleven zwemmer. Onderzoek van Elling (2007) toont aan dat ongeveer één op de vijf jongere tussen de 15 en 24 jaar stopt met een bepaalde sport vanwege het gegeven dat vrienden zijn gestopt. Er zijn echter geen gegevens beschikbaar over de leeftijdsgroep 12 tot 16 jaar. De hier onderzochte groep jongens is wel in die leeftijdscategorie, maar er zijn geen aanwijzingen dat er van een dergelijke relatie sprake is. De ondervraagde jongens overwegen niet te stoppen met zwemmen.

De hoeveelheid trainingen kan in de weg staan van het onderhouden van vriendschappen buiten het zwemmen. Zo geven enkele jongens aan dat ze minder tijd met hun vrienden door kunnen brengen, dan ze graag zouden willen.

...ik heb veel minder vrije tijd. Als je thuis komt van school, moet ik meestal meteen aan m'n huiswerk en dan moet ik gaan zwemmen en dan kom ik terug en dan moet ik verder aan mijn huiswerk. Ik heb dus eigenlijk alleen in het weekend tijd om leuke dingen te doen. M'n vrienden, dat is wel jammer, daar ga ik niet zo heel veel mee om. Eigenlijk alleen in de weekenden en vakanties. Dat is wel jammer ja. (R. Au. 1)

Of:

... soms denk ik wel eens jammer, dan gaan ze uit ofzo. Dan heb ik zin om mee te gaan, maar dan moet ik de ochtend erna weer trainen. Vervelend. Op zaterdagochtend moet ik dan weer trainen, dan mag ik niet te lang wegblijven van mijn moeder. Vervelend. (R. Al. 9)

Dit heeft tot gevolg dat veel sociale contacten met leeftijdsgenoten plaatsvinden binnen de context van de zwemvereniging en van zwemwedstrijden. Door die vele sociale contacten

binnen het zwemmen ontstaan tussen verschillende jongens vriendschappen. Sommige jongens organiseren zo nu en dan op eigen initiatief een uitje:

Er zijn ook jongens die ik buiten de vereniging spreek. Laatst wilden me naar de bioscoop met een paar jongens, toen zijn we gegaan. (R. Al. 7)

Sociale contacten en vriendschappen blijven zodoende lang niet in alle gevallen beperkt tot de context van de zwemvereniging. Gevormde vriendschappen binnen de zwemvereniging kunnen sportoverstijgend zijn, zeker wanneer men in de directe omgeving van elkaar woont. Dit onderzoek doet vermoeden dat 'gemengde' sportbeoefening regelmatig leidt tot 'gemengde' vriendschappen. Het sluit aan bij de bevindingen van Van der Meulen & Ultee (2006), dat er bij zwemverenigingen sprake is van een relatief hoog aantal interetnische contacten. Elling (2001) maakt onderscheidt tussen sportvrienden en 'echte' vrienden, waarbij sportvrienden door sporters worden vergeleken met 'collega's' van het werk. Daarbij maakt zij de aantekening dat er voor intensieve sporters overlap bestaat tussen die sportvrienden en 'echte vrienden', 'omdat sport voor hen de belangrijkste sociale context is (Elling, 2001: 13). In dit onderzoek blijkt zeker sprake te zijn van die overlap. Alle jongens geven aan verschillende vrienden te hebben (gehad) binnen de zwemvereniging. Deze vriendschappen lopen vaak dwars door etnische afkomst heen.

Afsluiting

Eerder zijn verschillende vormen van sociale integratie besproken. Duidelijk is dat niet iedere vorm leidt tot sociale binding en vriendschappen. Uit het voorgaande blijkt dat de jongens veel nieuwe vrienden hebben leren kennen via de zwemvereniging. Soms zijn die vriendschappen sportoverstijgend en ontmoeten de jongens elkaar ook buiten de zwemvereniging. Meestal blijven de vriendschappen beperkt tot ontmoetingen in en om het zwembad. Door de trainingsintensiteit treffen de jongens elkaar bijna dagelijks. Juist door die intensiteit leren de jongens van verschillende etnische achtergronden elkaar goed kennen, elkaar te accepteren en met elkaar om te gaan. Door de mogelijkheid 'gemengde' sociale contacten op te doen, ontstaan tussen verschillende jongens 'gemengde' vriendschappen.

6 UITSLUITINGSMECHANISMEN IN MULTICULTURELE ZWEMVERENIGINGEN

In het voorgaande hoofdstuk is stilgestaan bij socialisatie in de zwemsport, omgangsnormen, bijbehorende sociale contacten en vriendschappen die hieruit voortkomen of hier juist door belemmerd worden. Dit hoofdstuk besteedt aandacht aan de wijze waarop jongens van verschillende etnische afkomst zich uitgesloten voelen, welke mechanismen dit veroorzaken en welke rol etniciteit in het geheel heeft. De mate waarin de verschillende jongens vriendschappen binnen de zwemvereniging ontwikkelen en zich 'thuis' voelen binnen de zwemvereniging, blijkt voor een deel te maken te hebben met de mate van prestatiegerichtheid. Dit aspect wordt nader besproken in paragraaf 6.1. Etniciteit is in alle voorgaande paragrafen zijdelings besproken, in paragraaf 6.2 staat dit thema centraal.

6.1 Prestatiegerichtheid en vrije tijd

Wedstrijdzwemmen is een sport waar de sporter voornamelijk individueel presteert, door middel van het zwemmen van snelle tijden. Vanaf het moment dat een kind met wedstrijdzwemmen begint besteedt de trainer aandacht aan de individuele ontwikkeling van het kind. De trainers besteden vooral aandacht aan de technische aspecten van het zwemmen; het aanleren van de verschillende zwemslagen, de start en het keerpunt. Dit alles is gericht op het zo snel en soepel mogelijk zwemmen van een bepaalde afstand. De trainers van de jongens stimuleren hen te presteren. Dit doen zij onder andere door het aanbieden van extra trainingen:

...ik ging eerst gewoon één keer per week. Toen het iets beter ging, ging ik iets hoger, gewoon twee keer per week. En toen ik bij Speedo kampioenschappen kwam, was het iets van vijf keer per week. Dus ik ging steeds hoger en de wedstrijden gingen steeds beter, ze zagen dat ik meer talent kreeg. Het trainen ging toen oplopen. (R. Au. 1)

Dit resulteert bij toptalenten in zes tot negen trainingen per week. In schoolvakantieperiodes kan dit zelfs oplopen tot wel veertien trainingen per week. Minder getalenteerde zwemmers en jongere zwemmers trainen minder vaak, maximaal vijf keer per week. Hierdoor wordt het niveauverschil versterkt en doordat beschikbare banen op niveau worden ingedeeld, wordt dit nog eens extra geëxpliciteerd.

We zijn vooral op snelheid ingedeeld. Dat is wel beter, dan wanneer je op leeftijd gaat zwemmen. [naam weggelaten] is bijvoorbeeld heel snel, maar ik hou hem echt niet bij. Dat is niet prettig om mee te trainen. Als je mensen hebt van je eigen snelheid, dan is dat gewoon lekkerder. Als het te druk is, dan zit je soms in een baan, dat je denkt 'hier hoor ik niet'. Ik zwem meer in de middengroep... (R. Al. 8)

De geciteerde jongen geeft aan zich minder prettig te voelen wanneer hij tussen de meer getalenteerde jongens zwemt. Jongeren die langzaam zwemmen worden door de betere zwemmers als irritant ervaren en deze snellere zwemmers spreken hen regelmatig aan op het feit dat ze in de weg zitten. Jongens, van zowel recreatief niveau als gevorderd niveau, vinden het vervelend om met jongens van een ander niveau te trainen.

Talenten in Utrecht trainen zowel in de vroege ochtend als in de namiddag. Tijdens ochtendtrainingen hebben zij extra ruimte om te trainen, omdat een kleine groep is verdeeld over zes banen. Deze talenten ontvangen meer individuele aandacht van de trainer in de ochtendtrainingen:

... in de ochtend komt er gewoon helemaal niemand, dus dan mogen we elke baan gebruiken die we willen. Dan hebben we altijd alle zes de banen [...] Dan trainen er niet zo heel veel wedstrijdzwemmers, dan is het wel vaak op de persoon gericht. Dan heeft iedereen zijn eigen programma. (R. Au. 1)

De twee geïnterviewde jongens van ZV Utrecht die in deze ochtendgroep trainen vinden het ondanks het vroege trainingstijdstip een fijne training. Er is veel ruimte en ze krijgen veel begeleiding. Daarnaast verwerft het meetrainen in de ochtendgroep een soort status onder leeftijdsgenoten. Andere geïnterviewde jongens zijn onder de indruk van de prestaties van deze twee jongens. Een jonge getalenteerde respondent geeft aan dat hij volgend jaar in dezelfde baan als deze twee jongens mag zwemmen:

Ik ben wel het snelst van kinderen van mijn leeftijd. Ik zwem op baan 2. De trainer zegt ook dat ik eerder aantik en dat ik dan moet wachten totdat zij klaar zijn. Daarom ga ik volgend seizoen naar baan 3. Dat is een hoger niveau. (R. Al. 3)

In welke baan een jongere zwemt, bepaalt in hoge mate met welke personen hij veelvuldig contact heeft. Bij beide verenigingen worden de banen op basis van niveau/snelheid ingedeeld. De jongen hoopt dat hij naar de ochtendgroep door kan stromen en een vergelijkbare ontwikkeling doormaakt als de twee jongens die al in deze groep zitten. Door de scheiding van talenten in aparte banen en het aanbieden van extra trainingen in een aparte trainingsgroep is een soort subgroep ontstaan binnen deze vereniging. In- en uitsluiting op basis van talent, zwemkwaliteiten en de wil te presteren liggen expliciet ten grondslag aan het wel of niet behoren tot die subgroep.

Bij De Dolfijn wordt in principe alleen in de middag getraind, behalve vanaf een aantal weken voor de Nederlandse Jeugd Kampioenschappen (NJK), dan is er wel de mogelijkheid een aantal keer per week in de ochtend te trainen. De meeste respondenten van deze vereniging vonden het aantal trainingen voldoende. Een enkeling wil echter meer trainen:

Ik zou liever meer willen trainen. Ja, vorige week had ik wel een klein dipje, dat ik geen zin meer had. Maar dat was omdat ik ook heel veel essays had voor examens van volgend jaar. Ik zou liever wel meer willen trainen. (R. Au. 3)

De trainers hebben ook invloed op de prestatiegerichtheid van de zwemmers. Bijna alle respondenten geven aan dat zij over het algemeen tevreden zijn met het schema dat de hoofdtrainer voor ze opstelt. Als ze opdrachten of extra trainingen krijgen, waar ze het zelf niet helemaal mee eens zijn, voeren ze deze toch uit:

Vrijdag train ik ook drie keer in de dag: 's ochtends zwemmen, na school ga ik naar fitness en dan ga ik daarna weer zwemmen. Dat vind ik zelf ook niet helemaal fijn, maar de trainer vindt dat het moet, dus dan doe ik het. (R. Au. 1)

Alle respondenten geven aan geen reden te zien het trainingsschema dat zij van de trainer ontvangen in twijfel te trekken. Het geeft aan dat de trainer grote invloed kan hebben op de beleving en de instelling van sommige jongens. Vooral jongens die graag willen presteren zijn wellicht meer geneigd zich te voegen naar de wens van de trainer. Jongens die op hoger niveau zwemmen, vaker trainen en daardoor meer contact hebben met de trainer, gebruiken telkens de voornaam wanneer zij over de trainer spreken. Andere jongens gebruiken vaker het woord 'trainer'. Trainers besteden tijdens trainingen tevens meer individuele aandacht aan de meer getalenteerde en de meer serieuze zwemmers:

... ze geeft ook wat meer aanwijzingen aan de mensen die beter hun best doen en degene die de hele tijd lopen te klieren, daar geeft ze dan eigenlijk geen aandacht meer aan. Die laat ze gewoon lekker doen wat ze willen. (R. Au. 2)

De meeste jongens vinden het fijn niet teveel individuele aandacht te krijgen en juist groepsopdrachten te krijgen. Eén jongen heeft zelfs negatieve ervaringen met veel individuele aandacht tijdens trainingen:

... op mijn oude club waren ze jaloers op me, omdat ik aandacht kreeg van de trainer. Ik ging wedstrijden doen en ik won veel. Daar waren ze [ouders] toch niet zo blij mee, omdat hun eigen kinderen niet konden winnen. Dan zeiden ze ook dat ik veel meer aandacht kreeg in de training en dat ik daardoor beter ben. (R. Au. 3)

Tijdens trainingen is goed te zien welke jongens op dat moment serieus bezig zijn en welke jongens het wat minder serieus nemen. Sommige zijn de gehele training alleen baantjes aan het zwemmen, stoppen af en toe als ze de oefening hebben afgerond, luisteren naar de uitleg van de trainer en gaan dan weer verder met zwemmen. Andere jongens proberen minder baantjes te zwemmen dan ze opgedragen krijgen, praten met andere jongens en meiden en hangen vaker en langer langs de kant stil. De prestatiegerichtheid van sommige jongeren wordt duidelijk als ze praten over de instelling van trainingsmaten. De één vindt dat sommige jongens te serieus bezig zijn, de ander vindt juist dat sommige zwemmers in de weg zitten, omdat ze niet doorzwemmen en aan het praten zijn. Deze verschillende houdingen in instelling en ambitie leidt bij meerdere jongens tot irritaties:

Daar irriteer ik me echt vreselijk aan. Ik heb zoiets van 'zwem nou door, dat is echt irritant!' Dan hangen ze gewoon aan de kant. En als ik er wat van zeg, dan raken ze gelijk geïrriteerd, want dat vinden zij dan weer niet leuk. [...] Volgens mij zijn sommige mensen af en toe best wel jaloers. Dat voel ik, dat weet ik gewoon, door hoe ze doen tegen mij, dan doen ze heel erg kattig ofzo. Af en toe. Ik heb dan zoiets 'ja, je doet maar, ik ben lekker bezig met zwemmen.' [...] Ik wil niet echt opscheppen, maar misschien ook omdat ik best wel goed ben. Ik ben eigenlijk, misschien nog met één of twee anderen die echt medailles halen op grote kampioenschappen. [...] Aan de ene kant snap ik het wel. Ik zou het ook niet leuk vinden als anderen veel beter zouden zwemmen als ik, maar... Je weet maar nooit, misschien ben ik over twee jaar juist heel erg slecht en zij heel erg goed. Dat weet je nooit. Want ik ben al heel erg vroeg heel erg groot, ik ben nu 1,84 meter en pas 13. Er zijn mensen van mijn leeftijd die zijn meer dan een kop kleinder als ik. Misschien als die een groeispurt gaan krijgen, dan halen ze me misschien zo in. (R. Au. 2)

Het omschreven jaloerse gevoel dat volgens deze respondent bij enkele andere jongens merkbaar aanwezig is, duidt op de paradoxale betekenissen die (top)sporters aan sociale omgang met clubgenoten toekennen (Elling, 2007). Jongeren die op hoog niveau willen presteren besteden veel vrije tijd aan hun sportbeoefening en het realiseren van gestelde doelen. Getalenteerde sporters zijn daardoor voor vriendschappen en sociale contacten vaak op elkaar aangewezen, terwijl men tevens concurrent van elkaar is. Toch omschrijven de jongens elkaar niet als concurrent. Ze voelen zich vooral op hun gemak bij jongens met een vergelijkbare instelling met betrekking tot de prestatiegerichtheid in het zwemmen. Zoals reeds toegelicht in paragraaf 3.4.3 is er bij de jongens sprake van een *sportieve fit*.

School en vrije tijd

De geïnterviewde jongens spreken allemaal over het combineren van school en het zwemmen. Sommige noemen daar nog zaken als een bijbaantje bij, of een tweede sport die ze beoefenen. Bijna alle jongens geven aan dat ze een strak schema moeten naleven om school, sport en andere zaken met elkaar te combineren:

Ik train maandag, dinsdag, woensdag, vrijdag en zaterdagochtend. Vijf keer in de week. Soms heb ik zoiets van, als ik bijvoorbeeld uit school kom, van 'moet ik weer zwemmen'. Ik heb ook dagen, dan zit ik tot half vier op school in Hoofddorp, dan moet

ik naar huis en dan meteen weer na het zwembad door. Dat is echt doorzetten. Dan kom je thuis en dan denk je 'ik moet nog huiswerk maken ook'. Uitrusten doe je in je bed als het tien uur is. (R. Al. 8)

Andere jongens vinden dat zwemmen niet ten kosten van alles mag gaan, zij zijn vanwege school minder gaan trainen. Voor hen is dagelijks trainen, naar school gaan en huiswerk maken niet te combineren. Een enkeling kijkt hier heel anders tegenaan:

... die hebben allebei het VWO gedaan. Ze hebben heel veel huiswerk, dus ze zijn veel minder gaan trainen. Daar komt bij dat ze er soms helemaal geen zin in hebben. Vooral [naam weggelaten] vroeger was hij echt heel goed, volgens mijn trainster. Nu is het niet zo...hij haalt geen goede resultaten meer. En dat vind ik zonde! [...] Ik ga in ieder geval HAVO doen [i.p.v. VWO], vanwege veel huiswerk. Dus dat hebben we al geregeld. Maar als het zo zou zijn dat ik super veel huiswerk zou hebben, dan kan ik altijd nog naar een LOOT-school³ gaan. Een speciale school voor topsporters en daar krijg je heel veel begeleiding. (R. Au. 1)

Deze jongen vindt dat school niet ten koste mag gaan van zwemprestaties. Hij krijgt echter, in tegenstelling tot de meeste andere jongens, volledige ondersteuning hierin van zijn ouders en voor een deel ook van zijn school. Het is opvallend dat de drie autochtone jongens hun sport heel bewust met school combineren en gebruik maken, of op de hoogte zijn van ondersteuningsmogelijkheden, zoals een LOOT-school. Geen van de allochtone jongeren heeft bewust gezocht naar ondersteuning in het combineren van school en sporten op hoog niveau. Enkele allochtone ouders geven na het interview aan dat ze hier graag meer informatie over zouden willen krijgen. Daarbij zien ze vooral een rol voor de vereniging weggelegd. Tot dusver nemen verenigingen hierin echter niet het initiatief. Wellicht zijn zij in de veronderstelling dat ouders hun weg naar een LOOT-school zelf kunnen vinden, of dat er vanuit de school ondersteuning wordt geboden wanneer een kind sportieve prestaties wil combineren met school. Daar komt bij dat verenigingen wellicht van ouders van kinderen verwachten dat zij dit soort zaken zelf uitzoeken. Veel ouders van autochtone afkomst zullen waarschijnlijk op de hoogte zijn van dergelijke voorzieningen en anders weten zij hun weg goed te vinden in de Nederlandse maatschappij waarin zij zijn opgegroeid. Voor allochtone ouders kan dit anders liggen. Zij bevinden zich immers in een samenleving waarin zij vaak niet van jongs af aan wonen. Het is maar de vraag of zij weten dat er mogelijkheden zijn voor ondersteuning van sporttalenten. En mag dan verwacht worden dat deze ouders de vereniging of de school benaderen voor dergelijke vragen?

Deelname aan wedstrijden

Niet alleen in het combineren van school en sport zijn verschillen in prestatiegerichtheid waar te nemen. Veel jongens willen aan zo veel mogelijk wedstrijden meedoen. Het 'willen winnen' en het verbeteren van persoonlijke tijden heeft dan het grootste belang:

... met wedstrijden wil ik wel echt winnen. Maar meestal probeer ik nu ook voor de limieten te gaan. Je moet voor de Nederlandse kampioenschappen onder een bepaalde tijd zitten, dus ik doe het meer voor de tijd. Dan heb ik liever snellere jongens in mijn serie, zodat ik me aan hen op kan trekken om die tijd te halen. (R. Al. 5)

De meeste jongens bereiden zich serieus voor op wedstrijden die ze zwemmen. Gezonde en energierijke voeding is voor veel jongens belangrijk in hun voorbereiding op wedstrijden. Hun ouders en trainers ondersteunen hen hierin:

³ LOOT staat voor Landelijk Overleg Onderwijs en Topsport. Op een LOOT-school krijgen zowel toptalenten als aanstormende talenten de kans om hun topsportcarrière te combineren met hun schoolcarrière. Voor verdere informatie over dit soort scholen zie: www.stichtingloot.nl

Meestal eten we voor de wedstrijd alleen pasta, spaghetti of macaroni. Veel koolhydraten. Ook tijdens een wedstrijd, tijdens de NK in Emmen bijvoorbeeld, dan zit je bij elkaar in een huisje, dan wordt er wel op gelet of je goed eet en wat je eet. Dat zijn met name de trainers en de ouders die daar op letten. [...] dan moet je echt uitrusten wanneer het kan. (R. Al. 7)

Volgens één van de betrokken trainers volgen autochtone jongeren beter een dieet dan allochtone jongeren. Volgens hem heeft dit te maken met de onbekendheid van allochtone ouders met op topprestaties afgestemde voedingspatronen. Hij geeft aan regelmatig met allochtone ouders hierover te spreken, maar dat het moeilijk is hen van hun eigen voedingspatroon af te laten wijken. Autochtone ouders letten volgens deze trainer vanzelf op een gezond en energierijk dieet voor hun kind. De vraag is of andere dan de meest bekende gerechten (bijvoorbeeld pastagerechten) daadwerkelijk minder goed zijn voor de prestaties van het kind. Voor ouders van Nederlandse afkomst is het wellicht makkelijker terug te vallen op aardappelen, groente en vlees en af en toe uit te wijken naar koolhydraatrijke pastagerechten. Dit soort gerechten komt niet of nauwelijks voor in bijvoorbeeld de Marokkaanse cultuur. Heeft de Marokkaanse keuken misschien niet ook gerechten die geschikt zijn voor topsporters? Wellicht kan op die wijze een drempel worden weggenomen, voor de volledige deelname van allochtone jongeren.

Afsluiting

De prestatiegerichtheid is bij alle jongens verschillend en uit zich op verschillende wijze. De een vindt dat het zwemmen niet ten koste mag gaan van school, de ander kiest juist een opleiding waaraan hij minder tijd hoeft te besteden omwille van de zwemprestaties. De rol van de ouders in het stimuleren van die prestatiegerichtheid is niet bij iedereen gelijk. Eerder onderzoek merkt op dat sociale klasse en etnische achtergrond van invloed zijn op de mate van ondersteuning en stimulering van talentvolle kinderen en relativering van topsport (Coakley, 2003; Elling & Van Sterkenburg, 2005). Lager opgeleide en allochtone ouders lijken eerder geneigd de topsportambities van hun kinderen te stimuleren. Sport op professioneel niveau wordt namelijk als een belangrijke mogelijkheid gezien voor sociale mobiliteit. Uit de gesprekken met deze twaalf jongeren blijkt dit echter niet. Het zijn juist de drie autochtone jongens die het meest gestimuleerd worden door hun ouders. En zij hebben uiteenlopende opleidingsniveaus; gymnasium, havo en vmbo-tl. Het zijn ook deze drie jongens die serieus hebben overwogen zich aan te melden voor een LOOT-school. Eerder is al vermeld dat de allochtone ouders ondersteuning missen in het combineren van school en (top)sport voor hun kind. Wellicht willen allochtone ouders hun kinderen juist wel ondersteunen en stimuleren, maar weten ze niet goed hoe zij dit kunnen doen. Een ander punt dat te maken heeft met de etnische achtergrond en verschil in prestatiegerichtheid kan verklaren is het afwijkende voedingspatroon van jongens van niet-Nederlandse afkomst.

Het is merkwaardig dat prestatiegerichtheid zo duidelijk zichtbaar is in het zwemmen en dat verenigingen en trainers, maar ook de leden zelf dit vaak nog eens extra expliciteren. De belangrijkste reden die kinderen doet besluiten te stoppen met sporten is juist de overmatige nadruk op winnen (Rossum, 1995). Het lijkt er dan ook op dat veel nadruk leggen op prestatie niet in het voordeel is van een zwemvereniging voor het behouden van jeugdleden. Over het algemeen werd de sfeer bij de minder prestatiegerichte vereniging met positievere beoordelingen onder woorden gebracht, dan de sfeer van de vereniging die juist inzet op die prestatiegerichtheid en professionaliteit.

6.2 Etniciteit: zwemmen een 'witte' sport?

Dit onderzoek besteedt expliciet aandacht aan de betekenis van etniciteit in betekenissen die jongens van verschillende etnische afkomst geven aan de sociale omgang met elkaar. Eerder is in paragraaf 4.3.4 etniciteit geïntroduceerd als in- en uitsluitingsmechanisme. Hierbij draait het om de betekenis die aan de eigen etnische afkomst wordt gegeven, of die

anderen toekennen aan de etnische afkomst van een persoon en welke invloed dat heeft op de sociale omgang tussen jongens. Er is gewezen op het gegeven dat de dominante groep de eigen identiteit meestal niet labelt. Etniciteit krijgt betekenis in relatie tot anderen. Het is het vormen van een groepsidentiteit waardoor mensen met andere kenmerken niet tot die dominante groep kunnen behoren. Daarmee vormt het een duidelijk uitsluitingsmechanisme. Het is de vraag of etniciteit een rol speelt in in- en uitsluitingsmechanismen in de sociale omgang tussen jongens bij de twee zwemverenigingen.

Het thema etniciteit wordt nauwelijks aangestipt door de ondervraagde jongens zelf. Dit wijst op zichzelf op een meer impliciete betekenis van etniciteit in de sociale omgang. In voorgaande paragrafen is naar voren gekomen welke omgangsnormen de sociale omgang beïnvloeden en op welke wijze er sprake is van binding tussen de jongens. Hierbij is steeds gekeken of etniciteit een rol speelt in de betekenisgeving van de jongens. Een aantal malen is hier expliciet sprake van, maar voor het merendeel kan slechts gesuggereerd worden dat etniciteit een impliciete rol speelt in de betekenisverlening door de jongens. Bijvoorbeeld het gegeven dat jongens van niet-Nederlandse afkomst minder gebruik maken van ondersteuningsmogelijkheden voor het combineren van school en sporten op hoog niveau, zoals in de vorige paragraaf is besproken.

Ondanks het feit dat de jongens het thema zelf nauwelijks benoemen, weten ze duidelijk aan te geven hoe zij de aanwezigheid van verschillende culturen binnen de vereniging ervaren:

...allerlei nationaliteiten rennen daar rond ja.[...] ik ben zelf ook buitenlands zeg maar en ik ga gewoon met iedereen om, dus ik heb geen er moeite mee. Dus eigenlijk geen probleem. (R. Al. 2)

Sommige jongens geven aan dat er vooral bij het diplomazwemmen veel kinderen van verschillende etnische afkomst aanwezig zijn. Bij deze jongens bestaat het beeld dat allochtone Nederlanders daarna voor andere sporten kiezen:

... bij de minioren zijn er best wel veel. Sommige gaan dan door tot junioren, maar heel veel stoppen denk ik. Ik denk dat ze een andere sport gaan doen, waarschijnlijk willen ze niet doorgaan met zwemmen, willen ze daar niet echt goed in worden. Veel van hen zitten op voetbal of op kickboksen. (R. Al. 9)

Voetbal en vechtsporten worden hier genoemd als 'typische' sporten voor jongens van allochtone afkomst. Dit stereotype beeld is met name in Amsterdam genoemd, waar relatief veel minder allochtonen actief zijn in wedstrijdzwemmen. Dit doet vermoeden dat jongens die in hun sport vaker met allochtone jongeren in contact komen een genuanceerder beeld hebben van allochtone jongens. Dit vermoeden wordt bevestigd door de kwantitatieve studie van Van der Meulen en Ultee (2006, zie ook paragraaf 4.1), waarbij een hoger aantal interetnische contacten een positief verband houdt met verhoogd veralgemeend vertrouwen in leden uit andere etnische groepen. Meer verschillende contacten met leden uit andere etnische groepen dragen bij aan meer vertrouwen in en een genuanceerder beeld van deze etnische groepen. Dit wijst opnieuw op de waarde van sportdeelname voor sociale binding tussen individuen en groepen onderling en voor sociale cohesie in de samenleving.

Het is volgens de voorzitters en trainers van ZV Utrecht en De Dolfijn een gegeven dat de meeste allochtone kinderen na het behalen van het zwemdiploma stoppen met zwemmen:

“Zo'n tachtig tot negentig procent van de kinderen die instromen voor de zwemlessen zijn allochtoon. Maar als je kijkt naar alle overige leden, dan zijn we bijna honderd procent autochtoon. Wedstrijdzwemmen is een uitzondering.”
(Voorzitter ZV Utrecht, geciteerd in: VWS/WWS, 2007)

De vraag is wat hier de redenen voor zijn. Dit onderzoek geeft niet direct antwoord op die vraag. Toch wijzen verschillende gesprekken met allochtone jongeren en hun ouders op een aantal zaken dat hiermee verband houdt. Zo wordt de hoogte van de contributie genoemd als een drempel om lid te worden, of te blijven van een zwemvereniging. Andere redenen die genoemd worden zijn dat veel vriendjes op voetbal gaan, dat andere sporten een hoger aanzien verschaffen en dat het zwemdiploma ook buiten de vereniging kan worden behaald, waardoor kinderen niet in aanraking komen met de zwemvereniging. Met name de reden dat andere sporten een hoger aanzien verschaffen, is interessant. Deze reden is namelijk cultureel bepaald. In Australië verwerft wedstrijdschwemmen bijvoorbeeld zeer veel aanzien. In Nederland geldt dit voor een deel van de Nederlandse topzwemmers. Maar op de leeftijd waarop de ondervraagde jongens zich bevinden levert het zwemmen nog maar weinig aanzien op onder leeftijdsgenoten. Voor jongens van Nederlandse afkomst is het wellicht makkelijker zich te identificeren met Nederlandse toppers, zoals Pieter van den Hoogenband. Jongens van Marokkaanse, Turkse, Syrische of Sudanese afkomst hebben geen internationale topzwemmers waarmee ze zich vanuit hun etnische afkomst kunnen identificeren. Gevraagd naar de helden van de jongens is echter nauwelijks een relatie te leggen met etnische achtergrond. Het is apart dat in verreweg de meeste gevallen meervoudig wereld en Olympisch kampioen Michael Phelps is genoemd, zowel door allochtone als door autochtone jongens. Dit lijkt te bevestigen dat prestaties centraal staan in het wedstrijdschwemmen. Slechts in twee interviews is een andere sportheld genoemd. Een jongen van Amerikaanse afkomst, met rugslag als sterkste slag, noemt de Amerikaanse rugcrawl specialist Aaron Peirsol als sportheld. Een jongen van Griekse afkomst ziet de Braziliaanse voetballer Rivaldo als zijn sportheld. Rivaldo speelt tegenwoordig voor de Griekse profvoetbalclub Olympiakos.

Alle respondenten geven aan dat zij open staan voor jongens van verschillende etnische afkomst, hoewel hier zeker nuanceverschillen in zijn:

... niet echt wat ik merk. We maken geen verschil tussen of je zwart bent of wit, of dat je moslim bent, daar merk je bijna niets van. (R. Al. 7)

of:

Als ze mij niet lastigvallen en zelf ook serieus aan de slag gaan, dan heb ik er geen problemen mee. En als ze niet brutaal zijn. Als ze maar niet irritant gaan zijn voor andere mensen. (R. Al. 8)

De twee citaten geven aan dat er duidelijke individuele verschillen bestaan in de beleving van de aanwezigheid, of de komst van jongens van verschillende etnische afkomst. Een Marokkaanse jongen legt uit dat hij de openheid naar jongens van verschillende etnische afkomst bij het zwemmen prettiger ervaart dan bij zijn andere sport, voetbal:

Bij voetbal geven ze je ook wel eens een lullige bijnaam. En soms, ook als je iets niet goed doet ofzo, dan discrimineren ze ook, dan zeggen ze daar heb je het Turkje of daar heb je het Marokkaantje. Maar bij het zwemmen is dat totaal niet zo. (R. Al. 3)

Deze jongen heeft negatieve ervaringen met zijn etnische afkomst bij zijn eigen voetbalvereniging. Deze ervaringen heeft hij niet in het zwemmen, terwijl er bij zwemverenigingen minder allochtone leden zijn en men zou kunnen verwachten dat allochtonen zich juist in deze context minder op hun plek voelen. Deze context blijkt belangrijk te zijn voor de betekenissen die jongens geven aan de aanwezigheid van jongens van andere etnische afkomst in hun zwemvereniging. Eerder is vermeld dat de juniorencategorie van ZV Utrecht een hoog percentage allochtone leden kent, terwijl allochtone leden in de juniorencategorie van De Dolfijn een duidelijke minderheid vormen. Bij De Dolfijn constateren veel jongens vanuit die situatie, dat zwemmen een 'witte' sport is:

In de vereniging is het meeste wel wit. Ja, het overheerst wel, maar het zijn niet alleen maar blanke mensen.[...] buitenlanders zijn er toch niet mee opgegroeid, met zwemmen. In Nederland ben je gewend als je klein bent dat je dan je zwemdiploma's haalt. Die buitenlanders hebben dat niet. (R. Al. 7)

De jongen laat duidelijk merken dat in zijn optiek er bij de zwemvereniging vooral jongens van Nederlandse afkomst zijn. Hij geeft daarbij de verklaring dat Nederlanders gewend zijn aan het halen van hun zwemdiploma en van daaruit doorgaan met zwemmen. Volgens hem is dit voor allochtonen veel minder vanzelfsprekend. Wanneer jongens van De Dolfijn vanuit hun ervaring met wedstrijden naar de situatie bij andere verenigingen kijken, komen ze tot dezelfde conclusie:

Ik zie eigenlijk geen enkele allochtoon zwemmen. Ook niet als ik in andere steden kom bij wedstrijden. Ik zie niet echt veel échte allochtonen. (R. Al. 8)

De jongens in Utrecht, waar de meerderheid van allochtone afkomst is, ervaren zwemmen niet als een 'witte' sport. Dit is met name het geval wanneer ze naar de wedstrijdzwemafdeling van hun eigen vereniging kijken. Bij de andere disciplines zijn volgens de jongeren veel minder allochtonen aanwezig.

Totaal niet eigenlijk, want je ziet ook heel veel andere mensen, niet alleen witte mensen. Bij waterpolo zit eigenlijk de meeste categorie wit, bij wedstrijdzwemmen zie ik eigenlijk iedereen rondlopen. Maar ik let er niet zo heel veel op. (R. Al. 3)

Maar als ze voor wedstrijden bij andere clubs komen, dan ervaren ze zwemmen veel meer als een 'witte' sport. Meerdere malen wordt aangegeven dat er bij wedstrijden bijna alleen blanken rondlopen of dat opvalt dat zij de enige club met allochtonen zijn:

...dan zie je meestal allemaal blanke kinderen. Ik zie niet echt veel allochtonen. Die zie je heel weinig. Onze ploeg is zowat bijna helemaal allochtoon, maar de meeste ploegen zijn allemaal blank. (R. Al. 4)

Hieruit blijkt dat, wanneer jongens vanuit hun 'gemengde' context in een afwijkende, in dit geval 'witte' context terecht komen, ze zich bewust worden van hun eigen situatie. Op dat moment is het plotseling minder vanzelfsprekend dat allochtonen aan wedstrijdzwemmen doen en krijgen de verschillende etnische achtergronden meer expliciet betekenis.

Tijdens de interviews zijn er bij een aantal jongens situaties naar voren gekomen, waaruit blijkt dat etniciteit tevens binnen de eigen verenigingscontext op verschillende momenten expliciet op de voorgrond treedt. Eén jongen geeft aan zich aan te hebben moeten passen, vanwege zijn taal:

Op het begin was het een beetje anders. Toen gingen ze allemaal engels praten, behalve een paar die wilde dat niet. Maar de meeste hadden met mij Engels gepraat. Maar nu spreken ze allemaal Nederlands met mij. Ik kon toen een beetje Nederlands, maar niet zo goed. (R. Al. 6)

Het blijkt dat de meerderheid binnen deze vereniging open staat voor de komst van een jongen met een andere etniciteit en die tevens de Nederlandse taal niet machtig is. Slechts enkele leden spreken geen Engels met deze jongen. Het is echter niet duidelijk of zij dit uit principe weigeren, of dat zij het Engels niet machtig zijn. De jongen voelt zich echter niet uitgesloten op basis van zijn etniciteit, maar vindt juist dat hij goed is opgenomen in de zwemvereniging. Gedurende zijn lidmaatschap heeft hij zich verder aan kunnen passen aan de Nederlandse taal en de omgangsnormen binnen de vereniging eigen kunnen maken.

Een andere respondent geeft aan dat de culturele diversiteit soms expliciet op de voorgrond treedt:

... sommige moslims hebben dan Ramadan. Daar is mijn trainster de laatste keer boos geweest op [naam weggelaten]. Dan mag je overdag niet eten en dat is slecht voor het trainen, dan krijg je niet veel energie. [...] Volgens mij heeft hij wel van z'n ouders toestemming gekregen de laatste week te eten. De trainster heeft echt heel erg hard geprobeerd hem toch aan het eten te krijgen. De eerste helft van de Ramadan is dat niet heel erg gelukt, maar de laatste week kreeg hij toestemming, dus toen is het wel gelukt. Want het NJK kwam eraan, en als je dan een maand niet zou trainen, zou hij niet zo goed zijn. Dat begrepen zijn ouders wel. (R. Au. 1)

Dit voorbeeld laat zien hoe verschillende culturele achtergronden en persoonlijke waarden kunnen leiden tot discussie en tegengestelde belangen. De respondent over wie het gaat in dit citaat laat in een eerder afgenomen interview helaas niets los over deze gebeurtenis. Duidelijk is dat de trainster in deze kwestie betekenis geeft vanuit het prestatiedenken. De ouders en de jongen geven echter betekenis vanuit hun culturele achtergrond. Uiteindelijk gaan de ouders overstag. Het is echter de vraag of aanpassing van de geloofsrituelen de enige vorm is om met dit soort tegenstrijdige belangen om te gaan. Wanneer de ouders niet hadden toegestemd, had dit wellicht kunnen leiden tot een grotere botsing. Op deze wijze kan een uitsluitingsmechanisme ontstaan.

Afsluiting

Wanneer ze niet naar de situatie binnen hun eigen vereniging kijken, maar naar de context waarin wedstrijden zich afspelen, zijn de jongens meer geneigd te stellen dat zwemmen een 'witte' sport is. Gelet op de context van de eigen zwemvereniging vinden jongens in Utrecht zwemmen geen 'witte' sport, in Amsterdam vinden de jongens zwemmen over het algemeen juist wel een 'witte' sport. Hieruit blijkt dat de betekenis van etniciteit context gebonden is. Tevens krijgt etniciteit betekenis, wanneer verschillende etnische achtergronden leiden tot verschillen, botsingen, of aanpassingen. Buiten het expliciet benoemen van de aan- of afwezigheid van meerdere etniciteiten binnen de zwemvereniging, heeft etniciteit vooral impliciet betekenis in de sociale omgang en bijbehorende in- en uitsluitingsmechanismen. Autochtone respondenten laten zich niet uit over hun eigen etnische identificatie. Etniciteit heeft voor hen slechts betekenis in relatie tot jongens van niet-Nederlandse etniciteit. Dit komt overeen met het door Long en Hylton (2002) benoemde labelen van anderen en de blindheid voor de betekenis van de eigen 'witheid'. Allochtone respondenten refereren wel aan de eigen etniciteit. Enkele allochtone jongens geven aan een 'donkere' huidskleur te hebben, maar hier in de zwemvereniging geen gevolgen van te ondervinden. Andere allochtone jongens maken vergelijkingen tussen de positieve ervaringen bij de zwemvereniging en vergelijkbare, of juist negatieve ervaringen in andere situaties. In de onderlinge sociale omgang is er weinig verschil tussen autochtone en allochtone jongens. De jongens doen sociale contacten op met jongens van andere etnische afkomst, waardoor tevens 'gemengde' vriendschappen ontstaan. Prestatiegerichtheid lijkt het belangrijkste onderscheidend mechanisme te zijn. Deze verschillen in prestatiegerichtheid lopen niet langs etnische lijn. Bij beide verenigingen zijn zowel allochtone als autochtone talenten, maar ook allochtone en autochtone jongens die minder gericht zijn op het neerzetten van prestaties.

7 CONCLUSIES EN DISCUSSIE

In deze studie is ingegaan op betekenissen die jongens van verschillende etnische afkomst aan de sociale omgang met elkaar geven. Specifiek is gelet op in- en uitsluitingsmechanismen en de rol die etniciteit daarin speelt. De studie heeft zich gericht op twee casusverenigingen. Informatie is verzameld door middel van observaties en vooral interviews. Deze informatie is besproken in de hoofdstukken 5 en 6. In dit hoofdstuk volgt de beantwoording van de hoofdvraag en de vier deelvragen. Deze antwoorden zijn de conclusies van het onderzoek. Op basis van die conclusies en aan de hand van gesprekken met bondsmedewerkers, verenigingsvoorzitters en zwemtrainers volgt een korte discussie. Hierin worden enkele interessante punten uit het onderzoek naar voren gehaald en bediscussieerd. De conclusies en de discussie leiden tot enkele aanbevelingen voor de KNZB en haar zwemverenigingen.

7.1 Conclusies

In de inleiding van dit rapport zijn de hoofdvraag en bijbehorende deelvragen geïntroduceerd. In hoofdstuk 2 en 3 zijn verschillende theoretische concepten de revue gepasseerd, die geholpen hebben bij het structureren van de empirische gegevens. Die empirische gegevens zijn met behulp van die theoretische concepten geanalyseerd in hoofdstuk 4 en 5. De analyse heeft informatie opgeleverd waarmee de verschillende vragen nu beantwoord kunnen worden. Hieronder worden nu eerst de deelvragen beantwoord.

1) *Welke betekenissen geven jongens van verschillende etnische afkomst aan de zwemsport en aan het lidmaatschap van een zwemvereniging?*

Het lidmaatschap van een zwemvereniging is voor veel jongens een vanzelfsprekendheid geworden. Na het diplomazwemmen zijn de meeste jongens doorgedaan met de beoefening van de zwemsport. Wedstrijdzwemmen wordt door de helft van de jongens gecombineerd met de beoefening van een andere sport, voetbal en waterpolo zijn de meest voorkomende. Het zijn de jongens die een andere sport beoefenen, of hebben beoefend, die het beste onder woorden kunnen brengen welke betekenis het wedstrijdzwemmen voor hen heeft. *Zwemmen is volgens de jongens goed voor de gezondheid, zorgt voor fitheid en draagt bij aan een verhoogd zelfvertrouwen. Via het zwemmen doen de jongens veel nieuwe contacten op, komen met mensen van verschillende achtergronden in aanraking en maken nieuwe vrienden.*

2) *Welke betekenissen geven jongens van verschillende etnische afkomst aan het sporten met elkaar binnen een zwemvereniging?*

Een groot deel van de jongens benoemt de andere jongens binnen de vereniging als vrienden. Ze praten veel met elkaar voor, tijdens en na trainingen en wedstrijden, zodoende is er veel contact met elkaar. Tevens is er veel contact met de trainers, doordat er minstens vier keer per week getraind wordt. Door deze intensieve contacten ontwikkelen de jongens relatief veel potentieel sociaal kapitaal. Daarentegen ervaren veel jongens dat de intensiteit van het wedstrijdzwemmen ten koste gaat van het onderhouden van sociale contacten buiten de zwemvereniging.

De meeste jongens hebben binnen de vereniging tevens een aantal 'echte' vrienden. Deze vrienden zoeken elkaar regelmatig op voor, tijdens en na trainingen en wedstrijden. Op verschillende momenten organiseren ze een activiteit met elkaar buiten de zwemvereniging, bijvoorbeeld een avond naar de bioscoop, of na de wedstrijd iets eten in de buurt van de vereniging. Het sporten met jongens van verschillende etnische afkomst is voor de jongens een vanzelfsprekendheid. Vriendschappen lopen dwars door etnische afkomst heen. Het wedstrijdzwemmen binnen de twee verenigingen leidt in die zin tot overbruggend sociaal

kapitaal. Jongeren van verschillende etnische afkomst leren elkaar kennen, elkaar's gebruiken te respecteren, de verschillen naar de achtergrond te plaatsen en op vriendschappelijke wijze met elkaar om te gaan. Nevenactiviteiten zijn voor hen belangrijke, leuke en ontspannende situaties voor het onderhouden en ontwikkelen van de onderlinge sociale relaties.

3) *Op welke wijze voelen jongens van verschillende etnische afkomst zich in- dan wel uitgesloten bij een zwemvereniging?*

De jongens voelen zich vooral ingesloten door de verschillende vriendschappen die ze ontwikkelen binnen de vereniging. Er is met name sprake van sociaal-affectieve integratie binnen de twee casusverenigingen. Alle respondenten hebben sociale contacten binnen de vereniging en hebben (sport)vrienden leren kennen. *De sportieve fit lijkt voor veel jongens te gelden als selectiemechanisme bij welke personen iemand zich wel en bij welke personen iemand zich niet of minder prettig voelt.* Vriendschappen worden vooral gesloten tussen jongens met een vergelijkbare instelling. Jongens met een vergelijkbare instelling voelen zich meer op hun gemak bij elkaar, daarnaast trainen ze veel met elkaar en zwemmen ze meestal in dezelfde baan. In die hoedanigheid hebben jongens meer contact met andere jongens met een vergelijkbare instelling en prestatieniveau. Die instelling, *de prestatiegerichtheid, is tevens hét expliciete uitsluitingsmechanisme.* Minder getalenteerde jongens vinden het niet leuk in dezelfde baan te trainen met jongens van hoger niveau. Die jongens met een hoger prestatieniveau ergeren zich aan langzaam zwemmende jongens en jongens die minder serieus bezig zijn met de sport. Deze ergernis laten ze regelmatig blijken door een opmerking te maken. Gevolg is dat de jongens vooral contact zoeken en hebben met andere jongens die een gelijke instelling en vergelijkbaar prestatieniveau hebben. Bij een club waar prestatiestreven voorop staat, is het voor minder getalenteerde jongens moeilijker volledig te worden opgenomen in de groep.

4) *Welke betekenis heeft etniciteit in de sociale omgang tussen jongens van verschillende etnische afkomst bij zwemverenigingen?*

De zwemsport wordt door de KNZB als een 'witte' sport omschreven. In de interviews met de jongens van de twee verenigingen, blijkt dat deze uitspraak niet in alle gevallen opgaat. Jongens die in een overwegend 'witte' context actief zijn (De Dolfijn), beamen de uitspraak. Maar jongens die in een zeer 'gemengde' context actief, waar bij sommige groepen zelfs sprake is van een 'witte' minderheid (ZV Utrecht) is dit zeker niet het geval. Slechts wanneer deze jongens met andere verenigingen in aanraking komen, zoals bij wedstrijden, krijgt zwemmen voor hen een iets 'wittere' betekenis. Etniciteit komt zelden tot uiting in de sociale omgang tussen de jongens. *Jongens van niet-Nederlandse afkomst geven aan geen problemen te ervaren van hun 'anderszijn' in de sociale omgang met andere jongens binnen de vereniging. Nederlandse jongens geven helemaal geen betekenis aan de eigen etniciteit.*

Voor de jongens in de overwegend 'witte' context en jongens van Nederlandse afkomst benoemen verschillen tussen jongens van autochtone en allochtone afkomst, die veralgemeniseerd worden. Zo geven ze aan dat jongens van allochtone afkomst minder vaak diplomazwemmen en dat watersport niet echt bij hun cultuur hoort. Voetbal en vechtsporten zijn volgens hen meer populaire sporten onder dergelijke bevolkingsgroepen.

Nu een antwoord is gegeven op de verschillende deelvragen, kan de hoofdvraag beantwoord worden. De hoofdvraag van dit onderzoek is: *Welke betekenissen geven jongens tussen 12 en 16 jaar van verschillende etnische afkomst aan de sociale omgang met elkaar binnen een zwemvereniging en welke processen van in- en uitsluiting zijn hierin herkenbaar?*

Voor jongens tussen 12 en 16 jaar van verschillende etnische afkomst heeft de sociale omgang vooral betekenis in het leren kennen van andere personen binnen de vereniging. Veelvuldig contact leidt tot nieuwe vriendschappen. Deze vriendschappen hebben voor verschillende jongens belangrijke waarde, omdat de intensiteit waarmee de sport wordt

bedreven ten koste gaat van het onderhouden van sociale relaties buiten het zwemmen. Echter, niet iedereen is even goed bevriend met elkaar. Prestatiegerichtheid blijkt een duidelijk uitsluitingsmechanisme te zijn, vooral tussen jongens die lid zijn bij een vereniging waar het neerzetten van prestaties voorop staat. Jongens met eenzelfde instelling voelen zich op hun gemak bij elkaar. Jongens die in instelling verschillen vinden het niet leuk met elkaar te sporten en kunnen zich irriteren aan elkaar. Dit is met name het geval wanneer ze bij elkaar in een baan zwemmen. Etniciteit kan niet direct worden benoemd als een uitsluitingsmechanisme, hoewel er wel signalen zijn dat etnische (en culturele) verschillen een rol spelen in het wel of niet volledig deelnemen binnen de vereniging. Kosten voor contributie, wedstrijdlicentie en trainingsmateriaal, zijn relatief hoog en kunnen voor jongens uit lagere inkomensklassen een drempel vormen voor deelname aan een zwemvereniging. Daarnaast kunnen culturele gewoontes tegenstrijdig zijn met sportieve belangen, zoals uit het voorbeeld van de Ramadan (zie paragraaf 6.2) blijkt. Over het algemeen kan echter gesteld worden dat de zwemvereniging een positieve context is voor sociale integratie en dat deelname leidt tot ontwikkeling van sociaal kapitaal, doordat jongeren meerdere nieuwe contacten opdoen en vrienden maken met jongens van verschillende etnische afkomst.

7.2 Discussie

In deze discussie wordt gezocht naar bepaalde punten die schuilgaan achter de resultaten van het onderzoek. Daarnaast wordt besproken welke waarde de bevindingen van dit onderzoek hebben voor de maatschappelijke waarde van zwemverenigingen, gelet op het thema etniciteit.

Gelet op de vier maatschappelijke waardes van sport (zie paragraaf 3.4) vallen de conclusies van dit rapport onder 'sport en sociale binding' als maatschappelijke waarde van sport. Algemeen geldt dat de maatschappelijke waarde van sport alleen optimaal benut kan worden door een sterke sportkolom. Alle maatschappelijke doelen waarbij sport als middel kan worden ingezet zijn op zichzelf zeer nastrevenswaardig. Maar hoe krachtiger het middel, hoe beter het resultaat. Dus is het van belang van de sport zelf een kwalitatief hoogwaardig product te maken. Dit wil zeggen dat goed georganiseerde sportorganisaties, met een duidelijke visie, voldoende kader, lage kosten en enkele samenwerkingspartners in de lokale omgeving, beter in staat zullen zijn de maatschappelijke waarde te benutten. Uit het onderzoek komt naar voren dat zwemverenigingen een goede context vormen voor sociale integratie, hoewel een aantal punten doet vermoeden dat vooral de hoogte van de contributie jongeren uit lagere inkomensklassen buiten de deur houdt. Daarnaast zijn allochtone leden en ouders wellicht minder bekend met sportverenigingen en wat er van hen wordt verwacht. Uit gesprekken met verschillende ouders valt op te merken dat zij behoefte hebben aan meer direct contact en ondersteuning. Ze geven aan dat het voor hen onduidelijk is wat hun rol is of zou moeten zijn en wat er van hen verwacht wordt door de vereniging.

Dat zwemverenigingen een goede context vormen voor sociale integratie is bruikbaar voor het programma *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport*. De twee casusverenigingen verschillen in meerdere opzichten van elkaar. Bij de een staat de sociale ontmoeting centraal, de andere vereniging bevindt zich in de hoogste zwemcompetitie van Nederland. Veel zwemmers van De Dolfijn komen van buiten de directe omgeving. Volgens de voorzitter heeft dit te maken met het hoge niveau van de wedstrijdzwemploeg. In de interviews wordt deze gedachte gedeeltelijk bevestigd. Niet alleen het niveau van de zwemmers speelt een rol, ook het aantal trainingsuren en de kwaliteit van de trainers spelen een belangrijke rol in de keuze voor De Dolfijn. De professionaliteit van deze vereniging zorgt ervoor dat zij leden aantrekt die in een prestatieve omgeving actief willen zijn. Zowel autochtone, als allochtone jongeren voelen zich aangetrokken tot deze instelling. Dit zijn echter wel jongeren die al langere tijd zwemmen en via een andere zwemvereniging bij De Dolfijn terecht komen, of via de jongste categorie bij De Dolfijn de tijd hebben te wennen aan deze cultuur. Het is echter de vraag welke mate van prestatiegerichtheid potentiële nieuwe leden, die met de vereniging

in aanraking komen door het programma *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport (Swim2gether)*, hebben. Voelen zij zich wel thuis bij een dergelijke verenigingscultuur? Verenigingen die zich minder richten op prestaties lenen zich waarschijnlijk meer voor zowel allochtone als autochtone jongens om te wennen aan het beoefenen van de zwemsport binnen een zwemvereniging. Ze krijgen meer tijd om op eigen tempo te wennen aan de sport en de verenigingscultuur en er is meer ruimte voor sociale ontmoetingen.

Daarnaast kan het individuele karakter van de zwemsport kan een positieve uitwerking hebben op jongens die nieuw zijn in de vereniging. In een teamsport wordt een nieuw lid direct opgenomen in een team en overladen met nieuwe sociale contacten. In het zwemmen heeft een nieuw lid de mogelijkheid zich tot enkele nieuwe sociale contacten te beperken en 'rustig' te wennen aan de vereniging en verenigingscultuur. Tijdens de trainingsopdrachten kan een nieuw lid op zijn of haar eigen tempo wennen aan de sport, mits hij niet is ingedeeld bij jongeren die een hoog niveau hebben. In een teamsport komen direct de talenten en beperkingen van een nieuw lid aan het licht, doordat er met teamleden moet worden samengespeeld. Verschillende jongens verwijzen hiernaar, wanneer zij een vergelijking maken tussen het wedstrijdzwemmen en bijvoorbeeld voetbal. De meeste jongens vinden het zelfstandige karakter van de sport ook een van de aantrekkelijkste aspecten van het zwemmen.

Inmiddels krijgt het KNZB-project *Swim2gether*, dat onder het programma *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport* valt, steeds meer vorm. Verschillende verenigingen uit meerdere gemeenten hebben aangegeven met het project aan de slag te willen gaan. Geïnteresseerde verenigingen worden van de inhoud van het project op de hoogte gesteld door middel van een bijeenkomst, onder leiding van de projectleider. Het project heeft als doelstelling meer allochtone jeugdleden te werven. Tijdens deze bijeenkomst wordt gebrainstormd en bediscussieerd hoe de verenigingen meer allochtone jeugdleden bij de vereniging kunnen betrekken. Een van de besproken punten is het organiseren van activiteiten na schooltijd. Daarbij valt op dat bestuurders van verenigingen en projectmedewerkers van de KNZB regelmatig wijzen op samenwerkingsrelaties met (basis)scholen in de buurt als beste oplossing. Via deze activiteiten zouden de kinderen kennis kunnen maken met de verschillende zwemdisciplines. Het is echter de vraag of op deze wijze wel in zwemsport geïnteresseerde kinderen bereikt worden. Daarnaast kan de groepsdruk van vrienden en klasgenoten invloed hebben op de beleving van een dergelijke activiteit. Waarom niet dichterbij huis beginnen? Zoals al vermeld halen veel allochtone kinderen hun zwemdiploma's via een zwemvereniging. Deze kinderen zijn al binnen bij de vereniging. Het is wellicht minder intensief deze kinderen persoonlijk te benaderen en uit te nodigen voor kennismakingslessen bij de verschillende zwemdisciplines. Zo kunnen de kinderen zelf ervaren dat zwemmen meer inhoud dan diploma's halen. Hierdoor voelen kinderen zich waarschijnlijk meer gewaardeerd binnen de vereniging.

In dit onderzoek is continu getracht voorzichtig om te gaan met termen als allochtoon, autochtoon, 'wit' en 'niet-wit' en etnische afkomst. Juist door deze genuanceerdheid ziet men dat autochtone en allochtone jongeren helemaal niet zo verschillend zijn. De groepen benaderen vanuit verschil, leidt vrijwel direct tot in- en uitsluiting. De titel van het project *Swim2gether* is daarom goed gekozen. De projectleiding geeft nadrukkelijk aan geen verschil te willen maken tussen autochtoon en allochtoon. Wanneer door het project ook meer autochtone kinderen gaan zwemmen, dan is dit prima. Dit lijkt een goede aanpak, omdat het geen aandacht besteedt aan uiterlijke verschillen en geen stigmatiserende uitgangspunten heeft. Nuancering lijkt in het project en voor de verenigingen daarom zeer bruikbaar.

Het is interessant te onderzoeken of na afloop van het project *Swim2gether* daadwerkelijk sprake is van een toename van allochtone jeugdleden en of er door die toename sprake is van een gewijzigde sociale omgang, doordat in- en uitsluitingsmechanismen een

veranderende rol spelen. Daarnaast heeft dit onderzoek verschillende zaken aangestipt, die reden geven tot verder onderzoek. Het blijkt dat zwemmen niet een zodanige 'witte' sport is als van tevoren is beweerd. Het onderzoek geeft aanleiding te veronderstellen dat het ervaren van zwemmen als een 'witte' sport context gebonden is. De hoogte van de contributie lijkt vooral invloed te hebben op het aantal allochtone jeugdleden van de vereniging. Om dit vermoeden te bevestigen of te ontkrachten zou een vervolgonderzoek moeten plaatsvinden onder een grotere onderzoekspopulatie, afkomstig van meerdere verenigingen. Hierdoor kan geanalyseerd worden of er verenigingen zijn die zich beter lenen voor een toename van allochtone jeugdleden in de zwemsport.

Verder is aan het licht gekomen dat allochtone ouders meer onzeker zijn dan autochtone ouders over de relatie met de vereniging. Ze weten niet goed wat er van hen wordt verwacht of hoe zij ervoor kunnen zorgen dat hun zoon de zwemsport op hoog niveau kan beoefenen en tegelijkertijd goede prestaties kan leveren op school. Dit onderzoek richtte zich in eerste instantie op de betekenissen van de jongens. De uitspraken over de rol van allochtone ouders zouden daarom verder onderzocht moeten worden.

Een laatste punt dat verder onderzoek verdient is de rol van meisjes in het geheel. Vanwege de haalbaarheid is in dit onderzoek gekozen deze groep achterwege te laten. Meisjes zijn echter nadrukkelijk aanwezig in het wedstrijdzwemmen. Bij beide casusverenigingen zijn ongeveer evenveel vrouwelijke als mannelijke jeugdleden. Tijdens trainingen worden jongens en meiden bij elkaar in de baan ingedeeld. Het zou daarom interessant zijn te onderzoeken welke betekenissen jongens én meiden, van verschillende etnische afkomst aan de sociale omgang met elkaar geven. Door deze combinatie van gender en etniciteit (intersectionaliteit) komen wellicht andere vormen van in- en uitsluiting aan het licht.

7.3 Aanbevelingen

In deze paragraaf worden puntsgewijs enkele praktische aanbevelingen gedaan. De aanbevelingen zijn geordend op basis van een aantal thema's, die uit de voorgaande conclusies en discussie naar voren komen. Er wordt afgesloten met een aantal algemene beleidsaanbevelingen voor de KNZB.

Sociale omgang

- Stimuleer onderling sociaal contact tussen de leden, door het organiseren van nevenactiviteiten. Deze activiteiten worden als zeer positief ervaren door de jongens en dragen bij aan nauwere contacten en bevorderen de ontwikkeling van ('gemengde') vriendschappen.
- Jongeren voelen zich meer op hun gemak bij jongeren met een vergelijkbare instelling. Probeer in de baanindeling van jongeren tijdens trainingen hier rekening mee te houden. Dit neemt irritaties tussen jongeren weg en zorgt voor een positieve beleving van het zwemmen.

Prestatiegerichtheid

- Houd rekening met de onderscheidende werking van prestatiegerichtheid. Het is een expliciet uitsluitingsmechanisme dat afstand veroorzaakt tussen verschillende (groepen) jongeren binnen de vereniging.
- Houd rekening met culturele verschillen. In plaats van allochtone ouders op de voordelen van aardappelen en pasta te wijzen, is het wellicht ook waardevol na te gaan welke gerechten en ingrediënten uit andere culturen voldoen aan de voorwaarden van gezond en energierijk voedsel. Op die wijze zijn ouders uit andere culturen misschien meer geneigd mee te denken met trainers. Voor het kind wordt op die manier een drempel om op niveau te sporten weggenomen.

Werving van allochtone jeugdleden

- Benader allochtone jongens als potentiële leden op het moment dat ze bij de vereniging actief zijn met diplomazwemmen. Uit het onderzoek blijkt dat deze directe benadering bij een aantal allochtone jongens ervoor heeft gezorgd dat ze lid bleven van de zwemvereniging.
- Houd rekening met de kosten. Uit verschillende gesprekken met ouders komt naar voren dat de contributie voor wedstrijdzwemmen als hoog wordt ervaren. Een te hoge contributie is een drempel voor deelname van jongeren uit lagere sociale klassen. Veel gemeenten bieden voorzieningen aan kinderen uit lage inkomens gezinnen om deel te nemen aan sport, verwijst hier bijvoorbeeld naar in een folder.
- Werk actief aan etnische diversiteit: zoek contact met allochtone jeugdleden. Deze jongens en meiden weten wellicht vrienden of kennissen te enthousiasmeren voor het wedstrijdzwemmen.

Organiseren van etnische diversiteit

- Naast het werven van nieuwe leden uit de allochtone doelgroep, dient er aandacht te worden besteed aan de vaak gesloten cultuur van autochtone verenigingen, die er nog vrij veel zijn in de zwemsport. Als verenigingen meer allochtone jongeren willen bereiken moeten zij zich ook daadwerkelijk openstellen voor de komst van die nieuwe doelgroep.
- Zoek contact met ouders. Identiek aan de benadering van autochtonen geldt ook dat bij het benaderen van allochtonen een directe benadering meer succes heeft. Dit werkt over het algemeen beter dan communiceren via brieven of e-mail, zoals vaak gebruikelijk is bij sportverenigingen. Hierdoor zullen ouders zich meer gewaardeerd voelen door de vereniging, en wellicht ook hun steentje aan de vereniging willen bijdragen.
- Betrek in het management van diversiteit organisaties die gespecialiseerde kennis in huis hebben van de doelgroep of van etnische diversiteit (bijvoorbeeld Forum, Stichting Image Support, MaroquiStars).
- Maak gebruik van sportondersteuningsmogelijkheden van gemeenten en landelijke (zoals het Jeugdsportfonds) en lokale organisaties voor het stimuleren van sociale integratie.

Algemene beleidsaanbevelingen

- Bestempel zwemmen niet als een 'witte' sport. In verschillende contexten is dit namelijk niet het geval. Door het gebruik van de term voelen mensen van niet-witte afkomst zich wellicht minder aangetrokken tot de sport.
- Besteedt in het beleid meer aandacht aan de doelgroep allochtone jeugd. Binnen deze doelgroep bevinden zich veel potentiële leden. Het sluit aan bij de aandacht voor de in *Waterkracht* genoemde doelgroepen 4 tot 12 en 12 tot 18 jarigen. Benoem allochtone jongeren bijvoorbeeld als aparte doelgroep en beschrijf welke activiteiten voor deze doelgroep relevant zijn. Het maakt verenigingsbestuurders en trainers wellicht meer bewust van hun eigen dominante visie en van de verschillen en overeenkomsten tussen autochtone en allochtone zwemmers.
- Ondersteun verenigingen in hun strijd voor voldoende badwater, door met gemeenten in gesprek te gaan. De overheid is zich in toenemende mate bewust van de gebrekkige integratie van allochtone jongeren. Op nationaal niveau krijgt sport een groeiende aandacht van de overheid voor integratiedoelinden. Het is te verwachten dat hier ook op lokaal niveau veel aandacht voor is, dan wel komt. Deze studie toont aan dat zwemverenigingen hun steentje kunnen bijdragen aan het integratievraagstuk.

- Beschrijf het ondersteunen van de zwemsport en zwemvereniging in termen van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Mensen voelen zich aangetrokken tot organisaties die duidelijk weten te maken dat zij aandacht schenken aan bepaalde sociale aspecten van de maatschappij. Door haar steentje bij te dragen, werkt een organisatie aan een goed en aantrekkelijk imago. Het integratievraagstuk vormt een van deze sociale aspecten. Wellicht is een sponsor geïnteresseerd bij te dragen aan het programma *Swim2gether*. Tevens zouden lokale sponsoren geïnteresseerd kunnen zijn in dit thema en zwemverenigingen hierin kunnen ondersteunen.

BRONNENLIJST

Alvesson, M. & S. Deetz (2000) *Doing Critical Management Research*. London: Sage.

Anthonissen, A. (2006) "The Path to Success": Shifting Discourses in a Football Club. In: A. Knoppers & A. Anthonissen (eds.) *Making Sense of Diversity in Organizing Sport*. Oxford: Meyer & Meyer Sport, pp. 29-43.

Anthonissen, A. & M. Dortants (2005) *Respect voor 'anders' zijn of 'anders' doen. Een studie naar identificaties van getalenteerde waterpolospelers*. Amsterdam: SWP.

Baar, P. (1996) Sportuitval bij het jongensturnen – een belevingsonderzoek naar oorzaken en achtergronden. In: A. Buisman (red.) *Jeugdsport en beleid*. Houten, Diegem: Bohn Stafleu van Loghum, pp.128-147

Benschop, Y. (1996) *De mantel der gelijkheid: Gender in organisaties*. Assen, The Netherlands: Van Gorcum.

Bottenburg, M. van (2006) *De 2^e loopgolf. Over groei en omvang van de loopsportmarkt en hoe de KNAU haar marktaandeel verder kan vergroten*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Bottenburg, M. van & K. Schuyt (1996) *De maatschappelijke betekenis van sport*. Arnhem: NOC*NSF.

Bourdieu, P. (1985) *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. London: Routledge.

Bourdieu, P. (1986) The Forms of Capital. In: J. G. Richardson (ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, pp. 241-258. New York: Greenwood Press.

Breedveld, K. (2006a) Verschillen in sportdeelname. In: K. Breedveld & A. Tiessen-Raaphorst (red.) *Rapportage Sport 2006*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, pp.299-321.

Breedveld, K. (2006b) Epiloog. In: K. Breedveld & A. Tiessen-Raaphorst (red.) *Rapportage Sport 2006*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, pp.373-393

Breedveld, K., A. Tiessen-Raaphorst & L. Harms (2006) Maatschappelijke ontwikkelingen. In: K. Breedveld & A. Tiessen-Raaphorst (red.) *Rapportage Sport 2006*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, pp. 23-48.

Burrell, G. & G. Morgan (1979) *Sociological Paradigms and Organizational Analysis*, London: Heinemann.

Claringbould, I. (2006) *Vrouwen in zicht. Over de positie van vrouwen en mannen in sportbestuursfuncties*. Nieuwegein: Arko Sports Media.

Coakley, J. (2003) *Sports in society: issues and controversies*, 8th edition. New York: McGraw-Hill.

Coleman, J.S. (1988) Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, S95-S120.

Collins, M.F. (2003) *Sport and Social Exclusion*. London, New York: Routledge.

Deetz, S. (1996) Describing differences in approaches to organizational science: rethinking Burrell and Morgan and their legacy. *Organizational Science*, 7, pp. 191-207.

Deetz, S. (2000) Describing Differences in Approaches to Organization Science. In: Peter J. Frost, A.Y. Lewin, R.L. Daft (eds.) *Talking about Organization Sciences*. Thousand Oaks: Sage, pp. 123-152.

Dekker, P. (2002) *De oplossing van de Civil Society. Over vrijwillige associaties in tijden van vervagende grenzen*. Inaugurele rede Universiteit van Tilburg, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Dienst Onderzoek en Statistiek (2003) *De bewegende stad*, augustus 2003. Geraadpleegd via http://www.os.amsterdam.nl/pdf/2003_de_bewegende_stad.pdf, Amsterdam: Dienst Onderzoek en Statistiek.

Dienst Onderzoek en Statistiek (2006) *Stadsdelen in cijfers 2006*, november 2006. Geraadpleegd via http://www.os.amsterdam.nl/pdf/2006_stadsdelen_in_cijfers.pdf, Amsterdam: Dienst Onderzoek en Statistiek.

Edwards, M. (2004) *Civil Society*. Cambridge: Polity Press.

Elias, N. & E. Dunning (2007) *Sport en spanning. De zoektocht naar sensatie in de vrije tijd*. Nederlandse vertaling van 'Quest for Excitement. Sport and Leisure in the Civilizing Process.' door B. Jonker. Amsterdam: Bert Bakker.

Elling, A. (2001) *Sport verbreedert: praktijk of mythe? Sociale netwerken en omgangs(v/n)ormen van jongeren in de sport*. Arnhem: NOC*NSF

Elling, A. (2007) *Het voordeel van thuis spelen. Sociale betekenissen en in- en uitsluitingsmechanismen in sportloopbanen*. Den Bosch/Nieuwegein: W.J.H. Mulier Instituut/Arko Sports Media.

Elling, A. & I. Claringbould (2004) In- en uitsluitingmechanismen in de sport: wie kan, mag en wil er (niet) bijhoren? In: Kunnen, R. *Sport in beweging. Transformatie, betekenis en kwaliteit*. 's Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut, pp. 45-60.

Elling, A. & A. Knoppers (2005) Sport, Gender and Ethnicity: Practises of Symbolic Inclusion/Exclusion. *Journal of Youth and Adolescence*, 34 (3), pp. 257-268.

Elling, A. & P. De Knop (1998) 'Sport integreert', maar niet altijd en voor iedereen. In: Steenbergen, J., A.J. Buisman, P. de Knop & J.M.H. Lucassen (eds.) *Waarden en normen in de sport*, pp. 131-146. Houten, Diegem: Bohn Stafleu van Loghum.

Elling, A. & J. van Sterkenburg (2005) Respect. Over etnische binding en onderscheiding in teamsportloopbanen. In: *Vrijetijdstudies*, 23 (4), pp. 23-35.

Elling, A., M. Theeboom & P. De Knop (1998) Sociale integratie in het sportbeleid in Nederland en Vlaanderen. In: Steenbergen, J., A. Buisman, P. de Knop & J. Lucassen (eds.) *Waarden en normen in de sport*, pp. 261-279. Houten, Diegem: Bohn Stafleu van Loghum.

Foucault, M. (1972) *The Archeology of Knowledge and the Discourse on Language*. Translated by A.M. Sheridan Smith, New York: Pantheon.

Gemeente Utrecht (2004) *Wijkvisie Overvecht 2003 – 2013*, april 2004. Geraadpleegd via [http://www.utrecht.nl/images/DWS/Overvecht/PDF/Verslagen%20en%20documenten/Diverse,%20Wijkvisievoorwebsite%20\(20041122_1458,%20DWS_WB_WbOV,%20hedgroot\).pdf](http://www.utrecht.nl/images/DWS/Overvecht/PDF/Verslagen%20en%20documenten/Diverse,%20Wijkvisievoorwebsite%20(20041122_1458,%20DWS_WB_WbOV,%20hedgroot).pdf).

Gemeente Utrecht (2005) *Wijkenmonitor 2005*, april 2005. Geraadpleegd via <http://www.utrecht.nl/images/Secretarie/Bestuursinformatie/Publicaties2005/WM2005/wijkenmonitor2005.pdf>, Utrecht: Gemeente Utrecht.

Gergen, K.J. (1999) A profusion of practices. Chapter 7 in: *An Invitation to social constructionism*, pp. 167-193. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Gratton, C. & I. Jones (2004) *Research Methods for Sport Studies*. London, New York: Routledge.

Heuvel, M. van den (2003) *De maatschappelijke betekenis van sport op televisie*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Horne, J., A. Tomlinson & G. Whannel (1999) *Understanding sport: An introduction to the sociological and cultural analysis of sport*. London: E&F Spon.

Kalmthout, J., J. Lucassen & J. Janssens (2006) *Sportverenigingen 2000-2005: stabiele sportverbanden in turbulente tijden*. Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut.

Keim, M. (2003) *Nation Building at Play. Sport as a Tool for Social Integration in Post-apartheid South Africa*. Oxford: Meyer & Meyer Sport.

Knop, P. de, M. Theeboom, T. Verlinden & L. Van Puymbroeck (1996) Islamitische migrantenmeisjes over sport. In: A. Buisman (red.) *Jeugdsport en beleid*. Houten, Diegem: Bohn Stafleu van Loghum.

Knoppers, A. & A. Anthonissen (2001) Meanings Given to Performance in Dutch Sport Organizations: Gender and Racial/Ethnic Subtexts. In: *Sociology of Sport Journal*, 18, pp. 302-316.

KNZB (2005) *Waterkracht. Beleidsplan 2005-2008*. Nieuwegein: Koninklijke Nederlandse Zwembond.

KNZB (2006) *Plan van aanpak - Meedoen allochtone jeugd door sport*. Versie: 28 september 2006. Nieuwegein: Koninklijke Nederlandse Zwembond.

KNZB (2007) *KNZB Jaarverslag 2006*. Nieuwegein: Koninklijke Nederlandse Zwembond.

Koopmans, R., P. Statham, M. Giugni & F. Passy (2005) Minority Group Demands and the Challenge of Islam. In: *Contested Citizenship: immigration and cultural diversity in Europe*. Minneapolis: University of Minnesota Press, pp 146-179.

Lareau, A. & E. McNamara Horvat (1999) Moments of Social Inclusion and Exclusion. Race, Class, and Cultural Capital in Family-School Relationships. In: *Sociology of Education*, 72 (1), pp. 37-53.

Lin, N. (2001) *Social capital: a theory of social structure and action*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Long, J. & K. Hylton (2002) Shades of white: an examination of whiteness in sport. *Leisure Studies*, 21, pp. 87-103.
- Martelaer, K. De & P. De Knop (1998) De jeugdgerichtheid van de sport. In: Steenbergen, J., A. Buisman, P. de Knop & J. Lucassen (eds.) *Waarden en normen in de sport*. Houten, Diegem: Bohn Stafleu van Loghum, pp. 183-198..
- Meulen, R. van der (2007) 'Alle Menschen werden Brüder: lidmaatschap van sportverenigingen, vriendschappen, kennissenkringen, en interetnisch vertrouwen. In: *Mens & Maatschappij*, 82(2), pp. 155-176.
- Meulen, R. van der & W. Ultee (2006) Overbrugger of onderscheider? Hoe frequent ontstaat interetnisch contact via het sportverenigingsleven in Nederland? *Tijdschrift voor sociologie*, 27 (2).
- Miller, K., G. Barnes, M. Melnick, D. Sabo & M. Farrell (2002) Gender and Racial/Ethnic Differences in Predicting Adolescent Sexual Risk: Athletic Participation versus Exercise. *Journal of Health and Social Behavior*, 43(4), 436-450.
- Ooijendijk, W., V. Hildebrandt, M. Hopman-Rock, S. Schmikli (2006) Sport, bewegen en gezondheid. In: K. Breedveld & A. Tiessen-Raaphorst (red.) *Rapportage Sport 2006*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, pp. 226-244
- Putnam, R. (2001) *Bowling Alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Room, G. et al. (eds) (1995) *Beyond the threshold: The measurement and analysis of social exclusion*. Bristol: Policy Press.
- Rossum, J. van (1996) 'Ik wil de eerste zijn...' Empirische kanttekeningen bij het primaat van het willen winnen in sport- en spelactiviteiten. In: A. Buisman (red.) *Jeugdsport en beleid*. Houten, Diegem: Bohn Stafleu van Loghum, pp.109-127.
- Rossum, J. van (1998) Getalenteerd, en dan.... In: J. Steenbergen, A.J. Buisman, P. de Knop & J.M.H. Lucassen (eds.) *Waarden en normen in de sport*. Houten, Diegem: Bohn Stafleu van Loghum, pp. 201-220.
- Schwalbe, M., S. Godwin, D. Holden, D. Schrock, S. Thompson & M. Wolkomir (2000) Generic processes in the reproduction of inequality: an interactionist analysis. *Social Forces*, 79 (2), pp. 419-452.
- Smith, A. L. (2003) Peer relationships in physical activity contexts: a road less travelled in youth sport and exercise psychology research. *Psychology of Sport and Exercise*, 4, pp. 25-39.
- Smith, A. L. e.a. (2006) Peer Relationship Profiles and Motivation in Youth Sport. *Journal of sports & exercise psychology*, 28(3)
- Snel, E. & G. Engbersen (1999) Individualisering en sociale ongelijkheid. In: P. Schnabel *Individualisering en sociale integratie*. Nijmegen: SUN, pp. 73-89
- Strauss, A. (1978) *Negotiations: varieties, contexts, processes, and social order*. San Francisco: Jossey-Bass.

UN (2003) *Sport as Tool for Development and Peace: Towards Achieving the United Nations Millennium Development Goals*. New York: United Nations.

Vanreusel, B. (1993) Adherence to Sport from Youth to Adulthood: A Longitudinal Study on Socialization. In: W. Duquet, P. De Knop & L. Bollaert (red.) *Youth sport: a social approach*. Brussel: VUB Press, pp 99-109.

Verweel, P. & A. Anthonissen (2006) "I'm beyond the discrimination phase": Constructing ethnic identity in football. In: Knoppers, A. & A. Anthonissen (eds.) *Making Sense of Diversity in Organizing Sport*. Oxford: Meyer & Meyer Sport, pp. 71-81.

Verweel, P., J. Janssens, A. Anthonissen & C. Roques (2005) *Eigen etnische en gemengde multiculturele sportverenigingen: de ontwikkelingen van sociaal kapitaal door allochtonen*. Nog niet gepubliceerd.

VWS (2005) *Tijd voor sport – Bewegen, Meedoen, Presteren*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

VWS (2006a) *Meedoen Allochtone Jeugd door Sport, bestuurlijke afspraken*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

VWS (2006b) *Samen voor sport – Bewegen, Meedoen, Presteren*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

VWS / WWS (2007) *Warmlopen voor meedoen. Integratie allochtone jeugd door sport*. ...daM uitgeverij

Washington, R. & D. Karen (2001) Sport and society. *Annual Review of Sociology*, 27, pp. 187-212.

Wold, B. & N. Anderssen (1992) Health promotion aspects of family and peer influences on sport participation. *International Journal of Sport Psychology*, 23, pp. 343-359.

Internet bronnen

http://www.dedolfijn.com/index.php?option=com_content&task=view&id=167&Itemid=173, bezocht op 19 maart 2007

http://www.meedoenallochtonejeugddoorsport.nl/cat/518/Verslag_expertmeeting, bezocht op 4 juli 2007

<http://www.stichtingloot.nl/pagina%202.htm>, bezocht op 14 juni 2007.

<http://www.zvutrecht.nl>, bezocht op 14 juni 2007

BIJLAGEN**Bijlage 1 Overzicht Observaties**

	Datum	Dag	Tijd	Locatie	Activiteit
1	13 maart '07	dinsdag	17.30-18.10	Utrecht	Training
2	27 maart '07	dinsdag	16.45-18.00	Utrecht	Training
3	10 april '07	dinsdag	16.10-18.10	Utrecht	Training
4	12 april '07	donderdag	17.25-18.40	Amsterdam	Leszwemmen
5	16 april '07	maandag	17.15-19.15	Amsterdam	Training
6	17 april '07	dinsdag	16.30-17.50	Utrecht	Training
7	26 april '07	donderdag	16.30-18.00	Utrecht	Training
8	1 mei '07	dinsdag	17.10-19.15	Amsterdam	Training
9	4 mei '07	vrijdag	17.30-19.25	Amsterdam	Training
10	8 mei '07	dinsdag	18.15-19.20	Amsterdam	Training
11	11 mei '07	vrijdag	18.40-19.15	Amsterdam	Training
12	13 mei '07	zondag	14.30-15.45	Amsterdam	Wedstrijd
13	14 mei '07	maandag	17.50-19.15	Amsterdam	Training
14	18 mei '07	vrijdag	17.10-18.00	Amsterdam	Training

Bijlage 2 Interviewtopics/vragen

Naam:
Leeftijd:
Woonplaats:
Nationaliteit:
School (opleidingsniveau):

Individueel

Socialisatie in de sport

Redenen deelname aan zwemmen
Eerdere sporten / verenigingen
Vergelijking verschillende sporten
Sporten van familieleden
Betrokkenheid familieleden

(In)formele uitsluiting en (expliciete) discriminatie

Invloed van zwemmen op dagelijks leven
Kijk van ouders / vrienden op wedstrijdzwemmen
Nieuwe contacten via vereniging
Nieuwe vriendschappen via vereniging
Hoe uiten die contacten zich?
Kijk van andere leden op jou

Fysieke vaardigheden

Wedstrijdmentaliteit (van jezelf en van anderen)
Karaktervorming, vergelijkbare mentaliteit in andere dingen?

Vrije tijd en kosten

Combinatie zwemmen en andere sporten
Belemmeringen om deel te nemen
Kosten zwemmen (contributie, attributen)

Organisationeel

Rol en kwaliteit trainer

Manier van trainen
Eigen invulling

Organisatiestructuur en –cultuur

Regels en afspraken binnen de vereniging?
Activiteiten voor en met de vereniging
Kijk van en op andere disciplines

Multiculturaliteit ook terug te zien in de vereniging?

Hoe ervaar jij zo'n mensel van verschillende culturen?

En bij wedstrijden?

Wat voor betekenis heeft het woord 'allochtoon' voor jou?

Contextueel

Bestaand sportaanbod, toegankelijkheid en informatie voorziening

Hoe kom je bij het bad en met wie?

Hoe wordt je op de hoogte gehouden van wedstrijden e.d.?

Afsluitende vraag

Kun je vertellen wie jouw sportheld is en uitleggen waarom?

Bijlage 3 Overzicht geïnterviewden

Code	Leeftijd	Etniciteit	Opleiding
Utrecht			
Respondent Allochtoon 1	15	Marokkaans	VMBO
Respondent Allochtoon 2	16	Grieks	HAVO
Respondent Allochtoon 3	12	Marokkaans	VMBO
Respondent Allochtoon 4	13	Soedanees	VWO
Respondent Allochtoon 5	14	Antilliaans	VWO
Respondent Autochtoon 1	13	Nederlands	HAVO
Amsterdam			
Respondent Allochtoon 6	14	Amerikaans	Internationaal
Respondent Allochtoon 7	15	Italiaans	HAVO
Respondent Autochtoon 2	13	Nederlands	VWO
Respondent Autochtoon 3	15	Nederlands	VMBO
Respondent Allochtoon 8	15	Syrisch	VMBO
Respondent Allochtoon 9	15	Antilliaans	VWO